

Stemmentrekkers in de regio

Hoe regiopolitici zich
profileren en media
over hen schrijven



Anne Vader
Afstudeerscriptie journalistiek
Christelijke Hogeschool Ede

Datum: 15 juni 2015
Afstudeerbegeleider: Ruid Vos
Verdiepingsminor: Markt & Maatschappij

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoofdstuk 1. Wat is een regiopoliticus?	6
1.1 De rol van de voorkeurstem	6
1.2 De rol van de regio	11
1.3 Drie regionale gezichten	14
1.4 Conclusie	18
Hoofdstuk 2. Hoe profileren de drie geselecteerde politici zich in de regio - zowel in de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen 2012 alsook in Den Haag als vertegenwoordiger van hun kiezers?	19
2.1 Door hun unieke positie in Den Haag.....	19
2.2 Door de belangen van de regio te behartigen	21
2.3 Door een persoonlijke campagne	24
2.4 Door een permanente campagne	28
2.5 Door het gebruik van sociale media	30
2.6 Conclusie	35
Hoofdstuk 3. Hoe gaan politieke partijen om met politici uit de regio en welke rol geven zij hun in de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen in 2015?	36
3.1 Hun belang voor de partij	36
3.2 Hun plek op de kandidatenlijst	40
3.3 Hun rol in de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen 2015.....	43
3.4 Hun toekomst	45
3.5 Conclusie	49
Hoofdstuk 4. Hoe berichten regionale dagbladen over de drie geselecteerde regiopolitici?	50
4.1 Kwantiteit	51
4.2 Inhoud	52
4.3 Journalistieke uitgangspunten	56
4.4 Journalistieke principes in de praktijk	59
4.5 Conclusie	63
Hoofdstuk 5. Conclusies en aanbevelingen: hoe zouden regionale media moeten omgaan met de profilering van regiopolitici?	64
5.1 Conclusies	64
5.2 Aanbevelingen voor de journalistiek	65
Literatuurlijst	66

Inleiding

“Het oliemannetje die met een klein drupje zorgt dat de machine de goede kant opgaat.”

Zo luidt een van vele intrigerende omschrijvingen die ik tegenkwam over regiopolitici. Opgetekend uit de mond van de 82-jarige Steef Weijers uit Hengelo, oud-Kamerlid voor het CDA. Hij zegt dat in de Tubantia op 12 september 2012, de dag dat Nederland naar de stembus gaat voor een nieuwe Tweede Kamer. Het geluid van de regio dreigt steeds meer te verstillen aan het Binnenhof, meldt de krant. Weijers vindt dat een slechte zaak: “Politici die Twentse lucht opsnuiven, dat telt.”¹ Maar waarom eigenlijk?

Een politicus staat ten dienste van het algemeen belang. Maakt het dan wel iets uit waar hij woont? En voor wie dan? Regiopolitici zijn vaak onbekend voor het grote publiek en soms zelfs voor parlementaire journalisten. Maar ze zijn er wel en hebben electoraat achter zich waar menig Kamerlid jaloers op kan zijn. Dat alleen al maakt de regiopoliticus tot een fascinerend fenomeen.

Het idee

Het onderwerp van deze scriptie werd geboren op de Haagse redactie van NRC Handelsblad, waar ik een half jaar stage heb gelopen. Ik was op zoek naar een onderwerp dat zou aansluiten bij mijn interesse voor politiek en de rol van de media. Ook wilde ik geen uitgekauwd onderwerp belichten. Door gesprekken met collega's op de politieke redactie kwam ik uit bij **regiopolitici**: Tweede Kamerleden die een zekere bekendheid genieten in de regio en daar veel stemmen halen.

Het is bekend dat kiezers zich soms laten leiden door de woonplaats die staat vermeld op het stembiljet. Dat roept allerlei vragen op. Waarom stemmen kiezers überhaupt op iemand die uit dezelfde regio komt? Hoe kan het dat iemand die zelden de landelijke media haalt bijna 9.000 voorkeurstemmen krijgt? Er is meer dan afkomst alleen wat een regionaal Kamerlid tot een stemmentrekker maakt, laat mijn afstudeeronderzoek zien. Ik heb geprobeerd uit te zoeken hoe een electorale basis in de regio ontstaat en hoe regiopolitici proberen deze in stand te houden. Ook de verschillen tussen politieke partijen zijn interessant. In hoeverre gebruiken zij de afkomst van kandidaten als campagne-instrument? Ik heb in het bijzonder gekeken naar hun inzet in de Provinciale Statenverkiezingen die plaatshadden in de periode van mijn onderzoek. En tot slot de hamvraag: welke rol spelen media in dit hele verhaal? Daarvoor heb ik de berichtgeving in drie regionale dagbladen geanalyseerd. Hoe berichten zij over Kamerleden uit hun regio?

Daarbij sluit het onderwerp van mijn afstudeeronderzoek aan bij de verdiepingsminor *Markt & Maatschappij* die ik heb gevolgd: ik licht een maatschappelijk thema uit en onderzoek de rol van de media daarin.

Leeg terrein

Over landelijke kopstukken weten we al veel. De werkwijze van landelijke media in Den Haag is al vaak onder de loep genomen. En er wordt veel geschreven over de relatie tussen pers en politici op het Binnenhof. Neem de publicatie van Joris Luyendijk (*Je hebt het niet van mij, maar...*), neem het boek van Pieter van Os (*Wij begrijpen elkaar uitstekend*), om er maar een paar te noemen. Maar wat weten wij over Zeeuwen en Drenten in de Kamer? Is er wel iets bekend over hun achterban? Is er ooit gekeken naar de berichtgeving in regionale dagbladen over hen?

Toen ik mij ging verdiepen in regiopolitici, kwam ik op een leeg onderzoeksterrein. In een aantal onderzoeken wordt gemeld dat regionale bekendheid kan meespelen in het stemgedrag. Meestal wordt daar meteen bij gezegd dat het effect van de regio er niet echt toe doet. Voor de

¹ Staal, Teun, 2012

verkiezingsuitslag maakt de regio doorgaans geen verschil. Dat komt ook omdat het leeuwendeel - 80 procent - van de stemmen in Nederland naar de lijsttrekker gaat. Op individueel niveau speelt regionale afkomst wel degelijk een betekenisvolle rol, heb ik ontdekt. De regio kan zelfs een zeer krachtig campagne-instrument zijn.

Een leeg onderzoeksterrein dus. Dat er ontzettend weinig literatuur voor handen is, was wel eens lastig. Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van het vorig jaar verschenen boek *Permanente campagne - hoe politieke partijen en politici verkiezingen kunnen winnen* van Stichting Politieke Academie. Volgens de auteurs het eerste en enige boek over campagne voeren in Nederland. Er is geen literatuur over regiopolitici *an sich*, maar gek genoeg verder ook niet over campagnestrategieën in Nederland. Volgens mij wordt het hoog tijd dat hier onderzoek naar wordt gedaan. De keerzijde van het gebrek aan informatie is dat ik zelf veel nieuwe, boeiende dingen heb ontdekt.

Opbouw

Ik heb mijn scriptie opgebouwd uit vijf hoofdstukken, waarin steeds een deelvraag aan de orde komt. De deelvragen geven uiteindelijk het antwoord op de **hoofdvraag**:

➤ **Hoe profileren regiopolitici zich en hoe berichten regionale dagbladen over hen?**

De hoofdvraag heb ik uitgesplitst in vier deelvragen. In het eerste hoofdstuk kom ik tot een definitie van regiopolitici. Vervolgens zoom ik in op drie Kamerleden die zich volgens mijn definitie regiopoliticus mogen noemen: Lutz Jacobi (PvdA) uit Friesland, Erik Ziangs (VVD) uit Drenthe en Pieter Omtzigt (CDA) uit Twente. Ik onderzoek hoe zij een electorale basis in hun regio wisten te krijgen. In hoofdstuk drie ga ik in op de verschillende keuzes en visies van politieke partijen. Dat verklaart waarom slechts drie partijen regiopolitici in huis hebben. Daarna, in het vierde hoofdstuk, zoom ik weer in op de drie regiopolitici. Ik analyseer de manier waarop dagbladen uit hun regio over 'hun' Kamerlid berichten. Hun werkwijze en keuzes toets ik aan journalistieke uitgangspunten. Het laatste hoofdstuk geeft in een conclusie het antwoord op de hoofdvraag. Ook zal ik in het slothoofdstuk een aantal aanbevelingen formuleren voor de journalistiek.

De **deelvragen** luiden:

1. Wat is een regiopoliticus?
2. Hoe profileren de drie geselecteerde politici zich in de regio - zowel in de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen in 2012 alsook in Den Haag als vertegenwoordiger van hun kiezers?
3. Hoe gaan politieke partijen om met politici uit de regio en welke rol geven zij hun in de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen in 2015?
4. Hoe berichten regionale dagbladen over de drie geselecteerde regiopolitici?
5. Conclusies en aanbevelingen: hoe zouden regionale media moeten omgaan met de profilering van regiopolitici?

Werkwijze

Ik ben begonnen met literatuuronderzoek, maar dat leverde niet veel op. Met de verkiezingsuitslag van 2012 in de hand ben ik toen zelf aan het rekenen geslagen. Het resultaat daarvan is de lijst met twintig regiopolitici in hoofdstuk 1. Zij vormen de gezichten achter het onderwerp van mijn scriptie en de daarbij gekozen definitie. Uit die lijst heb ik drie politici gekozen voor verder onderzoek.

Ik heb een interview gehouden met de drie geselecteerde regiopolitici en ben met hen een dag op pad geweest in de regio. Met Jacobi was ik op campagne in Zwaagwesteinde, met Ziangs op werkbezoek in Assen en Tynaarlo en met Omtzigt bij bijeenkomsten van de Syrisch-orthodoxe en Armeense gemeenschap in Enschede en bij een voetbalwedstrijd in Vriezenveen.

Tot slot heb ik voor mijn onderzoek een media-analyse (hoofdstuk 4) gemaakt over de berichtgeving in drie regionale dagbladen.

In eerste instantie had ik gekozen voor een verkorte scriptie met daarnaast minimaal drie grote artikelen. Door alle interessante ontdekkingen is het alsnog een scriptie van 'gewone' lengte geworden. Daarnaast heb ik een artikel geschreven voor de rubriek Het Grote Verhaal in NRC Handelsblad. Dat is een week voor de Provinciale Statenverkiezingen in de krant gepubliceerd.

Dankwoord

Dankzij mijn stage op de politieke redactie gingen veel deuren open en kon ik makkelijk binnenkomen bij de drie politici. In de tweede helft van mijn stage heb ik volop tijd en ruimte gehad om aan mijn scriptie te werken. Ik ben dan ook veel dank verschuldigd aan de Haagse redactie, in het bijzonder aan de chef, René Moerland. Naast de NRC-redactie wil ik de drie regiopolitici bedanken voor hun medewerking aan mijn onderzoek, de interessante gesprekken en leuke bezoeken in de verre uithoeken van het land. Zonder hen had ik dit onderzoek niet kunnen doen. Dat geldt ook voor de journalisten van de drie regionale kranten en alle andere geïnterviewden. Verder een woord van dank aan mijn docenten Ruud Vos en Johan Snel voor hun meedenken, tips en feedback. Tot slot ben ik iedereen dankbaar die heeft meegelezen, meegedacht of meegeleefd, mij heeft aangemoedigd en geadviseerd of op wat voor manier dan ook een bijdrage heeft geleverd aan deze scriptie.

Anne Vader

Contactgegevens

Stationsweg 12

6745 XM De Klomp

Tel.: 06-81372085

E-mail: annevader@live.nl

Hoofdstuk 1

Wat is een regiopoliticus?

Eigenlijk bestaan ze niet, regiopolitici. Het is geen officiële term, maar meer een zelfbedacht woord om de mensen waarover mijn scriptie gaat aan te duiden. Want ze zijn er wel, regiopolitici. Dat ze ‘regionaal’ zijn zegt iets over hun afkomst, maar niet alleen dat. Een regiopoliticus heeft een achterban in de regio waar hij woont. Die achterban vormt zijn electorale basis. In dit hoofdstuk ga ik na in hoeverre de regio een rol speelt in het stemgedrag. Hoeveel waarde hecht de kiezer daaraan? Maakt iemands afkomst verschil in de verkiezingsuitslag? Verderop in deze scriptie (hoofdstuk 2) buig ik mij over de vraag hoe die electorale basis ontstaat en in stand gehouden wordt.

In deze scriptie zal ik mij in principe beperken tot leden van de Tweede Kamer. Daarna sta ik uitgebreid stil bij de vraag wanneer een individuele politicus ‘regionaal’ is en wie in Den Haag zich zo mag noemen. Zoals gezegd is een regiopoliticus wat mij betreft meer dan alleen een politicus die niet in de Randstad woont. Of een Kamerlid ‘regionaal’ is, kunnen we het beste afmeten aan hun electorale basis. De graadmeter voor het electoraat van een individuele politicus is het aantal voorkeurstemmen dat hij krijgt. Een stem op een andere kandidaat dan de lijsttrekker is volgens de Leidse politicologen Rudy Andeweg en Joop van Holsteyn de “meest evidente manifestatie” van persoonlijke populariteit in de politiek (pag. 166).² Een voorkeurstem uit de regio zegt niet alleen iets over de populariteit van een kandidaat, maar veronderstelt ook dat de politicus een zekere bekendheid heeft opgebouwd in zijn thuisbasis. Onbekend maakt immers onbemind.

1.1 De rol van de voorkeurstem

In onze democratie bepaalt de kiezer *hoeveel* vertegenwoordigers van elke partij in de Tweede Kamer komen. *Wie* die vertegenwoordigers zijn, beslissen partijen zelf - al dan niet met inspraak of instemming van de leden. Maar in principe is de door hen opgestelde lijstvolgorde bepalend. Hoewel de invloed beperkt is, heeft de kiezer ook daarover uiteindelijk het laatste woord. Hij kan zijn stem geven aan een andere kandidaat dan de lijsttrekker: de voorkeursstem. Kandidaten kunnen dankzij voldoende voorkeurstemmen alsnog een plek in de Kamer bemachtigen. Volgens de Kieswet heeft een kandidaat recht op een zetel als hij minimaal 25 procent van de kiesdeler (aantal stemmen dat een partij nodig heeft voor één zetel) haalt.³ In de praktijk heeft iemand, afhankelijk van de opkomst, daarvoor zo’n 16.000 stemmen nodig. Als een kandidaat die laag op de lijst is geplaatst de voorkeursdrempel haalt, wordt de lijstvolgorde doorbroken ten koste van een hoger geplaatste kandidaat. Dat laatste kwam elf keer voor in onze parlementaire geschiedenis:⁴

Lijst 1. Laaggeplaatste kandidaten die alsnog in de Tweede Kamer kwamen

Jaar	Gekozen kandidaat	Partij	Stemmen	% kiesdeler	> 50 % uit regio
2012	Pieter Omtzigt	CDA	36.750	59 %	79 %
2010	Pia Dijkstra	D66	15.705	25 %	
2010	Sabine Uitslag	CDA	15.933	25 %	57 %
2006	Fatma Koser-Kaya	D66	34.564	53 %	
2003	Tineke Huizinga-Heringa	ChristenUnie	19.650	31 %	
2003	Hilbrand Nawijn	LPF	21.209	33 %	
2002	Tineke Huizinga	ChristenUnie	19.797	31 %	

² Andeweg, Rudy; Holsteyn, Joop van, 2012

³ Overheid, no date

⁴ Parlementair Documentatie Centrum (a), no date

Heringa					
1998	Annie Schreijer-Pierik	CDA	17.422	30 %	76 %
1998	Camiel Eurlings	CDA	24.008	42 %	98 %
1986	Theo Joekes	VVD	250.000	*	
1972	Dolf Hutschemaekers	KVP	27.900	*	
1959	Karel van Rijckevorsel	KVP	91.000	*	

*Omdat pas vanaf 1989 de kiesdeler bepalend is om met voorkeurstemmen gekozen te worden, is er van eerdere jaren geen percentage vermeld. Bron gegevens: Parlementair Documentatie Centrum (a), no date. Percentages zelf berekend.

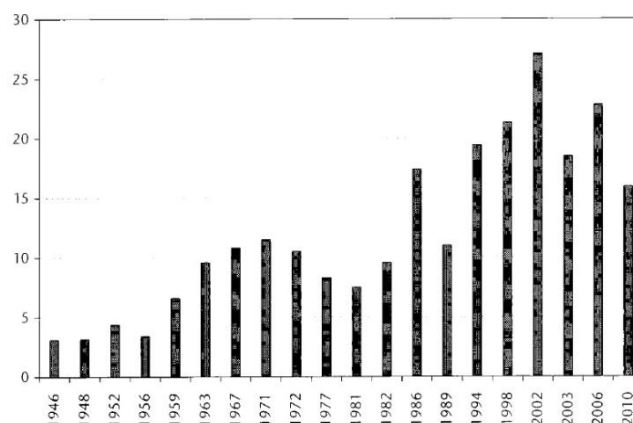
Opvallend is dat het aantal politici met een individuele electorale basis na 1998 flink is toegenomen. Cijfers laten zien dat Nederlanders de laatste jaren minder vaak een stem uitbrengen op de lijsttrekker (zie figuur 1). Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1946 ging zo'n drie procent naar andere kandidaten dan de lijsttrekker. Dat percentage liep in de jaren zeventig op tot tien procent en lag in 2002 op ruim een kwart van de stemmen. In de jaren daarna bracht ongeveer één op de vijf kiezers een voorkeurstem uit.

Ongetwijfeld speelt daarbij mee dat het in de loop van de jaren makkelijker is geworden om met voorkeurstemmen gekozen te worden. Tot 1989 moest een kandidaat ten minste de helft van de lijstkiesdeler (aantal stemmen op een lijst gedeeld door het aantal behaalde zetels van die partij) behalen. Daarna was de helft van de gewone kiesdeler voldoende om alsnog in de Kamer te komen. In 1998 werd dat percentage nog eens gehalveerd.⁵

Tineke Huizinga (ChristenUnie) kwam tot twee keer toe dankzij voorkeurstemmen in de Kamer. CDA'er Pieter Omtzigt haalde in 2012 zelfs meer dan de helft van de kiesdeler. Recordhouder is wijlen VVD-Kamerlid Theo Joekes op wie in 1986 maar liefst 250.000 mensen stemden. Naast deze twaalf zijn er uiteraard ook politici die op eigen kracht een zetel haalden, maar door de lijstvolgorde toch al waren gekozen.

Doorgaans halen nog geen twintig kandidaten de voorkeursdrempel (lijsttrekkers niet meegerekend). Bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen in 2012 haalden naast de lijsttrekkers zestien kandidaten tenminste een kwart van de kiesdeler (15.708 stemmen), zie lijst 2.⁶

Vrouwen, hoogopgeleiden en geïnteresseerde kiezers die pas op een laat moment hun keuze bepalen brengen vaker een voorkeurstem uit. In de ene regio gaan meer stemmen naar de lijsttrekker dan de andere. In 2012 werden bovengemiddeld veel voorkeurstemmen uitgebracht in Twente, Limburg en de grote steden. Daar ging soms zo'n 30 procent naar een lager geplaatste kandidaat, het landelijk gemiddeld lag op 19 procent.⁷ Ook zijn er verschillen per partij. Meer dan de helft (zes) van de gekozen kandidaten in lijst 1 is van het CDA of voorganger KVP. Daarentegen komen linkse partijen (PvdA, SP, GroenLinks) helemaal niet op het lijstje voor. De lijsttrekkers van de PVV en de SGP krijgen doorgaans bijna alle stemmen. Meer hierover in paragraaf 3.1.



Figuur 1. Voorkeurstemmen Tweede Kamerverkiezingen (in %), 1946-2010. Bron: Andeweg, Rudy; Holsteyn, Joop van, 2012. In 2012 was 19 procent van de stemmen een voorkeurstem.

⁵ Kohnstamm, Jacob, 1997

⁶ Kiesraad (b), 2012

⁷ Trouw (a), 2012

Lijst 2. Kandidaten die op eigen kracht een zetel haalden bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2012

VVD

Nr. 2 - Edith Schippers, 123.889
Nr. 6 - Jeanine Hennis-Plasschaert, 39.197
Nr. 5 - Fred Teeven, 35.103

PvdA

Nr. 2 - Jetta Klijnsma, 192.190
Nr. 3 - Ronald Plasterk, 58.427
Nr. 4 - Tanja Jadnanansing, 28.704
Nr. 27 - Tunahan Kuzu, 23.067
Nr. 11 - Lutz Jacobi, 16.082

PVV

Nr. 2 - Fleur Agema, 34.943

CDA

Nr. 2 - Mona Keijzer, 127.446
Nr. 39 - Pieter Omtzigt, 36.750
Nr. 3 - Sander de Rouwe, 15.814

SP

Nr. 2 - Renske Leijten, 69.146

D66

Nr. 2 - Stientje van Veldhoven, 71.170
Nr. 9 - Pia Dijkstra, 24.886

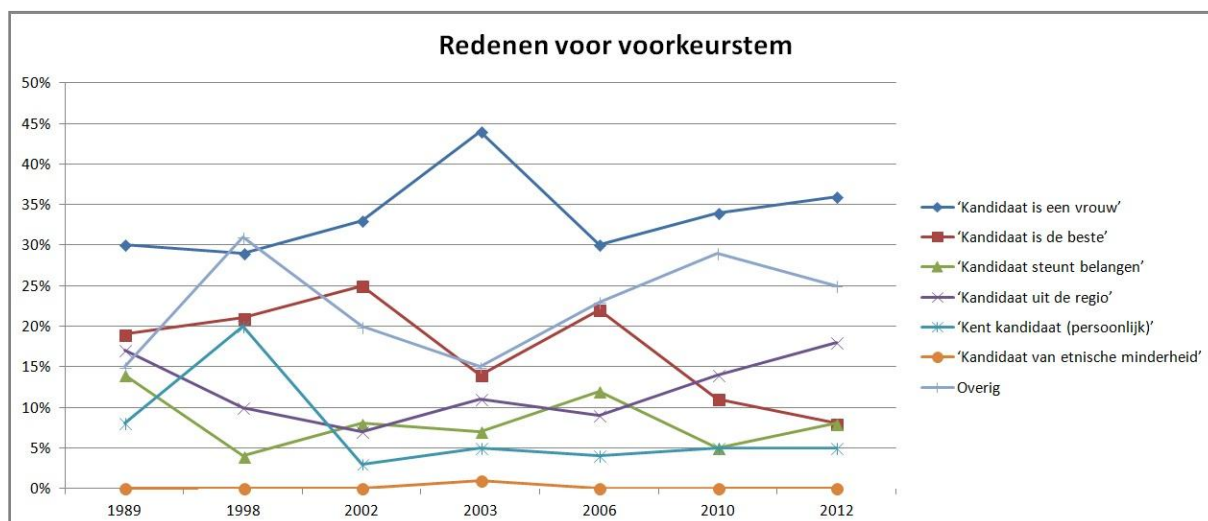
ChristenUnie

Nr. 3 - Carola Schouten, 16.507

Bij GroenLinks, SGP, 50Plus en de Partij voor de Dieren kreeg geen andere kandidaat dan de lijsttrekker meer dan 15.708 stemmen.

Redenen voor voorkeurstemmen

De grote vraag is: waarom zijn deze zestien politici zo geliefd bij de kiezer? Het Nationaal Kiezersonderzoek (NKO) onderscheidt zes redenen. In deze paragraaf zal ik deze kort langslopen en daarbij voorbeelden noemen uit bovenstaande lijsten, om daarna in te zoomen op het regionale motief. Overigens lijkt er volgens de politicologen Andeweg en Van Holsteyn “geen duidelijke ontwikkeling” te zijn in de beweegredenen om een andere kandidaat dan de lijsttrekker te kiezen (pag. 118).⁸



Figuur 2. Omdat in 1989 en 1998 meerdere redenen gegeven mochten worden, kunnen percentages bij deze jaren uitkomen boven de 100 procent. Later werd gevraagd naar de belangrijkste reden. In 1994 is de vraag naar de reden voor de voorkeurstem niet meegenomen in het kiezersonderzoek. *Bron gegevens 1989-2006: Andeweg, Rudy; Holsteyn, Joop van, 2006. Bron gegevens 2010 en 2012: opgevraagd bij Nationaal Kiezersonderzoek.*

1. Vrouwen

⁸ Andeweg, Rudy; Holsteyn, Joop van, 2006

Vrouwelijke kandidaten gooien hoge ogen. De hoogstgeplaatste vrouw op een lijst krijgt in de regel een fors portie voorkeurstemmen, zeggen Andeweg en Van Holsteyn. Bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen is dat duidelijk te zien. Op lijst 2 prijkt onder elke partij de vrouw met de hoogste plaats op de kieslijst. In 2010 kregen vrouwen gemiddeld meer dan dubbel zoveel stemmen als mannen. Het leeuwendeel daarvan ging wel naar de hoogstgeplaatste vrouw. Tineke Huizinga, het eerste vrouwelijke Kamerlid voor de ChristenUnie, kwam zelfs tot twee keer toe in de Kamer ten koste van een hoger geplaatste kandidaat. De uit Heerenveen afkomstige Huizinga haalde bij beide verkiezingen de meeste stemmen in de provincie Friesland. De motivatie om op een man te stemmen is vrijwel nihil: 2 tot 3 procent.

2. 'De beste'

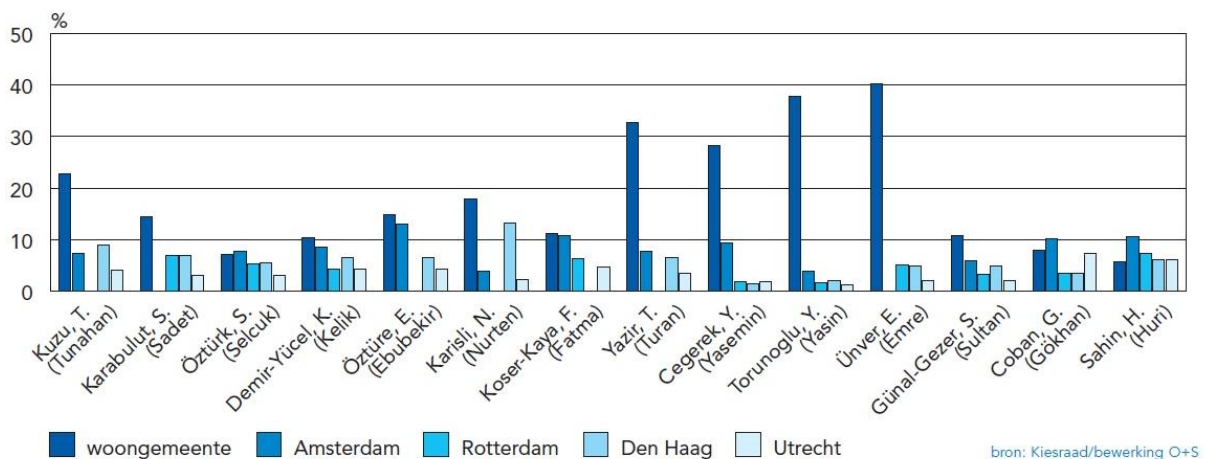
Na vrouwen geven kiezers hun stem graag aan de 'beste' kandidaat. Opvallend is het verschil per partij: 45 procent van de VVD-stemmers en 4 procent van de PvdA-achterban gaan voor de 'beste'. Onder deze categorie kunnen we ook de proteststemmen scharen die worden uitgebracht als sympathiebetuiging voor 'de luis in de pels'. Zo kreeg Theo Joekes in 1986 een recordaantal van 250.000 stemmen (een vijfde van alle VVD-stemmen) toen hij na een conflict met de partijleiding op een onverkiesbare plaats was gezet.⁹ Uniek was ook dat Rita Verdonk in 2006 als tweede op de VVD-lijst meer stemmen haalde dan de nummer één, Mark Rutte. Veel kiezers gaven aan haar 'de beste' te vinden.

3. Belangen

Kiezers geven ook een voorkeurstem aan kandidaten die 'belangen' vertegenwoordigen. Neem CDA-boerin Annie Schreijer-Pierik uit Twente, die zich in de campagne voor de Europese verkiezingen opwierp als belangenbehartiger van de landbouwsector. Het leverde haar bijna 110.000 stemmen op, waarvan 44 procent uit Overijssel kwam.¹⁰

4. Etnische minderheid

Kandidaten van allochtone afkomst zijn populair, met name op de PvdA-lijst.¹¹ De Surinaamse Tanja Jadnanansing en de Turkse Tunahan Kuzu kregen samen meer dan 50.000 stemmen. Ook Sadet Karabulut (SP, Turkse-Koerdische afkomst) en Ahmed Marcouch (PvdA, Marokkaanse afkomst) doen het goed bij de kiezer: beide politici kregen meer dan 10.000 stemmen. De Turkse Fatma Koser-Kaya (D66) bemachtigde in 2006 op eigen kracht een zetel.

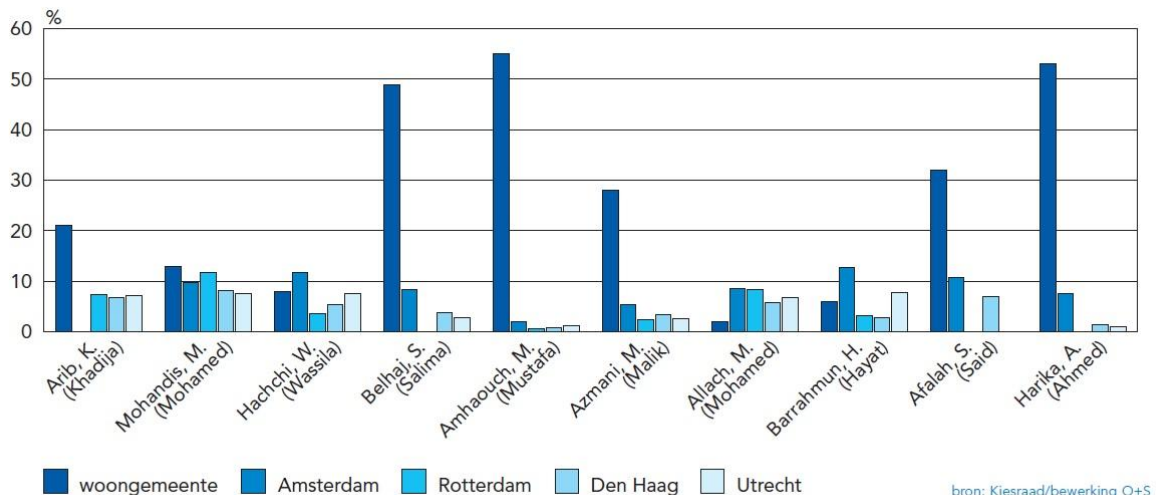


Figuur 3. Verdeling van behaalde voorkeurstemmen door kandidaten van Turkse herkomst bij de Tweede Kamerverkiezingen over hun woongemeente en de vier grootste steden, 2012. Bron: Marinissen, Hadewych; Michon, Laure, 2013.

⁹ Lindner, Jan Joost, 1999

¹⁰ NOS (b), 2014

¹¹ Baas, Johannes; Willems, Maartje, 2010



Figuur 4. Verdeling van behaalde voorkeurstemmen door kandidaten van Marokkaanse herkomst bij de Tweede Kamerverkiezingen over hun woongemeente en de vier grootste steden, 2012. Bron: Marinissen, Hadewych; Michon, Laure, 2013.

Opmerkelijk is dat etniciteit er volgens het Nationaal Kiezersonderzoek niet toe lijkt te doen. Andeweg en Van Holsteyn verklaren dat uit de “ondervertegenwoordiging van leden uit dergelijke groepen in survey-onderzoek als het NKO” en de “terughoudendheid om aan afkomst te refereren als stemmotief”. Dat zou kunnen leiden tot een “onderschatting van het belang van dit aspect” (pag. 166-167).¹² En inderdaad, laaggeplaatste allochtone kandidaten krijgen relatief meer stemmen dan autochtone politici met een lage plaats op de lijst. In 2012 haalden de veertien kandidaten van Turkse herkomst gezamenlijk 85.499 voorkeurstemmen en de twaalf kandidaten van Marokkaanse herkomst 41.676 stemmen.

Interessant is het regionale aspect, dat een onderschikte rol lijkt te spelen. Allochtone kandidaten doen het goed in de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) waar verreweg de meeste personen van Turkse en Marokkaanse herkomst wonen. Maar ze trekken ook veel stemmen in hun woongemeente, blijkt uit een analyse van de gemeente Amsterdam.¹³ Met name kandidaten van Marokkaanse herkomst kregen in 2012 relatief veel voorkeurstemmen in hun eigen woonplaats (27 procent), zie figuur 4. Twee kandidaten van Marokkaanse origine haalden uit hun woonplaats meer dan de helft van hun stemmen. De achterban van Turkse kandidaten is meer verspreid over de verschillende steden. Gemiddeld kwam 19 procent van hun voorkeurstemmen uit de eigen woongemeente (figuur 3).

De analyse van de gemeente Amsterdam laat wel zien dat een etnische gemeenschap niet vanzelfsprekend de achterban vormt van een kandidaat die uit dezelfde gemeente komt. “Het succes van kandidaten hangt in werkelijkheid af van hoe actief zij campagne hebben gevoerd, waar zij netwerken hebben en wie zij aanspreken,” concluderen de onderzoekers.

5. Bekendheid

Bekendheid - BN'ers en kandidaten die de kiezer persoonlijk kent - is niet vaak een doorslaggevende reden voor een voorkeurstem. Toch kan bekendheid soms cruciaal zijn voor de politici die uiteindelijk het volk vertegenwoordigen. Zo wist oud-Journaalpresentatrice Pia Dijkstra, in 2010 nummer 13 op de D66-lijst, genoeg stemmen binnen te slepen om de kandidaat op plek 10 te verdringen. Zij haalde overigens veruit de meeste stemmen in woonprovincie Utrecht. Sabine Uitslag, die in 2010 een voorkeurszetel haalde, genoot bekendheid als zangeres van de coverband Spinrock. Ze kreeg veel

¹² Andeweg, Rudy; Holsteyn, Joop van, 2012

¹³ Marinissen, Hadewych; Michon, Laure, 2013

media-aandacht toen ze enkele weken voor de verkiezingen door lezers van omroepblad Veronica werd uitgeroepen tot de meest sexy politicus.¹⁴

6. Regionale gezichten

Op het stembiljet vinden kiezers, naast het geslacht, ook informatie over de woonplaats van kandidaten. Dat kan relevant zijn voor de stemkeuze van kiezers die zich willen laten vertegenwoordigen door een kandidaat uit de buurt. Bijna alle kandidaten kregen bij de Tweede Kamerverkiezingen (relatief) de meeste steun in de kieskringen waar zij wonen, volgens politicoloog Simon Otjes.¹⁵ De rol van de regio lijkt de laatste jaren belangrijker te worden (figuur 2). Bij de eerste drie verkiezingen van deze eeuw gaf gemiddeld 9 procent van de voorkeurstemmers de regio als motivatie. De laatste keer was dat 18 procent. Dat betekent dat bijna een op de vijf voorkeurstemmen werd uitgebracht omdat de kandidaat uit de regio komt. Al in 1985 constateert politicoloog Ruud Hessing dat kiezers een “duidelijke voorkeur” hebben voor regionale kandidaten.¹⁶ Terwijl Andeweg en Van Holsteyn in 2006 schrijven dat het regionale aspect “met uitzondering van 1989 voor niet meer dan een op de tien voorkeurstemmers de reden van hun specifieke kiesgedrag is geweest”.¹⁷ Volgens de Leidse politicologen is het effect van de regio op de verkiezingsuitslag “gering”. Bij de cijfers tot en met 2006, die zij onderzochten, springt de regio er inderdaad niet uit. Bij de laatste verkiezingen, in 2012, is er wel een verdubbeling te zien ten opzichte van 2006. Ik ben benieuwd hoe die lijn zich ontwikkelt bij volgende verkiezingen.

Hoewel de regio in het grote geheel inderdaad een kleine rol krijgt toebedeeld, kan zij voor individuele politici en de verkiezingsuitslag wel het verschil maken. Aan de hand van mijn analyse kun je concluderen dat de regio doorslaggevend was bij vier van de negen keer dat een politicus na 1989 op eigen kracht in de Kamer kwam. Dit zijn alle vier CDA’ers. Pieter Omtzigt heeft zijn zetel grotendeels te danken aan Twente. Camiel Eurlings ontving 98 procent (!) van zijn 24.008 stemmen uit Limburg. Sabine Uitslag kreeg ruim de helft van haar voorkeurstemmen in Overijssel en Annie Schreijer-Pierik haalde de felbegeerde blauwe zetel na een intensieve campagne in Twente. Driekwart van haar stemmen kwamen uit de provincie. De Friese Sander de Rouwe was, net als PvdA-collega Lutz Jacobi, in 2012 stemmentrekker in het noorden. In hoofdstuk 3 zal ik verder ingaan op de verschillen per partij.

Ook bij de laatste verkiezingen voor het Europees Parlement (2014) oogstten vooral kandidaten met regionale bekendheid voorkeurstemmen. Annie Schreijer-Pierik, die eerder op eigen kracht een Kamerzetel behaalde, kreeg maar liefst 113.123 stemmen, waarvan 44 procent uit Overijssel. Alleen lijsttrekkers, lijstduwer Geert Wilders (PVV) en de nummer twee op de PvdA-lijst Agnes Jongerius ontvingen meer stemmen dan zij. De Brabantse CDA’er Lambert van Nistelrooij haalde zo’n 33.000 voorkeurstemmen. Die kwamen grotendeels uit zijn eigen regio (zie paragraaf 2.3). Dat gold ook voor de relatief onbekende Jan Huitema (VVD), melkveehouder uit het Friese Makkinga.¹⁸

1.2 De rol van de regio

Als we de statistieken moeten geloven, lijkt de regio belangrijker te worden in het stemhokje. Naar mijn idee is het zelfs niet ondenkbaar dat de regio een grotere rol speelt dan de cijfers van het Nationaal Kiezersonderzoek laten zien. Op dat onderzoek zijn best wat nuances aan te brengen. Zo konden respondenten na 1998 alleen de belangrijkste reden voor hun voorkeurstem aangeven, terwijl kiezers daarvoor verschillende motieven kunnen hebben.

¹⁴ Telegraaf, 2010

¹⁵ Otjes, Simon, 2010

¹⁶ Hessing, Ruud, 1985

¹⁷ Andeweg, Rudy en Holsteyn, Joop van, 2006

¹⁸ Trouw, 2014

Het is bijvoorbeeld niet ondenkbaar dat iemand stemt op een kandidaat die hij *kent* (reden 1), doordat deze *in dezelfde regio* woont (reden 2), verwacht dat deze kandidaat daarom opkomt voor de *belangen* (reden 3) van zijn omgeving en daarom meent dat deze persoon *de beste kandidaat* (reden 4) is. Volgens mij is het maar de vraag of alleen het feit dat een kandidaat uit de regio komt bepalend is voor een stem. Concreet: Pieter Omtzigt mag dan een geboren Tukker zijn, als de kiezer uit Almelo hem geen goede politicus vindt en niet verwacht dat hij Twente op de politieke kaart gaat zetten, maakt hij weinig kans. Vaak speelt de regio ook een onderliggende rol. Dat zien we duidelijk bij allochtone kandidaten. Maar soms ook bij vrouwen: Tineke Huizinga heeft ongetwijfeld veel stemmen gehad omdat ze de eerste vrouwelijke vertegenwoordiger van de ChristenUnie was of kon worden. Feit blijft dat ze in geen andere kieskring meer stemmen kreeg dan in Friesland, haar thuisbasis. De 113.123 stemmen van Annie Schreijer-Pierik bij de laatste Europese verkiezingen had zij deels te danken aan haar lobby voor boeren (zie punt 'belangen' onder 1.3). Maar een belangrijk deel kwam uit Twente. Geen enkele kandidaat haalde in Overijssel meer stemmen dan Schreijer: 49.517.

Ga je per kandidaat bekijken hoeveel stemmen hij in zijn woonplaats krijgt, dan verbaas je je er soms over hoeveel de regio ertoe doet. Zo haalde Mark Verheijen met 8.993 persoonlijke stemmen bij lange na de voorkeursdrempel niet, maar hij kreeg in Venlo wel 30 procent van alle VVD-stemmen.

Definitie

Aan de hand van de bovenstaande bevindingen en diverse verkiezingsuitslagen heb ik een definitie geformuleerd: **een regiopoliticus is een landelijk politicus die een zekere bekendheid geniet in de regio en daar een electorale basis heeft.** Van een *sterke* electorale basis is sprake als een kandidaat minimaal 7.500 voorkeurstemmen haalt, waarvan minstens tweederde deel uit eigen provincie (of kieskring, als de kieskring een gedeelte van de provincie beslaat). 7.500 is een behoorlijk stemmenaantal, wat betekent dat een aantal politici met een kleiner regionaal electoraat buiten de boot vallen. Neem André Bosman (VVD) uit Middelburg, die 6.732 stemmen kreeg. Zijn electorale basis is weliswaar minder stevig dan die van Mark Verheijen (VVD) of Jan de Wit (SP), toch doet zijn regionale aanhang er wel degelijk toe. 88 procent van zijn aanhang komt uit Zeeland. Wat mij betreft verdienen ook politici als Bosman de titel 'regiopoliticus'. In deze scriptie ga ik daarom uit van **politici die bij de laatste verkiezingen (2012) minimaal 5.000 voorkeurstemmen kregen, waarvan minimaal de helft uit de woonprovincie afkomstig was.**

Onder de kandidaten voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2012 voldoen twintig mensen hieraan. Kijken we alleen naar politici die op dit moment daadwerkelijk Kamerlid zijn, dan vallen er zes uit deze lijst af:

Lijst 3. Regiopolitici: kandidaat-Kamerleden met minimaal 5.000 voorkeurstemmen, waarvan minstens de helft uit eigen provincie.

Kandidaat-Kamerlid 2012	Voorkeurstemmen	Uit eigen provincie/kieskring
<i>VVD, zeven kandidaten:</i>		
1. Han ten Broeke	14.403	... waarvan 83 % uit Overijssel
2. Frans Weekers*	12.409	... waarvan 79 % uit Limburg
3. Mark Verheijen*	8.993	... waarvan 92 % uit Limburg
4. Erik Ziangs	8.948	... waarvan 84 % uit Drenthe
5. Betty de Boer	7.786	... waarvan 53 % uit Groningen
6. Karin Straus	6.800	... waarvan 87 % uit Limburg
7. André Bosman	6.732	... waarvan 88 % uit Zeeland
<i>PvdA, zes kandidaten:</i>		
8. Lutz Jacobi	16.082	... waarvan 71 % uit Friesland

9. Frans Timmermans*	15.150	... waarvan 67 % uit Limburg
10. Otwin van Dijk	6.884	... waarvan 88 % uit kieskring Arnhem
11. Henk Nijboer	6.448	... waarvan 66 % uit Groningen
12. Agnes Wolbert	5.207	... waarvan 68 % uit Drenthe
13. Tjeerd van Dekken	5.176	... waarvan 85 % uit Groningen

CDA, zes kandidaten:

14. Pieter Omtzigt	36.750	... waarvan 79 % uit Overijssel
15. Sander de Rouwe*	15.814	... waarvan 80 % uit Friesland
16. Martijn van Helvert	13.952	... waarvan 89 % uit Limburg
17. Agnes Mulder	9.824	... waarvan 62 % uit Drenthe
18. Raymond Knops	8.466	... waarvan 82 % uit Limburg
19. Patricia de Milliano*	6.104	... waarvan 92 % uit Zeeland

SP, één kandidaat:

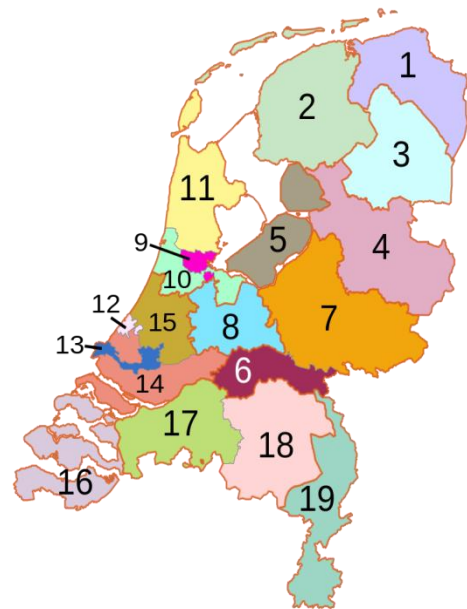
20. Jan de Wit*	8.977	... waarvan 94 % uit Limburg
------------------------	-------	-------------------------------------

* Deze kandidaten zitten niet (meer) in de Kamer. Frans Weekers (VVD), Mark Verheijen (VVD), Frans Timmermans (PvdA), Sander de Rouwe (CDA) en Jan de Wit (SP) vertrokken uit de landelijke politiek. Patricia de Milliano (CDA) stond op een te lage, onverkiesbare plek (19) voor een zetel. Martijn van Helvert (CDA) werd in november 2014 geïnstalleerd als Kamerlid. *Bron: samengesteld en berekend aan de hand van gegevens in Kiesraad (b), 2012.*

Rol van kieskringen en lijstduwers

Partijen kunnen de rol van de regio belangrijker maken door te kiezen voor verschillende kandidaten per kieskring. Tijdens de verkiezingen is Nederland opgesplitst in negentien kieskringen (figuur 5, Bonaire vormt sinds 2012 het twintigste district). Dat werd besloten bij de overgang van districtenstelsel naar een kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging in 1917. Een staatscommissie stelde dat “het opheffen van iedere indeeling den lokalen band tusschen kiezer en afgevaardigden geheel zou verbreken”.¹⁹ Concreet komt die “localen band” tot uitdrukking in de regeling dat kandidatenlijsten per kieskring mogen verschillen, zodat een partij kan variëren met regionale kandidaten.²⁰ Tot in de jaren zeventig kandideerden sommige partijen, waaronder de KVP, zelfs verschillende lijsttrekkers.

Tegenwoordig hebben de districten vooral een administratieve functie. In 2011 adviseerde de Kiesraad om bij verkiezingen uit te gaan van één landelijke kieskring met één kandidatenlijst per partij voor heel Nederland. Politieke partijen zouden niet of nauwelijks nog behoefte hebben aan verschillende lijsten. Het voorstel werd niet overgenomen, omdat het de deur voor lijsten met regionale diversiteit zou dichtgooien. Opvallend genoeg kwamen PvdA en SP bij de daaropvolgende verkiezingen (2012) met verschillende lijsten, terwijl geen enkele partij er in de tien jaar daarvoor gebruik van had gemaakt. Op de PvdA- en SP-lijst weken alleen de laatste vijf kandidaten af, van wie overigens niemand een spectaculair aantal stemmen kreeg.²¹ Bij beide partijen kreeg slechts één kandidaat in één kieskring meer dan duizend kiezers



Figuur 5. Nederland is onderverdeeld in negentien kieskringen, Bonaire vormt de twintigste kieskring. Bron: Wikipedia, no date.

¹⁹ Kiesraad, 2011

²⁰ Driel, Niels van; Jong, Ron de, 2014

²¹ Kiesraad (a), 2012

achter zich (meer in paragraaf 3.2). Ongetwijfeld heeft dit te maken met hun lage positie op de lijst. Andeweg en Van Holsteyn constateren dat er überhaupt geen grote rol is weggelegd voor lijstduwers. Bij de verkiezingen van 2010 haalden de achttien lijstduwers ruim 12.000 stemmen, bij lange na niet genoeg voor één zetel.²² Vaak zijn lijstduwers bekende personen die extra stemmen moeten trekken, maar niet de politiek ingaan. Daarom is er ook veel kritiek op deze 'stemmentrekkers' die de kiezer uiteindelijk niet vertegenwoordigen. Van Holsteyn noemt ze "nepkandidaten" en vindt dat de Kiesraad het lijstduwerschap moet verbieden.²³

1.3 Drie regionale gezichten

In mijn scriptie wil ik drie politici uitlichten die tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2012 relatief veel voorkeurstemmen hebben gekregen in de streek waaruit zij afkomstig zijn: Lutz Jacobi (PvdA) in Friesland, Erik Ziengs (VVD) in Drenthe en Pieter Omtzigt (CDA) in Overijssel.

Deze selectie is gebaseerd op de populariteit van deze politici in de eigen regio tijdens de laatste Tweede Kamerverkiezingen. Verderop in deze paragraaf zal ik uitgebreid ingaan op de vraag hoe ik tot de keuze van deze kandidaten ben gekomen. Een ander criterium in de selectie is een vertegenwoordiging van diverse regio's. Ook speelde mee dat uitsluitend VVD, PvdA en CDA regiopolitici kennen die op dit moment in de Tweede Kamer zitten (zie lijst 3). Een mooie bijkomstigheid is dat de selectie de breedte van het politieke landschap - links, rechts, midden - beslaat.

Hieronder wil ik de politici kort introduceren. Wie zijn zij, waar komen ze vandaan en hoe populair zijn ze in de regio, ook in vergelijking met andere kandidaten van hun partij?

➤ *Lutz Jacobi (PvdA) uit Wergea, 16.082 voorkeurstemmen, 71 procent uit Friesland*
"Dat unthjit ik," zegt Lutz Jacobi - met de hand op het hart - bij het afleggen van de belofte aan koning Willem-Alexander. De Friese PvdA-politica verloochent haar afkomst niet. Integendeel, ze profileert zich als Friezin in Den Haag. "Ik probeer weleens de Epke [Epke Zonderland, wereldkampioen turnen - AV] van de Tweede Kamer te zijn," zegt ze in de Volkskrant. "Ik denk niet dat ik het ben, maar ik doe wel heel erg mijn best."

Jacobi (59) wordt geboren op een boerderij in Katlijk (gemeente Heerenveen). Na de havo in Heerenveen studeert ze Nederlandse taal en letterkunde en gezondheidskunde. Ook volgt ze een lerarenopleiding. In 1983 gaat ze aan de slag bij een Friese afdeling van de GGD. Binnen die organisatie werkt ze zich op; uiteindelijk wordt ze directeur van GGD Fryslân. Vanaf november 2006 schuift ze aan in de bankjes van de PvdA-fractie in de Tweede Kamer - zonder enige politieke ervaring. Ze groeit uit tot een echte regiopoliticus. In 2012 sleept Jacobi in haar woongemeente een kwart van de PvdA-stemmen binnen. In totaal kleuren 11.442 Friese kiezers het vakje bij haar naam (plek elf op de lijst). Een forse populariteitssprint voor Jacobi vergeleken met de Kamerverkiezingen in 2010, als zij 'slechts' 5.000 stemmen op persoonlijk titel haalt. Wat is er gebeurd?

Een half jaar voor de Tweede Kamerverkiezingen in 2012 werpt Jacobi zich totaal onverwachts op als kandidaat-lijsttrekker voor de PvdA. "Er was wat druk uit het noorden, het moesten niet alleen Randstedelingen zijn," verklaart een PvdA-medewerker aan de NRC.²⁴ Media noemen het tot dan toe volslagen onbekende Kamerlid bij voorbaat "kansloos". Jacobi moet het doen met een schamele 2,3 procent van de stemmen.²⁵ Ondertussen verwerft ze wel bekendheid bij het grote publiek. Ze zit aan tafel bij de talkshow Pauw en Witteman, doet mee aan de lijsttrekkersdebatten en haalt alle

²² Andeweg, Rudy en Holsteyn, Joop van, 2012

²³ De Stentor, 2014

²⁴ Haakman, David, 2012

²⁵ Trouw (b), 2012

landelijke media - iets waarvan ze eerder alleen maar kon dromen. Volgens oud-politicus Peter van Heemst zoeken anonieme kandidaten als Jacobi op een dergelijke manier vaak “een forum om hun naamsbekendheid te vergroten”.²⁶ Jacobi zelf ontkent dat, maar weet haar bekendheid wel te verzilveren tijdens de landelijke parlementsverkiezingen.

Ze krijgt zelfs meer stemmen dan PvdA-prominenten als Jeroen Dijsselbloem en Frans Timmermans. En in 2013 lukt het haar opnieuw om op eigen kracht een zetel te halen. Dit keer als lijstduwer bij de herindelingsverkiezingen voor de gemeente Leeuwarden. Ze ziet van het raadslidmaatschap af. In 2014 doet ze een gooi naar een plek in de Gedeputeerde Staten van Friesland. Een tweestrijd die ze nipt verliest - met slechts 23 stemmen verschil. De Friezen willen haar blijkbaar in Den Haag houden, zegt Jacobi in de Volkskrant.²⁷

Vooralsnog reist ze dus elke dinsdagmorgen naar Den Haag, om donderdagavond weer terug te keren naar Wergea, bij Leeuwarden. In het Friese dorpje woont ze samen met haar partner Koos Pereboom. Naast tal van werkbezoeken is Jacobi druk met haar nevenfuncties in de regio. Ze is lid van de klachtencommissie van voetbalclub sc Heerenveen, lid van de Raad van Toezicht bij Regionale Ambulancevoorziening Fryslân, voorzitter van het tweemans theatergezelschap Theaterwurk Jan en Marijke, voorzitter van de Raad Millenniumnetwerk Fryslân en lid van de Raad van Toezicht bij Friesland College.

Jacobi geldt als hét regionale stemmenkanon binnen de PvdA, samen met Frans Timmermans uit Limburg. De laatste viel af voor de selectie, omdat hij geen Kamerlid meer is. Andere regiopolitici kregen nog geen vijfduizend stemmen in de eigen regio: Groninger Henk Nijboer en Zeeuw Albert de Vries allebei zo’n 4.200. Otwin van Dijk, oud-wethouder in Doetinchem, haalde een kwart van de PvdA-stemmen in zijn gemeente.

Momenteel voert Jacobi in de Tweede Kamer het woord over deltaprogramma’s, drinkwater, de Waddenzee, Noordzee, scheepvaart, visserij én Friesland. Natuurmonumenten roept haar tot twee keer toe uit tot ‘groenste politicus’. Ligt het in de Hofstad niet voor de hand om aan haar te denken als staatssecretaris, in Friesland krijgt het PvdA-Kamerlid wel regelmatig de vraag, volgens de Leeuwarder Courant.²⁸ Als het belang van de regio in gevaar komt, kan Jacobi flink dwarsliggen. In 2013 stemt ze als enige van haar fractie tegen de komst van de JSF naar vliegbasis Leeuwarden. Haar verklaring in de Volkskrant: “Ik ben Lutz Jacobi, en als ik iets vind ga ik daarvoor staan en dan krijg je dit.”²⁹

➤ *Erik Ziengs (VVD) uit Assen, 8.948 voorkeurstemmen, 84 procent uit Drenthe*
Hij was kandidaat 24 op de kieslijst, maar haalt plek tien op de ranglijst ‘meeste VVD-stemmen’. 7.508 van de bijna 9.000 stemmen - ofwel ruim acht op de tien - komen uit Drenthe.³⁰ Ziengs verwerft bekendheid in de regio als gemeenteraadslid en voorzitter van de VVD-afdeling in Assen en later als voorzitter van de Kamercentrale in Drenthe. Als Kamerlid houdt hij zich bezig met typische VVD-thema’s: midden- en kleinbedrijf, ondernemerschap, zzp’ers en vermindering van administratieve lastendruk. Ziengs is zelf eigenaar geweest van een groothandel in sportkleding en promotie-artikelen.

Ziengs (54) wordt geboren in het Drentse dorpje Hoogersmilde als zoon van een ondernemer. Zijn vader is directeur van een agrarische handelsmaatschappij. Al op jonge leeftijd speelt hij in de tv-

²⁶ Timmermans, Sebastiaan; Visser, Jeroen, 2012

²⁷ Vries, Joost de, 2014

²⁸ Smedeman, Nynke (b), 2012

²⁹ Hoedeman, Jan, 2013

³⁰ Kiesraad (b), 2012

serie Bartje van Willy van Hemert. Ook zijn ondernemersgeest bloeit al vroeg op: tijdens zijn middelbare schoolperiode is hij druk in de weer met handel in alles wat los en vast zit. Direct na de hotelschool gaat hij als ondernemer aan de slag.

Vanaf de jaren negentig komt de politiek in beeld. Ziengs is eerst gemeenteraadslid in Assen en daarna voorzitter van de VVD-afdeling in de Drentse hoofdstad en de Kamercentrale in Drenthe. Sinds juni 2010 is hij Tweede Kamerlid. Als oud-ondernemer wil hij in Den Haag de belangen van het midden- en kleinbedrijf onder de aandacht brengen.³¹ Hij richt zich met name op zzp'ers. Ook ziet hij voor zichzelf een rol weggelegd als bruggenbouwer tussen het noorden en de Randstad. Zijn politieke voorbeelden zijn Frits Bolkestein en Hans Wiegel. "Ik kan me groen en geel ergeren aan de stroperigheid, traagheid en inefficiëntie van de overheid."³²

Naast het Kamerlidmaatschap is Ziengs commissaris bij Sport Drenthe, bestuurslid van perscentrum Nieuwspoort, voorzitter van de Club van 100 Drenthe en bestuurslid van het Plateau Openbaar Onderwijs Assen. Ziengs woont in Assen, is getrouwd en heeft vier kinderen, van wie een door zelfmoord om het leven kwam.

Dit jaar riep de Volkskrant hem uit tot een van de meest onzichtbare parlementariërs: sinds het aantreden van Rutte II was hij maar dertien keer in 'de media' verschenen. De media, daarmee bedoelde de Volkskrant naast zichzelf het Algemeen Dagblad, Financiële Dagblad, NOS, NRC, NU.nl, de Telegraaf en Trouw. "We staren ons in Den Haag blind op de landelijke media," protesteerde Ziengs toen de onderzoekers hem aanspraken op zijn 'onzichtbaarheid'.³³ Terecht. In dezelfde periode schreef één krant meer dan zestig keer over hem. Een krant die niet was meegenomen in het onderzoek: het Dagblad van het Noorden. Meer hierover in hoofdstuk 4.

Binnen de VVD is Ziengs (plek 24) misschien niet dé regionale stemmentrekker, maar hij hoort zeker tot de politici die het in hun regio goed 'doen'. Frans Weekers uit Weert (plek 8) was goed voor ruim 12.000 stemmen, waarvan bijna 80 procent uit Limburg. Weekers stapte in januari 2014 op als staatssecretaris, is dus geen Kamerlid en valt daarmee buiten de selectie. Han ten Broeke uit het Twentse Haaksbergen kreeg bijna 12.000 van zijn 14.400 stemmen in Overijssel. Ik heb niet voor hem gekozen omdat ik ook al de uit Twente afkomstige Omtzigt behandel. Bij meerdere kandidaten uit één regio zou de mediaselectie in hoofdstuk 4 erg beperkt worden, terwijl ik een zo representatief mogelijk beeld wil creëren. Omtzigt heeft een streepje voor omdat geen enkele andere kandidaat kan tippen aan zijn electorale basis in de regio.

Mark Verheijen uit Venlo doet het met 8.993 voorkeurstemmen net iets beter dan Ziengs. In eerste instantie had ik voor deze Limburger gekozen. Hij wilde alleen niet meewerken aan een interview in verband met de affaire rond zijn persoon en betrokkenheid van NRC daarin. Dat is wel een voorwaarde om goed onderzoek te doen. Achteraf ben ik blij dat Verheijen niet wilde meewerken, want nog voor de Provinciale Statenverkiezingen stapte hij op als Tweede Kamerlid. Zo ben ik uitgekomen bij Ziengs, die qua voorkeurstemmen op hetzelfde niveau zit als Verheijen. Op de VVD-lijst kregen verder André Bosman uit Middelburg en Betty de Boer uit Groningen relatief veel stemmen in hun provincies, maar Ziengs steekt daar met kop en schouders boven uit.

➤ *Pieter Omtzigt (CDA) uit Enschede, 36.750 voorkeurstemmen, 79 procent uit Overijssel*

Na bijna tien jaar in de Kamer dacht het CDA van hem af te zijn. De partij had Omtzigt steeds laag op de kieslijsten gezet: 51 in 2003, 37 in 2006, 29 in 2010. In 2012 verdween hij helemaal van de lijst. Er zouden al te veel kandidaten uit Overijssel zijn. Na aandringen van zeventig (!) plaatselijke afdelingen

³¹ Tweede Kamer der Staten-Generaal, no date

³² Ziengs, Erik, no date

³³ Bakker, Maartje; Korteweg, Ariejan; Kooistra, Sybren, 2015

plaatste de partij hem op de onverkiesbare plek 39. Omtzigt liet het er niet bij zitten en startte een persoonlijke campagne. Met succes. “Dat ik er in Rijssen duizend had, daar had ik al op gehoopt. Ik heb er veel familie,” zegt hij kort na de verkiezingen in de Volkskrant.³⁴ “Maar toen ik hoorde dat ik in Nijverdal 1.600 stemmen had binnengehaald, wist ik dat het goed zat. En toen belde de burgemeester van Hengelo: meer dan 2.900 stemmen!” Na zijn gigantische stemmenwinst werd hij opnieuw woordvoerder financiën en buitenlandse zaken van de CDA-fractie.

Omtzigt (41) mag dan wel geboren zijn in Den Haag, hij is een Tukker in hart en nieren. Op zijn vierde verhuizen zijn ouders naar het Twentse Borne, waar de roots van zijn moeder liggen. Omtzigt groeit op in een katholiek gezin – zijn vader is directeur van een pastoraal centrum in Ambt-Delden en later bisschoppelijk geleerde in het onderwijs. Omtzigt gaat naar de rooms-katholieke basisschool in Borne, bezoekt het gymnasium in Hengelo, studeert economie en statistiek in Exeter (Groot-Brittannië) en Rome en promoveert in Florence op ‘stationaire tijdreeksen en automatische modelselectie’. Nadat hij heeft gewerkt als universitair onderzoeker in het Italiaanse Varese en in Amsterdam, wordt Omtzigt in juni 2003 lid van de Tweede Kamer. In 2012 wordt hij namens de Tweede Kamer aangesteld als rapporteur om de plannen van de Europese Commissie voor het pensioenstelsel in de gaten te houden. Daar lijkt binnen enkele maanden een einde aan te komen, als zijn partij hem niet verkiesbaar stelt. Maar dat loopt anders: dankzij Twente zit Omtzigt nog in de Kamer.

Sindsdien is hij los, schrijft de Volkskrant.³⁵ Omtzigt ontpopt zich meer en meer als luis in de pels van de regering. “Er is geen CDA’er die zo geniet van zijn oppositierol als hij,” schrijft NRC Handelsblad.³⁶ In 2014 stelt Omtzigt na ex-PVV’er Joram van Klaveren de meeste Kamervragen: 104. Zijn eigen ministers heeft hij het trouwens ook nooit makkelijk gemaakt. “Toen we nog in de coalitie zaten, waren er CDA-bewindslieden die bij de fractievoorzitter probeerden te voorkomen dat ik op hun portefeuille kwam te zitten,” vertelt hij in HP De Tijd.³⁷

Omtzigt maakt naam op dossiers als MH17, IS, accijnzen, pensioenen en christenvervolging, maar schroomt ook niet om zich uit te laten over allerhande thema’s uit de portefeuille van andere collega’s. Zeker niet als het om Twente gaat. Zo vraagt hij aandacht voor de ‘levensgevaarlijke’ N36 tussen Almelo en Ommen, pedovereniging Martijn uit Hengelo, de onder toezichtstelling van het Medisch Spectrum Twente en de bereikbaarheid van 112 in de grensstreek. Het legt hem geen windeieren. In 2014 verkiest de parlementaire pers hem tot Kamerlid van het Jaar. Volgens het Volkskrantonderzoek verdient hij de eerste plaats op de ranglijst ‘Kamerleden met de meeste media-aandacht’ (fractievoorzitters niet meegeteld).

Naast zijn werk als Kamerlid is Omtzigt bestuurslid van het Schaepmancentrum in Tubbergen, lid van de lid Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa en lid van de adviesraden WTC Twente in Hengelo en het Actuarieel Genootschap. Ook geeft hij regelmatig gastlessen op Twentse scholen. Omtzigt woont in Enschede, is getrouwd en heeft vier dochters. Zijn uit Turkije afkomstige vrouw Ayfer Koç is als fractievoorzitter en raadslid van het CDA in Enschede ook een bekende ‘Tukker’.

Omtzigts voorkeurszetel gaat ten koste van de Limburgse Martijn van Helvert, die zelf ook 11.500 voorkeurstemmen binnensleept. 45 procent van alle CDA-kiezers in zijn woongemeente Sittard-Geleen stemden op hem. De afkomst van kandidaten heeft grote aantrekkingskracht op de CDA-kiezer. Mona Keijzer haalt 52 procent in de gemeente Purmerend, Erik Ronnes 38 procent in Boxmeer en Patricia de Melliano 55 procent in het Zeeuwse Oostburg. Sander de Rouwe uit Bolsward

³⁴ Meerhof, Ron, 2012)

³⁵ Korteweg, Ariejan, 2014

³⁶ Outeren, Emilie van, 2013

³⁷ Jong, Stan de, 2013

krijgt 12.600 van zijn 15.800 persoonlijke stemmen in de provincie Friesland. Omtzigt Overijsselse concurrent Eddy van Hijum blijft ver achter met 2.000 stemmen uit de provincie; Omtzigt krijgt er daar 29.000.

1.4 Conclusie

Een regiopoliticus heeft een zekere electorale basis in de regio waar hij woont. Het aantal voorkeurstemmen uit die regio zegt iets over de stevigheid van die basis. In Nederland worden relatief weinig voorkeurstemmen uitgebracht, al is dat aantal de afgelopen vijftien jaar wel gestegen. Kiezers brengen om verschillende redenen een voorkeurstemmen uit. Bijna één op de vijf keer stemt de kiezer niet op de lijsttrekker omdat een lager geplaatste kandidaat in de buurt woont. Dat is dubbel zo vaak als in 2006. Bij andere motieven speelt de regio vaak een onderliggende rol. De invloed van de regio op het kiesgedrag moet daarom niet worden onderschat. Als lijstduwer hebben regiopolitici nauwelijks effect op de verkiezingsuitslag of stemmenwinst voor hun partij. Partijen maken dan ook bijna geen gebruik meer van de mogelijkheid om op hun lijsten te variëren met regionale kandidaten.

Een stem op een politicus uit de regio is vooral populair onder de achterban van het CDA. Ook de VVD en de PvdA hebben een aantal regionale stemmentrekkers onder hun Kamerleden. Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen in 2012 kregen twintig kandidaten meer dan 5.000 stemmen, waarvan de helft uit hun eigen provincie afkomstig. Onder andere Lutz Jacobi (PvdA), Erik Ziengs (VVD) en Pieter Omtzigt (CDA) hebben een stevige electorale basis in hun regio. Op deze drie regiopolitici focus ik mij in deze scriptie.

Hoofdstuk 2

Hoe profileren de drie geselecteerde politici zich in de regio - zowel in de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen in 2012 alsook in Den Haag als vertegenwoordiger van hun kiezers?

Wie minstens 5.000 voorkeurstemmen heeft, waarvan de helft uit eigen provincie, mag zich een regiopoliticus noemen. Die populariteit veronderstelt dat een politicus een zekere mate van bekendheid geniet in de regio. Onbekend maakt immers onbemind. Hoe zorgen Jacobi, Ziengs en Omtzigt ervoor dat Friezen, Drenten en Tukkers hen kennen? Belangrijker nog: dat ze op hen stemmen? En op welke manier proberen ze hun electoraat vast te houden? Kortom: op welke manier profileren succesvolle regiopolitici zich? Dat is de kernvraag waarop ik in dit hoofdstuk een antwoord probeer te vinden.

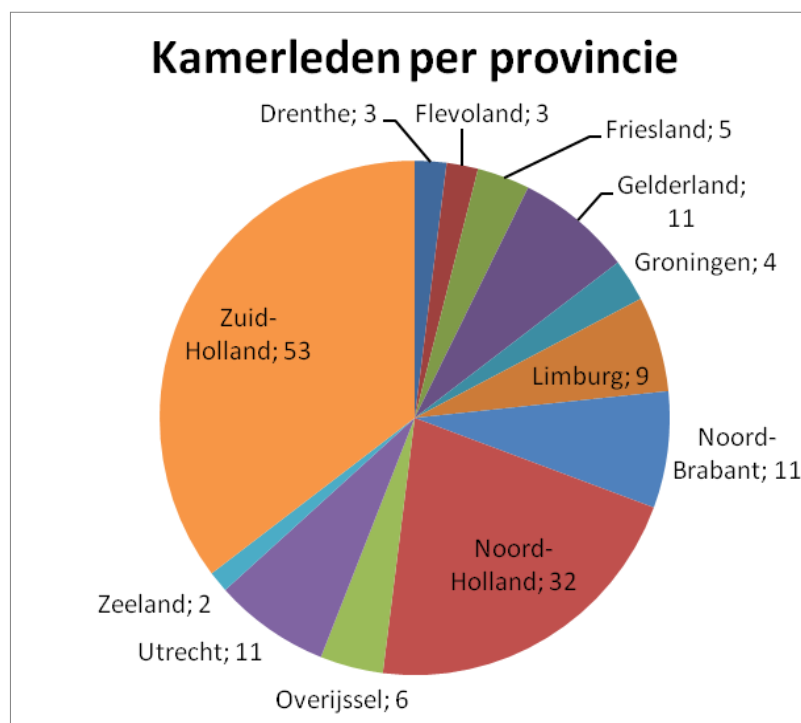
Daarbij maak ik vooral gebruik van de informatie uit interviews met de drie politici, maar ook uit literatuur en andere bronnen. In de eerste plaats wil ik de regiopoliticus in een 'Kamerbrede' context plaatsen. In hoeverre is er ruimte om zich te profileren als regionaal Kamerlid? Hoe uniek is de positie van de regiopoliticus? Vervolgens laat ik de politici vertellen hoe zij van die ruimte gebruik maken en wat hun visie daarachter is. Dat combineer ik met gegevens uit de literatuur. Zo zal het steeds duidelijker worden welke factoren hun succes verklaren.

2.1 Door hun unieke positie in Den Haag

Kan een Kamerlid zich onderscheiden door afkomst? Ik denk het wel. En dat geldt niet alleen voor allochtone kandidaten. Een geografische afspiegeling in de Tweede Kamer is ver te zoeken. Met name Zeeland, Groningen, Flevoland, Overijssel en Drenthe zijn ondervertegenwoordigd in Den

Haag. Volgens het Parlementair Documentatie Centrum komt gemiddeld 75 procent van de leden uit Noord- en Zuid-Holland.³⁸

Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht leveren 96 van de 150 Kamerleden (zie figuur 6).³⁹ 64 procent van onze volksvertegenwoordigers komt uit dus uit een 'Randstadprovincie'. Qua inwoneraantal hebben zij ook 'recht' op meer vertegenwoordigers. Maar niet op meer dan de helft. Bij een evenredige verdeling tussen het aantal inwoners en politici zou je kunnen zeggen dat deze drie provincies 45 procent van de Kamerleden mogen leveren.



Figuur 6. Regiospreiding in de Tweede Kamer per 21 mei 2015. Bron gegevens: Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2014. Zelf aangevuld, gecorrigeerd en geüpdatet.

³⁸ Parlementair Documentatie Centrum (b), no date

³⁹ Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2014

Bijna een derde van alle volksvertegenwoordigers (48) komt uit een van de vier grote steden - Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Eindhoven, de vierde stad, levert slechts één Kamerlid: Henk Krol (50Plus). Maakt dat wat uit? Een Kamerlid zit er toch voor het algemeen belang, of hij nu uit Utrecht of Uden komt, uit Rotterdam of Renesse?

Vanaf het platteland klinkt regelmatig forse kritiek op de regionale spreiding in de Tweede Kamer. Research van de NOS in 2010 wees uit dat Noord-Brabant onderbedeeld was met negen volksvertegenwoordigers in plaats van de 22 die de provincie gezien het inwonertal nodig had om evenredig vertegenwoordigd te zijn. Volgens de provincies werkt de magere regionale afvaardiging in de Kamer door in de manier waarop hun belangen daar worden vertegenwoordigd. Onderwerpen zouden vooral met een Randstedelijke bril worden bekeken, terwijl buiten de Randstad heel andere oplossingen gewenst kunnen zijn.⁴⁰ Uit Gelderland kwamen slechts vijf parlementariërs, terwijl dat er achttien hadden moeten zijn, gelet op het aantal inwoners. Het Gelderse provinciebestuur zegt dat het besluit om het Nationaal Historisch Museum niet te bouwen waarschijnlijk meer verzet had opgeleverd als er meer Gelderse betrokkenheid in Den Haag was geweest.

‘Twentse stem dreigt stil te vallen’, kopt de Tubantia op de dag dat Nederland in 2012 een nieuwe Tweede Kamer kiest.⁴¹ In het slechtste scenario zou de regio na verkiezingen slechts één volksvertegenwoordiger uit Twente overhouden, eerder was de regio volgens de krant stevast met tenminste een kwartet politici vertegenwoordigd. “Het geluid van de regio dreigt echter steeds meer te verstillen aan het Binnenhof.”⁴² Oud-Kamerlid Steef Weijers (CDA) uit Hengelo vindt dat een slechte zaak. “Als je ziet dat er wel een karrevracht mensen uit Amsterdam komt. Het is van groot belang dat er mensen in Den Haag rondlopen die oog hebben voor de specifieke Twentse problemen. (...) De regionale kandidaat is dan een soort oliemannetje die met een klein drupje zorgt dat de machine de goede kant opgaat. De verhoudingen zijn volkomen scheef, veel Randstad, weinig mensen uit de regio’s.” Werkgeversorganisatie VNO-NCW roept mensen met de actie ‘Stem Twents’ op om op een regionale kandidaat te stemmen. Zo kunnen de Twentse belangen op het vlak van bijvoorbeeld werkgelegenheid, mobiliteit en infrastructuur beter voor het voetlicht worden gebracht.

Ook Jacques Tichelaar, commissaris van de Koningin in Drenthe, benadrukt in het Dagblad van het Noorden het belang van noordelijke vertegenwoordigers in Den Haag. “Toen de kazerne uit Assen dreigde te verdwijnen, wisten de Drentse Kamerleden Agnes Wolbert en Erik Ziengs heel goed wat de impact daarvan zou zijn. Zij kennen de broosheid van de economie. En dat is belangrijk. Dat er mensen zitten die de cultuur en de mores kennen.”⁴³ Tichelaar hekelt de “enorme overheersing” van grote steden in de Kamer. “Mensen uit Assen, Groningen, Heerenveen weten nog wat platteland is.”

Tichelaars collega Karla Peijs uit Zeeland gaat nog een stapje verder. Daags voor de landelijke verkiezingen in 2012 roept ze de Zeeuwen op een kandidaat uit de provincie te stemmen. Welke partij of plek op de lijst doet er niet toe, “wat telt is of een aspirant-Kamerlid uit Zeeland komt”, schrijft de PZC.⁴⁴ Peijs maakt zich zorgen om de Zeeuwse vertegenwoordiging in Den Haag nu “de regionale blik van de partijen afgenomen lijkt te zijn”. Ze legt uit: “In het dossier van de marinierskazerne heb ik gemerkt hoe belangrijk het is dat je mensen in Den Haag hebt die van de Zeeuwse situatie op de hoogte zijn.” Volgens de commissaris was het nooit gelukt om de kazerne naar Vlissingen te krijgen als André Bosman (VVD) en Ad Koppejan (CDA) niet op het juiste moment de juiste vragen hadden gesteld.

⁴⁰ Parre, Hugo van der, 2010

⁴¹ Twentsche Courant de Tubantia (d), 2012

⁴² Staal, Teun, 2012

⁴³ Russchen, Jantina, 2012

⁴⁴ PZC, 2012

Ook in Den Haag zelf wordt geklaagd dat het platteland vergeten dreigt te worden. Een Randstad-kabinet, zo kwalificeerde CDA-leider Sybrand van Haersma-Buma eind vorig jaar het kabinet Rutte. Volgens Buma heeft het kabinet geen oog voor de gevolgen van de aardbevingen in Groningen, sluit het zijn ogen voor de gevolgen van accijnsverhogingen in de grensstreek en zou het de provincies het liefst helemaal afschaffen.⁴⁵ Een paar maanden later herhaalt partijleider Arie Slob (ChristenUnie) de term. “De regio is een blinde vlek bij dit Randstadkabinet,” zegt hij, verwijzend naar de hoge werkloosheid in het noorden en de gaswinning in Groningen.⁴⁶

Of het beleid anders was geweest als de Kamer een eerlijkere regionale spreiding had gekend? Dat weten we natuurlijk niet, maar dit is wel een gedachte die leeft. Omtzigt: “We hebben wel eens gezegd: ‘Als die aardbevingen niet in Groningen waren, maar in Den Haag, was de compensatie allang geregeld.’”⁴⁷ Volgens Omtzigt zijn thema’s die niet aan de Randstad zijn gerelateerd per definitie onderbelicht. Dat komt door de “extreme” ondervertegenwoordiging van de regio in Den Haag, zegt hij. “Als er in Amsterdam iets gebeurt zijn er vijftien Kamerleden die denken: ‘Hier is een probleem’. In Twente zijn dat er twee.”

Regiopolitici zelf hebben soms het idee een ‘roepende in de woestijn’ te zijn. Omtzigt noemt het ‘accijnsdrama’, de leefbaarheid in krimpgebieden en de onbereikbaarheid van 112 in de grensstreek. Vol verontwaardiging: “Die eerste antwoorden op mijn Kamervragen: ‘Ja, dan is 112 gewóón onbereikbaar.’ Als pinautomaten uit kleine kernen verdwijnen kun je nog zeggen: pak de fiets. Maar wat doe je als je huis in brand staat en je telefoon heeft geen bereik? Ik hoef toch niet uit te leggen dat dat een issue is?! En dan denkt een aantal Randstadpolitici: ‘Is er weer eentje bezig met z’n eigen dingen.’” Ook bij bezuinigingen is de regio de dupe, zegt Omtzigt. “Twente moet continu agenten inleveren. Op dit moment heeft de regio Amsterdam-Amstelland meer agenten dan Gelderland en Overijssel bij elkaar. Een wanverhouding!”

2.2 Door de belangen van de regio te behartigen

Daarmee zijn we aangekomen bij een volgend punt: regiopolitici lijken in dat gat te springen. Ze weten wat er in de regio leeft en doen daar iets mee. Ze profileren zich dus door de belangen van hun regio te behartigen. Hoewel, moet je daarvoor regiopoliticus zijn? Dat zou natuurlijk niet moeten, is het politiek-correcte antwoord van zowel Jacobi, Ziengs als Omtzigt. Om meteen duidelijk maken dat de praktijk (vaak) anders is. Jacobi is daar het meest uitgesproken in: “Als wij het niet doen, doet niemand het.”⁴⁸ Ze moet regionale thema’s bevechten in Den Haag. Zo knokte ze voor leefbaarheid op de Waddeneilanden en bemensing van de vuurtorens. “Er is in Den Haag geen kip die zich daar druk om maakt. De Randstad, dat vinden ze hier allemaal zo belangrijk. Maar de Friezen willen iemand die hen vertegenwoordigt.” Toch zou elk Kamerlid volgens haar moeten weten wat er speelt en opkomen voor de belangen van zijn omgeving. “Randstedelingen in de Kamer zijn net zo regionaal als ik. Waarom moet ik regionaal heten omdat ik 250 kilometer verderop woon?”

“Ik zie voor mezelf een rol weggelegd als bruggenbouwer tussen het noorden en de Randstad,” laat Ziengs weten op zijn persoonlijke website.⁴⁹ De leegstand van winkel- en kantoorpanden, de werkloosheid in het noorden en de glasvezelkabel op het platteland zijn regionale thema’s waarvoor hij aandacht vraagt in Den Haag. Inspiratie haalt hij grotendeels uit de provincie, waar hij wekelijks op werkbezoek is. Samen met zijn collega’s uit Groningen, Friesland en Drenthe - allen van VVD-, CDA- of PvdA-huize - zit Ziengs in het zogenoemde ‘noordelijk overleg’. Met alle Kamerleden uit noorden buigt hij zich zo’n vier keer per jaar over problemen als de werkloosheid in de regio. Zo

⁴⁵ NOS (a), 2014

⁴⁶ ANP, 2015

⁴⁷ Omtzigt, Pieter (interview) 2015

⁴⁸ Jacobi, Lutz (interview), 2015

⁴⁹ Ziengs, Erik, no date

hebben ze onlangs een comité opgezet dat onderzoekt hoe de werkgelegenheid in de regio behouden kan worden nu Philips zich vanuit Emmen in het buitenland wil vestigen. Een dergelijk overleg bestaat ook voor Kamerleden uit Limburg.

Regiopolitici weten wat er speelt in hun omgeving, geven een stem geven aan zorgen die daar leven en behartigen daarmee de belangen van hun regio. Omtzigt: “Ik weet ook niet wat er in de kop van Noord-Holland gebeurt. Daarom ben ik blij dat er mensen uit die buurt in de Kamer zitten.” Ziengs: “Als je regionaal geaard bent, dan weet je wat er in de regio gebeurt. De vraag is natuurlijk: als er geen Kamerlid is vanuit Drenthe, wie houdt dan de belangen en regiovraagstukken in de gaten voor die provincie?”⁵⁰ De VVD loste dat in het verleden op door Kamerleden een provincie toe te wijzen om “een beetje in de gaten te houden”. Meer hierover in hoofdstuk 3.

De PvdA-fractie kan rekenen op stevig protest als het kabinet iets wil wat nadelig uitpakt voor de Friezen. “Dan heeft de partij een hele taaie aan mij,” zegt Jacobi. “Als iets niet in het belang van de regio is, is het geen goed besluit. Dan stem ik niet mee.” Dat gebeurt bij het besluit over de komst van de JSF naar vliegbasis Leeuwarden. Jacobi vreest dat het gevechtsvliegtuig te veel geluidsoverlast veroorzaakt voor omwonenden. Ze is ook “hartstikke tegen” de herindeling van provincies. “Ik heb als voorwaarde aan het Regeerakkoord gesteld dat Fryslân niet bij landsdeel Noord zou worden gevoegd,” vertelt ze. Nu protesteert Jacobi tegen de zoutwinning onder de Waddenzee, waarvoor partijgenoot Sharon Dijksma vorig jaar toestemming heeft gegeven. “Ik zit er constant tegenaan te duwen om te zorgen dat het niet doorgaat.”

Haar vechtlust borrelt op als het gaat over de plannen voor de gaswinning onder Terschelling. “Dat gaat wat mij betreft echt niet gebeuren. Punt.” De luis in de PvdA-pels wil ze zich niet noemen: “Ik zeg gewoon wat ik vind en als dat iemand dat niet pruimt, jammer dan.” Mensen op straat begrijpen dat volgens haar. “Ze kennen mij als een vechter en verwachten dat ik bij mijn standpunt blijf.” Soms wordt gesuggereerd dat Jacobi er alleen voor de regio zou zijn. “Dat is niet waar. Ik ben trots op Friesland en probeer de provincie zoveel mogelijk te vertegenwoordigen. Zaken die daar spelen komen helemaal niet binnen als wij er niet zijn. Dat heeft niks te maken met cliëntelisme of populisme.”

Ziengs gaat naar eigen zeggen “stevig” de discussie aan met zijn fractie als deze iets wil wat niet in het belang is van de regio. “Ik zal dan op basis van argumenten moeten aantonen waarom het niet goed is.” Bijvoorbeeld bij het verkleinen van overheidsdiensten, zoals de belastingdienst. “Dat zou hier in de regio wel eens disproportioneel kunnen uitpakken. Daarom wil de VVD niet dat dit onevenredig gebeurt in het noorden des lands.” Regionale thema’s die buiten zijn portefeuille vallen bespreekt hij in de eerste plaats met de woordvoerder van de fractie. “Ik wil de persoon die belast is met dat dossier niet voor de voeten lopen. Als mensen een probleem hebben, breng ik ze in contact met de woordvoerder. Vaak denk ik dan ook mee wat we kunnen doen, maar ik ga niet de woordvoerder spelen.”

Omtzigt staat erom bekend dat hij zich met allerlei onderwerpen ‘bemoeit’. Hij bevroegt ministers gerust over Twentse thema’s die niet onder zijn woordvoerschap vallen: de ‘levensgevaarlijke’ N36 tussen Almelo en Ommen, pedovereniging Martijn uit Hengelo, de onder toezichtstelling van het Medisch Spectrum Twente, de bereikbaarheid van 112 in de grensstreek - om maar wat voorbeelden te noemen.

Alle drie de Kamerleden benadrukken dat ze er zijn voor het algemeen belang. Jacobi: “Ik vecht net zo hard voor de mensen in Vlaardingen. Alleen die komen minder vaak op mijn pad, omdat ik daar

⁵⁰ Ziengs, Erik (interview), 2015

niet woon. En ik loop niet de hele dag in Limburg langs de deuren, want dat hoort een regionaal Kamerlid daar te doen.”

Regionale vs. Randstedelijke bril

“De politiek heeft last van Randstedelijke bijziendheid,” schrijft Kees van der Meiden, directeur van een Twents museum, op Omtzigs campagnesite.⁵¹ Hoe dan ook, de bril waardoor iemand de wereld bekijkt, zijn netwerk en omgeving bepalen mede zijn beeld van de samenleving. Bewust en onbewust. Typerend is de anekdote die de Leeuwarder Courant daarover optekent uit de mond van het Friese Kamerlid Magda Berndszen (D66): “Mijn fractie wilde dat ik in de campagne anderhalf uur op het station in Sneek zou flyer. Toen zei ik: ‘Hoeveel treinen denk je dat daar ‘s ochtends langs komen?’ Ze hebben géén idee.”⁵²

Ook de auteurs van het boek *Permanente campagne - hoe politieke partijen en politici verkiezingen kunnen winnen* kaarten dit probleem aan. “Doordat politici veel tijd doorbrengen in hun eigen kring, sluiten zij zich af voor andere geluiden en andere ervaringen. Ze krijgen maar een heel beperkte kijk op de realiteit” (pag. 202).⁵³ Op welke problemen attenderen hun netwerk en omgeving hen, waar lopen zij zelf tegenaan in het dagelijks leven? Dit kan hun werk wel degelijk beïnvloeden. Ik kan me voorstellen dat iemand die nooit over die ‘levensgevaarlijke’ N36 tussen Almelo en Ommen rijdt en niemand kent die betrokken is geweest bij een ongeluk daar, minder snel geneigd is een minister te bevragen over de veiligheid op die weg.

Volgens Ziengs heeft de regio een gezicht bij de politiek nodig, zodat mensen weten wie ze kunnen bellen, schrijven of mailen als ze een probleem hebben. “Dat zal in de Randstad minder een rol spelen. Mensen uit Zeeland, Limburg, Drenthe, Groningen en Friesland stemmen nu eenmaal vaker op iemand uit de buurt.” De vraag of kiezers uit de Randstad andere verwachtingen van een politicus hebben, is lastiger te beantwoorden. Ziengs heeft de indruk dat benaderbaarheid minder speelt in de Randstad, maar moet een goed onderbouwd antwoord schuldig blijven.

Eén van ons

Dat een harde theorie en onomstotelijke verklaring hiervoor ontbreekt komt misschien wel door de irrationele kant aan dit verhaal. Jacobi omschrijft die als “een sterk gevoel van verbondenheid, een chemie, een gezamenlijke strijd” in Friesland. Niet overal is de regionale identiteit en verbondenheid even sterk. Het gemeenschapsgevoel op het platteland is over het algemeen veel sterker dan in de Randstad. Dagblad Trouw schrijft dat weinig Kamerleden zo trots op hun afkomst zijn als Jacobi.⁵⁴ Dat is soms terug te zien in kleine dingen: het voetbalshirt van sc Heerenveen dat in haar werkkamer hangt. En te horen als ze op straat in onvervalst Fries het gesprek aangaat of tijdens de inhuldiging als enige Kamerlid de belofte niet in het Nederlands aflegt.

“Wij Friezen zijn erg gehecht aan onze eigen identiteit en taal. Het provinciegevoel is sterk,” zegt Jacobi. “Als je op een camping staat en er hangt een Fries vlaggetje aan je tent, komt er gelijk iemand naar je toe om te vragen of je uit Fryslân komt. Dat zou in Zuid-Holland en Utrecht niet snel gebeuren.” Op dat gemeenschappelijke gevoel speelt de regiopoliticus in. Jacobi: “Het gaat erom dat mensen je kennen, iets met je hebben, dat je één bent met hen. Friezen zeggen: ‘Die is van ons’ en ze vinden: ‘Jij woont hier, jij zit in de Kamer en dus je moet het voor ons klaarstellen’. Zelf zie ik dat ook zo: ik ben van hen.”

⁵¹ Meiden, Kees van der, no date

⁵² Smedeman, Nynke (a), 2013

⁵³ Dalen, Frank van; Paardekooper, Aart; Smits, Joost (b), 2014

⁵⁴ Zuidervaart, Bart, 2014

Sowieso is op iemand lijken of iets met iemand gemeen hebben een belangrijke invloedsfactor, volgens de auteurs van *Permanente campagne*. Soort zoekt soort, dat principe werkt zelfs door in het stembokje, stellen zij. Zo stemmen vrouwen regelmatig op een vrouw en kiezen allochtonen vaker een allochtone landgenoot. “Gelijkenis werkt onbewust zelfs zo diep door dat we voor iemand met dezelfde voor- of achternaam opener staan dan voor willekeurige personen” (pag. 88-89). Uit onderzoek blijkt dat het contact met de kiezer het beste is via een ‘peer’: iemand die veel gemeen heeft met de kiezer die wordt benaderd. “Het meest effectief is een benadering door iemand uit de eigen sociale omgeving die wordt vertrouwd en bekend is met de sociale omgeving van de kiezer.”⁵⁵

“Onze Annie” stond op de verkiezingsposters van Annie Schreijer-Pierik, CDA-kandidaat uit Twente voor het Europees Parlement. Als Omtzigt zich laat zien op het voetbalveld in Vriezenveen of bij de Syrisch-orthodoxe gemeenschap in Enschede hoor je hetzelfde: “Hij is één van ons”. Ergens is dat toch wel bijzonder. Over het algemeen ervaren mensen de politiek als een ver-van-hun-bedshow. Als het gaat om vertrouwen scoren politici het laagst van alle beroepsgroepen. In 2012 zei 85 procent van de Nederlanders weinig of geen vertrouwen te hebben in een politicus - een dieptepunt.⁵⁶ Blijkbaar heeft de afkomst van een politicus een verbindende kracht in zich.

Een belangrijke reden waarom mensen niet gaan stemmen, is dat zij geen politieke kandidaten kennen, staat in het boek *Meer mensen naar de stembus - hoe de overheid de opkomst bij verkiezingen kan verhogen*. “Als burgers geen beeld hebben van wie de kandidaten zijn, dan is dat ook geen aanmoediging om te gaan stemmen.”⁵⁷ Misschien is dat wel de kracht van de regiopoliticus: dat hij de politiek, die voor veel mensen zo ver van hun bed staat, letterlijk een stukje dichterbij brengt.

2.3 Door een persoonlijke campagne

Jacobi, Ziengs en Omtzigt voeren in 2012 een persoonlijke campagne met steun van regionale en lokale afdelingen. Voor alle drie was dat niet de eerste keer. In deze paragraaf beschrijf ik eerst per persoon hoe zij in 2012 campagne hebben gevoerd. Daarna kijk ik naar het grotere geheel: hoeveel kandidaten voeren persoonlijk campagne en welke factoren beïnvloeden het succes ervan?

Lutz Jacobi

Dat ze op plek elf van de kandidatenlijst staat, brengt Jacobi tot de actie ‘11 Voor 11’: ze maakt een heuse Elf Steden Tour. Met een beletterde auto trekt ze langs de Friese elf steden waar ook de bekende schaatstocht langs voert. Daar gaat ze op straat het gesprek aan. Flyers zijn er ook, maar gadgets niet, tenzij iemand anders daarvoor heeft gezorgd. Jacobi is er stellig van overtuigd dat ze daarmee geen stemmen haalt. Zoals ze veelbetekenend in de Leeuwarder Courant zegt: “Ik bin sels de gadget” (vertaald: Ik ben zelf de gadget).⁵⁸ Het gaat om de inhoud en mensen die denken dat Jacobi zo stemmen misloopt, moeten volgens haar maar op de lijsttrekker stemmen. Naar eigen zeggen zijn haar stemmers over het algemeen mensen die ze heeft gesproken en haar kennen.

In Friese weilanden en steden prijken campagneborden van Jacobi en haar partijgenoot Jacques Monasch - de armen om elkaars schouders geslagen. In Leeuwarden openen de twee een campagnekantoor van de partij dat moet dienen als ontmoetingsplek en platform voor een gesprek over politiek. Via www.lutzjacobi.fr houdt Jacobi het publiek op de hoogte. Informatie over de Elf Steden Tour deelt ze als evenement via Facebook (www.facebook.com/lutzjacobi.pvda). De Waddeneilanden, leefbaarheid in dorpen, mooie natuur en goed landschap zijn thema's waar ze in de campagne aandacht voor vraagt. Hoewel Jacobi ook buiten de provincie te vinden is, ligt de focus

⁵⁵ Krouwel, André; Kokx, Wouter; Pol, Mark, 2009

⁵⁶ Pous, Irene de, 2012

⁵⁷ Dalen, Frank van; Paardekooper, Aart; Smits, Joost (a), (2014)

⁵⁸ Smedeman, Nynke, 2012

op Friesland. “Ik vind dat de Friezen een kans missen als ze niet op een Fries Kamerlid stemmen,” zegt ze, verwijzend naar de provinciale belangen die ze behartigt.

Erik Ziengs

Als onbekende kandidaat voor de VVD voert Ziengs in 2010 al een persoonlijke campagne. Voordeel: de partij zet hem nog amper in, zodat Ziengs volop de kans heeft om zelf campagne te gaan voeren in Drenthe. Al een paar maanden voor de verkiezingen trekt hij de regio in met een aanhangwagen voorzien van VVD-logo's. Twee jaar later zet hij de campagne voort onder dezelfde slogan: ‘Stem een liberale Drent in het parlement’. Ziengs laat zijn gezicht zien op drie vrachtwagens, in flyers, op spandoeken, posters en honderden driehoeksborden om lantaarnpalen. Ziengs is bijna dagelijks op pad om mensen de hand te drukken, een flyer te overhandigen en te vertellen wat hij wil gaan doen in de Kamer. Via sociale media, de website www.erikziengs.nl en de daarbij behorende nieuwsbrief houdt hij de wereld op de hoogte van zijn standpunten, activiteiten en agenda. Mensen kunnen raden hoeveel voorkeurstemmen Ziengs gaat krijgen - de winnaar wordt beloond met een exclusieve rondleiding op het Binnenhof.

Ziengs is groot voorstander van een persoonlijke campagne. “Het is heel belangrijk dat mensen een gezicht bij de politiek hebben en weten wie er als volksvertegenwoordiger voor hen optreedt.” Voor de VVD verzorgt hij de training ‘Stem op mij’, waarin hij kandidaat-politici leert hoe ze zichzelf kort en krachtig kunnen presenteren in de campagne. Daarbij ligt de nadruk op hun persoonlijke kandidatuur. Zelf vertelt hij op straat over zijn ondernemersachtergrond en wat de toegevoegde waarde daarvan is in de politiek. Dat mensen op hem stemmen simpelweg “omdat ze me een aardige kerel vinden”, is niet erg. “Mensen zitten niet te wachten op lange verhalen over partijpolitiek.”

Met een zekere electorale basis kan hij binnen zijn fractie hard maken dat hij een achterban in het midden- en kleinbedrijf heeft. “Zo wil ik me profileren,” legt Ziengs uit in NRC Next.⁵⁹ “Met die tienduizend voorkeurstemmen die ik hoop te halen, dwing ik respect af en krijg ik opnieuw extra steun binnen de fractie.” In tegenstelling tot Jacobi en Omtzigt hamert hij buiten de regio minder op zijn persoonlijke kandidatuur. “Toen de partij mij in 2012 inzette bij allerlei politieke cafés, kwam ik in provincies waar collega's wonen. Ik vind het niet gepast om in hun vijver te vissen. Naar mijn idee moeten politici met name zichtbaar zijn in hun eigen regio. De VVD heeft er niet voor niets voor gekozen om de kandidaten te verdelen over de provincies.”

Interessant is de financiering van Ziengs' tienduizenden euro's kostende campagne. De landelijke VVD vergoedt alleen de eerste duizend folders, “en dat is het dan wel”, vertelt hij aan NRC Next. Dus laat Ziengs zijn ondernemersgeest spreken en houdt hij onder meer veilingen om de campagnekas te spekken. Zo doet hij een bezoekje aan de Tweede Kamer voor 275 euro van de hand. *Fundraising*, het verzamelen van campagnegelden via een evenement, is in de Verenigde Staten heel gewoon. Maar in Nederland wordt daar “nog wat gespannen” mee omgegaan (pag. 152-158).⁶⁰

Pieter Omtzigt

In de campagneweek is hij te vinden op markten en stations, in kerken en bij sportverenigingen, hij haalt alle (landelijke) media, is te gast in tv-studio's en heeft een eigen campagnefilmpje. De inhoud, dat is volgens Omtzigt waar het om draait in een succesvolle campagne. “Het gaat erom dat mensen zien dat je ergens mee bezig bent. Jij moet laten zien dat je opkomt voor de belangen die in de regio spelen en dat de dingen waar jij voor staat in de Tweede Kamer relevant zijn.”

Zelf kiest hij drie thema's om zich in de campagne te profileren: pensioenen, Twente en internationale godsdienstvrijheid. Dat laatste spreekt veel Syrisch-orthodoxe christenen aan, een

⁵⁹ Staps, Freek; Wismans, Laura, 2012

⁶⁰ Dalen, Frank van; Paardekooper, Aart; Smits, Joost (b), 2014

religieuze groepering die met name is geconcentreerd in het oosten van Nederland. Omtzigt weet zich nauw met deze gelovigen verbonden: zijn Syrisch-orthodoxe vrouw is uit Turkije gevlucht vanwege gebrek aan godsdienstvrijheid. Als Kamerlid maakt hij zich sterk voor deze christelijke minderheidsgroep door te protesteren tegen de grondonteigening van een van 's werelds oudste kloosters: het Syrisch-orthodoxe Mor Gabriëlklooster uit 397 na Christus. De CDA'er heeft zich inmiddels partij gesteld in een zaak bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg. Tweeënhalf week voor de verkiezingen in 2012 presenteert Omtzigt een boek over het klooster.

Voor Twente kiest Omtzigt de 'levensgevaarlijke' N36 als thema. Bij het pensioenstelsel ("dat moet Nederlands blijven") wil hij laten zien dat dit is wat hij zijn kiezers heeft beloofd. "Daar heb ik bij de vorige verkiezingen op ingezet en ik ga tot het uiterste om ervoor te zorgen dat de plannen van de Europese Commissie niet doorgaan." Het team-Omtzigt lanceert een speciale campagnewebsite rond dit thema: www.steundepensioenrapporteur.nl. Omtzigt krijgt steun van tientallen (Twentse) afdelingen, van de actiegroep achter de campagnesite www.destemvantwente.nl én van landelijke prominenten. Omtzigt voert overigens ook campagne buiten de regio - daar haalt hij ook zo'n 8.000 stemmen. Een duidelijk afgebakend gebied is volgens hem wel ideaal voor een voorkeurscampagne. "Ik had geluk: er zijn Twentse dorpen waar tachtig procent CDA stemt."

Elk Kamerlid zou persoonlijk campagne moeten voeren, vindt Omtzigt. Partijen en de door hen samengestelde kandidatenlijsten zijn volgens hem veel te belangrijk geworden. Dat zou ten koste gaan van de onafhankelijkheid en persoonlijke verantwoordelijkheid van volksvertegenwoordigers. Omtzigt wil terug naar een "meer persoonlijk mandaat en meer onafhankelijke Kamerleden". Want: "Alleen met een sterk electoraal mandaat heb je een zekere body op het moment dat je een minister scherp bevraagt." Meer hierover in paragraaf 3.4.

In de context

Campagne voeren heeft zin, betogen de auteurs van *Permanente campagne*. Ze beschrijven een aantal succesverhalen van persoonlijke campagnes rond de verkiezingen voor het Europe Parlement in 2014. Daaruit komt de opnieuw kracht van de regio naar voren (figuur 7 en 8). VVD'er Jan Huitema uit Friesland, die zijn campagne richtte op de agrarische sector, bezocht per tractor een aantal Friese steden. Ook plaatste hij borden langs de snelweg en was hij veelvuldig te vinden in het blad 'de Boerderij'. Resultaat: de helft van zijn electorale aanhang komt uit het noorden van het land, de andere helft met name uit landelijke gebieden elders in het land.⁶¹



Figuur 7 en 8. Stemmenverdeling van Brabander Lambert van Nistelooij (links) en de Friese Jan Huitema (rechts) per stembureau. Bron: Dalen, Frank van; Paardekooper, Aart; Smits, Joost (b), 2014.

⁶¹ Dalen, Frank van; Paardekooper, Aart; Smits, Joost (b), 2014

Ook Annie Schreijer-Pierik (CDA) profileerde zich in agrarische wereld, maar zij sloeg haar slag vooral in het oosten des lands (Zwolle, Almelo, Deventer). “Een scherp profiel met een heldere boodschap en je richten op plekken waar je een groot volume aan stemmen kunt werven, is de sleutel gebleken tot het succes van Schreijer-Pierik,” aldus de auteurs (pag. 20). De Brabander Lambert van Nistelrooij mag zich in hun ogen met recht een regiopoliticus noemen. Deze CDA’er zou zijn succes vooral te danken hebben aan het contact met zijn thuisprovincie, dat hij in stand hield toen hij in 2004 aan de slag ging in Brussel en Straatsburg. “Tijdens de campagne kon hij bouwen op de basis die hij al die jaren heeft gelegd.” Conclusie: voor een goede persoonlijke campagne moet je (1) weten waar je doelgroep zit, (2) de juiste mediakanalen aanboren en (3) contact onderhouden met je achterban.

Persoonlijk campagne voeren is geen unieke aangelegenheid. Verre van dat zelfs. NRC Next schrijft vlak voor de Tweede Kamerverkiezingen in 2012 dat in ieder geval 22 VVD’ers zeggen met een eigen campagne bezig te zijn. Ook bij de PvdA zou tweederde dat doen en bij het CDA zelfs driekwart.⁶² Toch betaalt lang niet elke persoonlijke campagne zich uit in een groot aantal stemmen. CDA-kandidaat Dave Ensberg hoopte op eigen kracht in de Kamer te komen, maar kreeg slechts een schamele 678 stemmen. Zijn hippe internetsite - waarmee hij werd genomineerd voor de titel ‘webpoliticus van het jaar’ - en een agenda vol debatten, spreekbeurten en ludieke acties ten spijt.⁶³

Ensberg maakte als jonge, onervaren kandidaat weinig kans. Uit onderzoek van de politicologen Andeweg en Van Holsteyn blijkt dat het al dan niet actief zijn als Kamerlid of bewindspersoon sterk samenhangt met het aantal voorkeurstemmen.⁶⁴ Volgens hun analyse over de landelijke verkiezingen van 2010 kreeg een niet-zittende kandidaat gemiddeld 813 stemmen, een zittend Kamerlid 3.973 en een lid van het kabinet-Balkenende IV 33.338. Opvallend, omdat dit kennis vereist van de kiezer. In tegenstelling tot woonplaats en geslacht staat hierover geen informatie op het stembiljet. De onderzoekers denken dat dit te maken heeft met het feit dat deze politici (met name kabinetsleden) vaker de media halen, maar geven aan dat hier verder onderzoek naar gedaan moet worden.

Terug naar de voorkeurscampagnes in 2012. Ook GroenLinkser Tofik Dibi, een vrij bekend Kamerlid dat bijzonder vaak de media haalde, bleef ondanks een persoonlijke campagne steken op 5.400 stemmen - bij lange na niet genoeg voor een voorkeurszetel. Terwijl de Limburgse CDA-kandidaat Martijn van Helvert er als nieuwkomer (!) bijna 14.000 krijgt. Diens partijgenoot Arjan Erkel haalt daar nog geen kwart van, terwijl ook hij een persoonlijke campagne heeft gevoerd en landelijke bekendheid geniet (door zijn ontvoering in 2002 als medewerker van Artsen Zonder Grenzen). René Leegte (slogan: Kies inhoud, stem Leegte) en Joost Taverne, beide actief als VVD-Kamerlid, halen allebei nog geen 4.000 stemmen. Taverne zette een persoonlijke campagne op omdat hij te laag op de kandidatenlijst zou staan. “Maar,” zegt hij in de Volkskrant, “daarmee hebben eigenlijk alleen regionale kandidaten een kans. En ik woon in Amstelveen. Lastig.”⁶⁵

Klopt die bewering van Taverne? Hebben alleen regionalen kans om alsnog verkozen te worden en alleen omdat ze op het platteland wonen? In hoofdstuk 1 hebben we gezien dat ook bekendheid, belangenbehartiging en etniciteit redenen zijn voor een voorkeurstemmen. Maar inderdaad, de regio maakt met name laaggeplaatste kandidaten kansrijk (veertien van de twintig regiopolitici (lijst 3) staan lager dan plek tien). Bij zeven van de negen keer dat een politicus na 1989 op eigen kracht in de Kamer kwam, speelde de regio een grotere of kleinere rol. Ongetwijfeld heeft dat te maken met de oververtegenwoordiging van Randstedelingen in de Kamer (zie paragraaf 2.1). Daardoor kunnen kandidaten uit Drenthe, Flevoland en Zeeland zich op basis van hun afkomst duidelijk onderscheiden.

⁶² Staps, Freek; Wismans, Laura, 2012

⁶³ Jongejan, Deborah, 2012

⁶⁴ Andeweg, Rudy; Holsteyn, Joop van, 2012

⁶⁵ Meerhof, Ron, 2012

In de lijst regiopolitici (paragraaf 1.2, lijst 3) komen zes kandidaten voor die voor 2012 géén Kamerlid waren. Wel waren zij allemaal in hun regio actief als politicus. Otwin van Dijk was wethouder in Doetinchem, Mark Verheijen gedeputeerde in Limburg en wethouder in Venlo, Henk Nijboer Statenlid in Groningen, Martijn van Helvert fractievoorzitter van de Provinciale Staten in Limburg, Agnes Mulder fractievoorzitter van het CDA in de Assense gemeenteraad en Patricia de Milliano fractievoorzitter van het CDA in de Zeeuwse Staten. Het ligt voor de hand dat deze kandidaten dankzij hun regionale politieke activiteiten al een zekere bekendheid hebben opgebouwd in de provincie. In navolging van Andeweg en Van Holsteyn vermoed ik ook dat media-aandacht - in dit geval van regionale media - daaraan heeft bijgedragen. Daarmee hebben regiopolitici opnieuw een voorsprong ten opzichte van andere nieuwkomers op de lijst.

Samengevat: regiokandidaten hebben op bepaalde punten een streepje voor. Ze hebben weinig of geen concurrentie uit de regio, kunnen zich in Den Haag onderscheiden van hun Randstadcollega's, weten en begrijpen beter wat er in de regio speelt, stellen regionale problemen aan de kaak in de Kamer, staan door hun afkomst letterlijk dicht bij de kiezer en profileren zich als zodanig in de campagne. Nieuwkomers maken kans op meer stemmen als zij al bekendheid hebben opgebouwd op regionaal niveau (bij dat laatste spelen regionale media hoogstwaarschijnlijk een rol).

2.4 Door een permanente campagne

Maar daarmee hebben we nog steeds geen volledig en bevredigend antwoord op de vraag waarom de campagne bij regiokandidaten beter lijkt te werken dan bij veel collega's die zich niet regionaal profileren. Hoe verklaren Jacobi, Omtzigt en Ziengs hun succes eigenlijk? Wat is volgens hen het geheim van een goede campagne?

Ziengs wijst vooral op het zichtbaar en benaderbaar zijn. Zelf gaat hij elke maandag en vrijdag op werkbezoek - vaak in Drenthe. Naast het feit dat hij veel kennis opdoet bij bedrijven en instellingen, zijn de bezoeken voor hem "een vorm van campagne". Wat de kiezer hiervan meekrijgt? "Het verslag en de foto's in lokale media. Die plaatsen dat vrijwel één-op-één." Meer hierover in hoofdstuk 4.

Ook Omtzigt benadrukt dat je niet alleen campagne moet voeren in de weken voor de verkiezingen. "Mensen stemmen alleen op je als er een sterke verbinding is. Niet als ze je een keer gezien hebben en je aardig vinden. In de Syrisch-orthodoxe gemeenschap ben ik de afgelopen jaren minstens dertig, veertig keer geweest. Ik heb vijf keer Kamervragen gesteld over dat klooster, ben met een initiatiefnota gekomen, heb een boek geschreven (met parlementariërs uit Duitsland en Amerika), de Turkse vicepremier kwaad gemaakt en nu help ik het klooster met een rechtszaak bij het Europese Hof."

"Dan is er te weinig verbinding," antwoordt ook Jacobi op de vraag waarom niet elke persoonlijke campagne zich vertaalt in een electoraal succes. Verbinding is volgens haar iets structureels. "Voor mij is elke dag campagne. Ik wil laten zien dat democratie meer is dan één keer in de vier jaar stemmen. Democratie is iets levendigs: continu in gesprek zijn en mensen verbinden. Het woord campagne zou niet moeten bestaan." Als het even kan is Jacobi vrijdags en zaterdags te vinden op de markt in Heerenveen, Drachten of Leeuwarden. "Ik zou me schamen als ik alleen in verkiezingstijd hier zou zijn. Campagne voeren vind ik wel feestje bouwen. Maar eigenlijk is het niets anders dan luisteren naar mensen." In de campagneweken gaat ze naar eigen zeggen niet veel vaker de straat op dan anders; ze doet hooguit wat grotere acties. Zoals ze het in de Leeuwarder Courant verwoordt: "Ik stean wol altyd yn de kampanjestân, klear om der op út te gean" (vertaald: Ik sta altijd wel in de campagnestand, klaar om erop uit te gaan).⁶⁶

⁶⁶ Horjus, André, 2014

Als ze 'de regio' niet op de Friese markten spreekt, haalt ze die wel naar Den Haag. Ze heeft zo'n duizend bezoekers per jaar - vooral Friezen - op haar naam staan. Het hoort bij haar missie om mensen dichterbij de politiek te brengen, al kost het bakken vol tijd. "Mensen vinden dat prachtig! Ze komen anders nooit in Den Haag. Terwijl het hún huis van democratie is. Na afloop zeggen sommigen met tranen in de ogen dat ze een heel ander beeld van de politiek hebben gekregen." Trots is ze als iemand mailt of belt om een probleem voor te leggen en van de buurvrouw haar telefoonnummer heeft gekregen. "Dan voel ik mij heel erg volksvertegenwoordiger."

Is die permanente verbinding het geheim van hun succes? Het sluit in ieder geval vrijwel naadloos aan bij theorie in *Permanente campagne*, door Stichting Politieke Academie geclaimd als het eerste en enige boek over campagne voeren in Nederland. Campagne voeren heeft zin, betogen de auteurs, en een permanente campagne kan het verschil maken.⁶⁷ Met een 'permanente campagne' bedoelen ze naast zichtbaarheidscampagnes ook het "inhoudelijk contact met de (potentiële) kiezer tussen de verkiezingen in" (pag. 28). Dus niet alleen in de twee weken voor de verkiezingen. "Dat heeft zin, maar het echte succes zit ver daarvoor. Door permanente campagne dus, waarin voortdurend de interactie wordt opgezocht met de burger. Structureel met de kiezer in gesprek zijn, relevant worden in het leven van de burger die u bij de volgende verkiezingen daarvoor zal belonen" (pag. 9). Zo'n aanpak zou zich niet alleen uitbetalen in electorale winst; de auteurs zijn ervan overtuigd dat ook het dichten van de kloof tussen burger en politicus op deze manier mogelijk is.

De essentie van een permanente campagne is kiezersgerichte communicatie, communicatie met de burger. Met als doel: verbinding tot stand brengen tussen de kandidaat of partij en de burger (pag. 50). Volgens oud-D66-Kamerlid Boris van der Ham, tot twee keer toe met voorkeurstemmen gekozen, is dat laatste makkelijker als politicus dan als partij. "Politiek draait allereerst om vertrouwen," zegt hij. "En vertrouwen kan je makkelijker koppelen aan een persoon dan aan een abstractie, wat een politieke partij eigenlijk is." Hoe je ervoor zorgt dat de kiezer je gaat vertrouwen? "Je moet weten wat de besognes zijn van de groep kiezers die je wilt vertegenwoordigen. En vervolgens is het belangrijk dat mensen vertrouwen hebben in jou om daar wat aan te verbeteren. Inhoud en de persoonlijke benadering daarvan zijn onlosmakelijk verbonden. Maar om die twee aan kiezers over te brengen, moet je kiezers wel opzoeken" (pag. 112-114).

Eigenlijk zegt Van der Ham hier precies waar Jacobi, Ziengs en Omtzigt op inzetten: inhoud, persoonlijke benadering, contact met de kiezer. Ik denk niet dat dit typisch iets voor een regiopoliticus is. Maar het lijkt mij aannemelijk dat het voeren van dit type campagne grotendeels hun succes verklaart. Jacobi's woning in Wergea maakt haar echt geen regiopoliticus. "Het gaat erom dat je zichtbaar, laagdrempelig en verbindend bent in die regio," zegt ze zelf. En natuurlijk, de regio 'helpt' wel min of meer om drempels te verlagen, zoals we in paragraaf 2.2 zagen. Maar electoraal succes wordt altijd bepaald door een combinatie van factoren. Zo legt Omtzigt heel sterk de nadruk op de inhoud, staat zijn agenda het hele jaar door vol met (regionale) activiteiten en zoekt hij zijn kiezers op. Ik denk niet dat hij al die stemmen had binnengehaald als een van deze drie elementen had ontbroken.

Constatering

We moeten ons niet blindstaren op de afkomst van Limburgse, Friese en Zeeuwse Kamerleden met een electoraal mandaat. Niet alle regiokandidaten genieten een dusdanige bekendheid en kregen dusdanig veel stemmen dat ze zich regiopoliticus kunnen noemen. Zelfs bij het CDA niet. Madeleine van Toorenburg uit Rosmalen haalde nog geen 2.500 stemmen in Noord-Brabant. Zij is al sinds 2007 Kamerlid en zeker geen onbekende, sinds ze zich een paar maanden voor de verkiezingen beschikbaar stelde voor het CDA-lijsttrekkerschap. Ze is geen politicus die haar afkomst onbelangrijk

⁶⁷ Dalen, Frank van; Paardekooper, Aart; Smits, Joost (b), 2014

vindt. Integendeel, die speelt een grote rol, vertelt ze in BN De Stem.⁶⁸ Ze nam bewust geen appartement in Den Haag, zodat ze vaak in Rosmalen is en hoort wat er leeft, bijvoorbeeld op het schoolplein. “De focus in Den Haag is te veel op de Randstad gericht. Ik probeer in het debat zoveel mogelijk op het belang van Brabant te wijzen. Bijna dagelijks ben ik daarmee bezig. De economische kracht van Brabant wordt door veel mensen onderschat.” Herma Boom uit het Twentse Buurse stond op nummer vijftien en moest het met ruim 1.600 Overijsselse stemmen doen. Omtzigt leek kansloos met zijn 39^e plaats - over het algemeen geldt: hoe lager de plaats op de kandidatenlijst, hoe minder stemmen. Toch haalde hij bijna 29.000 binnen in hetzelfde gebied.

Voor electoraal succes is dus absoluut meer nodig dan alleen ingeschreven staan in een plattelandsgemeente. Jacques Monasch (PvdA, plek 19) uit Sneek, die in 2012 samen met Jacobi op de PvdA-verkiezingsborden prijkte, moest het met minder dan 1.500 Friese stemmen doen. Zijn streekgenoot Anne-Wil Lucas (VVD, plek 28) kreeg ruim duizend stemmen uit haar thuisprovincie. Arno Rutte, Lucas’ partijgenoot uit Groningen, zelfs minder dan achthonderd. Dat bewijst dat mensen niet puur en alleen kiezen voor een kandidaat omdat hij toevallig in de buurt woont. We zagen al dat de campagnes en profilering van Jacobi, Ziengs en Omtzigt echt niet alleen op regionale thema’s zijn gericht. Ik denk dat het succes van deze regiopolitici meer zegt over hun toegankelijkheid, benaderbaarheid en zichtbaarheid dan over hun afkomst. De regio fungeert als schakeltje, als aanknopingspunt, als verbinding. De regio roept herkenbaarheid op, maar uiteindelijk gaat het om de inhoud en idealen van een politicus, zoals Omtzigt zegt.

Voor al het verbinden zegt volgens mij iets over het succes van de drie regionale vertegenwoordigers die ik onder de loep heb genomen. Als ik zie hoe zij zich profileren in de regio - zowel in de campagne als in Den Haag - dan kan ik niet anders dan concluderen dat hun persoonlijke én permanente campagne hun electorale basis in de regio hebben gelegd. Ook omdat de literatuur, al is er zeer weinig beschikbaar, deze stelling ondersteunt. Van der Ham zegt: “Een Kamerlid moet zijn oren en ogen opstellen, oprecht naar mensen luisteren en af durven wijken van de gebaande paden. Als dat allemaal in je karakter zit kan je een effectief politicus worden en tegelijk een effectieve *campaigner*.” Deze trekken zie ik terug bij Jacobi, Ziengs en Omtzigt - het ene element sterker dan het andere, dat verschilt per persoon - maar ze zijn er.

Maar waarom bij hen? Jacobi zegt dat kiezers meer verwachten van regionale vertegenwoordigers. “Zo van: ‘jullie zijn van ons, dus je moet ook je best doen’. Al mag je van een Kamerlid uit Utrecht niet minder verwachten.” De auteurs van *Permanente campagne* wijzen erop dat politici in de Verenigde Staten en Engeland meer bedreven zijn in het voeren van permanente campagne. “Ze moeten ook wel. Iedere verkiezing opnieuw moeten ze in hun eigen staat of district kiezers aan zich binden. (...) Als ze vier jaar lang onzichtbaar zijn geweest of zich niet relevant hebben weten te maken in het leven van de burgers in de eigen staat of het eigen kiesdistrict, zal de kiezer de politicus snel de rug toekeren” (pag. 28-38, meer hierover in paragraaf 3.4). Is het dan toch de regio die de zichtbaarheid, herkenbaarheid en aanwezigheid van hún Kamerlid stimuleert?!

Het effect van persoonlijk en permanent campagne voeren leert ons misschien wel vooral iets over de relatie tussen politicus en kiezer in het algemeen. Het laat zien hoe politici de politiek dichterbij de burger kunnen brengen - de politiek die normaal gesproken ver van hem af staat en de politici die op weinig vertrouwen hoeven te rekenen. De regio verlaagt drempels en brengt die politicus ineens dichtbij - letterlijk en gevoelsmatig.

2.5 Door het gebruik van sociale media

Sociale media zijn vrij nieuwe campagne-instrumenten die politici bij uitstek de kans bieden om zich te profileren. Via deze media kunnen ze zichzelf, hun standpunten, plannen, media-optredens en

⁶⁸ BN De Stem, 2010

(campagne)activiteiten op de kaart zetten. En niet te vergeten: politici kunnen dankzij sociale media communiceren met de kiezer, zonder tussenkomst van journalisten. In de interviews geven Jacobi, Ziengs en Omtzigt aan sociale media te zien als een onderdeel van hun campagne. Onderzoek wijst een aantal interessante dingen uit over het online gedrag van politici. Bijvoorbeeld dat kandidaten die sociale media interactief gebruiken meer voorkeurstemmen krijgen. Daarom wil ik kort stilstaan bij de manier waarop (de drie regio)politici omgaan met sociale media, met name Twitter.

Kandidaat-politici die Twitter gebruiken krijgen meer stemmen dan kandidaten zonder twitteraccount. Die conclusie trekt Sanne Kruikemeier, docent Politieke Communicatie aan de Universiteit van Amsterdam, in haar promotieonderzoek naar de effecten van online politieke communicatie. Ze onderzocht de tweets van politici in de maanden voor en na de Tweede Kamerverkiezingen van 2010. Het maakt volgens haar ook uit hoe politici Twitter gebruiken: gaan zij vaker het gesprek aan, dan heeft dat een positieve invloed op het aantal voorkeurstemmen.⁶⁹ Een mogelijke verklaring is dat interactie sociale aanwezigheid met zich meebrengt. Onder *social precense* verstaat de onderzoekster “having the feeling that another communicating person is close to you and you can connect to that person”. Opnieuw komen we hier dat luisterend oor, het benaderbaar zijn en die verbindingsfactor tegen!

De stelling ‘hoe meer tweets, hoe meer stemmen’ gaat niet op, blijkt uit het onderzoek van Kruikemeier. Extra berichten de lucht in gooien tijdens de campagneweek heeft dus geen zin. Dat is in de lijn met de theorie uit *Permanente campagne*, waarin de auteurs ook wijzen op het effect van structureel gebruik van sociale media. “Niet alleen omdat hierdoor het partijgeluid wordt versterkt, het vindt en bindt ook makkelijker - in en buiten verkiezingstijd” (pag. 121). De drie regiopolitici zeggen online communicatiemiddelen niet anders te gebruiken in verkiezingstijd dan daarbuiten.

Ook iemands populariteit op Twitter kan iets zeggen over zijn voorkeurstemmen. In het algemeen geldt: hoe meer volgers, hoe groter de electorale steun. Wat betreft de drie regiopolitici gaat die regel ook op: Omtzigt gaat qua zowel qua voorkeurstemmen als qua volgeraantal (24.542 op 21-03-2015) aan kop. Jacobi heeft 10.100 *followers* en Ziengs 4.438. Jacobi wint het overigens als we naar de Facebookvrienden kijken. Zij heeft er bijna 5.000; Omtzigt en Ziengs moet het met ruim 1.500 doen. Helaas kan ik nergens meer terugvinden hoeveel volgers de politici in 2012 hadden.

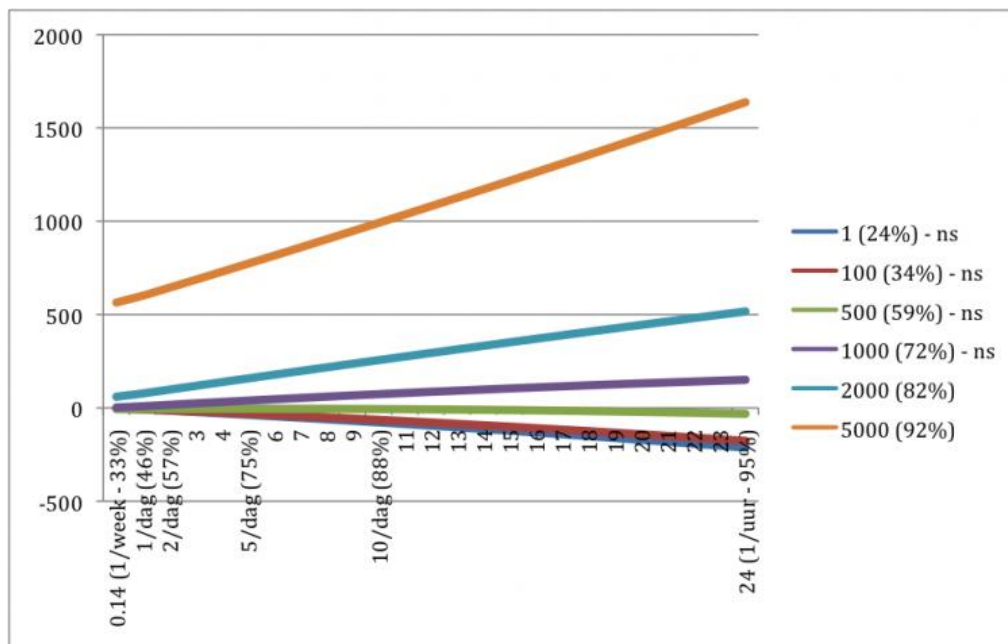
Volgens een ander onderzoek uit hetzelfde verkiezingsjaar leveren elke duizend volgers zo’n 190 extra stemmen op. Een gemiddelde kandidaat heeft in 2010 4.924 volgers, wat betekent dat hij 936 stemmen meer ontvangt dan politici zonder twitteraccount. Het gebruik daarvan is cruciaal: wie actief twittert, kan rekenen op meer stemmen dan niet-actieve gebruikers. Elke tweet tijdens de campagneperiode voegt elf extra stemmen per duizend volgers toe. Omdat een kandidaat gemiddeld 112 tweets verstuurt, zou dit dus 1.232 extra stemmen per duizend volgers opleveren.⁷⁰

Tijdens de campagneperiode in 2012 werd opnieuw onderzoek gedaan naar het effect van Twitter op het aantal voorkeurstemmen. Vergeleken met de verkiezingen daarvoor zijn dan meer dan dubbel zoveel kandidaten actief op Twitter (drie op de vier) en ook tweeten deze politici (in spe) aanzienlijk meer.⁷¹ Een politicus onderscheidt zich op dat moment dus niet meer door twittergebruik, waardoor je zou kunnen verwachten dat de bonus in het stemhokje achterblijft. Toch laat dit onderzoek zien dat microbloggen nog altijd een bescheiden effect heeft op de voorkeurstemmen. Het aantal gewonnen stemmen ligt wel wat lager dan in 2010. Een kandidaat met 5.000 volgers kan in 2012 gemiddeld een winst boeken van ruim 1.000 stemmen door elk uur te tweeten. Een kandidaat met 2.000 volgers wint gemiddeld bijna 500 stemmen (figuur 9). Conclusie: twitteren levert

⁶⁹ Kruikemeier, Sanne, 2014

⁷⁰ Jacobs, Kristof; Spierings, Niels, 2013

⁷¹ Jacobs, Kristof; Spierings, Niels, 2014



voorkeurstemmen op als de kandidaat genoeg volgers heeft, maar wordt weer afgezwakt bij een zeer groot aantal volgers.

Figuur 9. Op de y-as staat het aantal gewonnen stemmen. Op de x-as is het aantal tweets weergegeven.

Om de figuur overzichtelijk te houden is de impact van het aantal Tweets voor een beperkt aantal volgeraantallen uitgerekend. 'ns' staat voor niet significant. Bron: Jacobs, Kristof; Spierings, Niels, 2014.

De onderzoekers waarschuwen dat we geen wonderen moeten verwachten van Twitter. Daarvoor is het effect te klein. Niemand is gekozen dankzij zijn Twittergebruik en vooral kandidaten die de voorkeursdrempel sowieso al haalden lijken te profiteren. Wel kan het medium werken als onderdeel van een bredere campagne en in een enkel geval net het laatste duwtje geven om aan de benodigde voorkeurstemmen te komen. Ook blijkt uit het onderzoek dat regelmatig twitteren buiten campagnetijd "cruciaal" is voor een latere campagne.

De regio op Twitter

Twitter is een belangrijk campagnemiddel om een achterban te bereiken die niet geografisch geconcentreerd is. De persoonlijke campagne van PvdA-Kamerlid Mei Li Vos, die zich richtte op zzp'ers, speelde zich bijvoorbeeld vooral online af. Juist omdat haar achterban niet in een bepaalde regio zit, maar 'overal'.⁷² Toch denken ook de drie regiopolitici hun achterban te bereiken via Twitter. Maar hoe?

Om te beginnen, en dat is niet verwonderlijk, verloochenen Jacobi, Ziengs en Omtzigt op Twitter hun afkomst niet. Hun bio, een persoonlijke omschrijving op het twitteraccount, verwijst daarnaar: Fryske Politikus 2012, Frysktalig, Wergea (Jacobi), Assen (Ziengs) en Twente, Enschede (Omtzigt). Voor hen vanzelfsprekend, maar bijvoorbeeld niet voor de in Friesland woonachtige Jacques Monasch (PvdA) en Magda Berndszen (D66). Zij presenteren zich in hun bio niet als Fries.

De grote vraag is natuurlijk: waarover twitteren de drie regiopolitici? Hoe vaak komt de regio langs? Om dat in beeld te brengen heb ik via de website www.worditout.com wordclouds gemaakt van de vijftig meest voorkomende woorden uit hun tweets. Ik heb gekozen voor de periode van 1 januari tot en met 18 maart 2015. Daarmee neem ik zowel 'gewone' werkweken in Den Haag mee als de campagneweken in de aanloop naar de Provinciale Statenverkiezingen op 18 maart. Bij mijn keuze spelen ook praktische overwegingen mee: het is een vrij recente periode, waardoor de tweets makkelijk zijn te achterhalen. Het overzicht geeft daarmee geen compleet beeld, maar wel een indruk van hun twittergedrag.

⁷² De Vries, Joost, 2012

volkskrant
Farshad Bashir Joukje Hoekstra
PvdA Zeeland Friesland
pvdafryslan werkbezoek
Ombudsteam Kamer Henk
Vanavond henkleenders Wim samen
Texel stapvoorst wetsus mensen Mooie Mooi start
Tweede Jong water motie lijsttrekker
Haag jaar bezoek politiek
Tiel aandacht Kamerlid
natuur Leeuwarden
hansspekman NOS wim bot
Fryslân User Marco Bot
campagne marco keizer
Heerenveen Jannewietske
Terschelling
zandbrink
Vandaag PvdA

@lutzjacobi

Zonder twijfel twittert Jacobi veel over de regio: van Friesland tot Fryslân, van Leeuwarden tot Texel van en Heerenveen tot Terschelling... De Friese kandidaat-Stateliden Marco Keizer en Joukje Hoekstra komen geregeld langs in haar *timeline*, evenals (kandidaat-) gedeputeerde Jannewietske de Vries. Water en natuur zijn gerelateerd aan haar woordvoerderschap. Dat geldt ook voor 'wetsus', een onderzoeksinstituut dat zijn naam heeft samengesteld uit het Friese woord 'wetter' (water) en het Engelse woord 'sustainable' (duurzaam).

@erikziengs

Het is duidelijk: Ziengs twittert veelvuldig over de VVD in Drenthe en gebruikt regelmatig geografische namen (Drenthe, Assen en Emmen). Hij communiceert bovengemiddeld vaak over en met Drentse VVD-politici: gedeputeerde Henk Brink en Statelid Willemien Meeuwissen (tevens campagneleider). Dat geldt ook voor zijn Friese VVD-collega's Anne-Wil Lucas en Aukje de Vries. Ziengs vraagt verder aandacht voor zijn portefeuillethema's: ondernemers, banen en perscentrum Nieuwspoort (waarvan hij bestuurslid is).

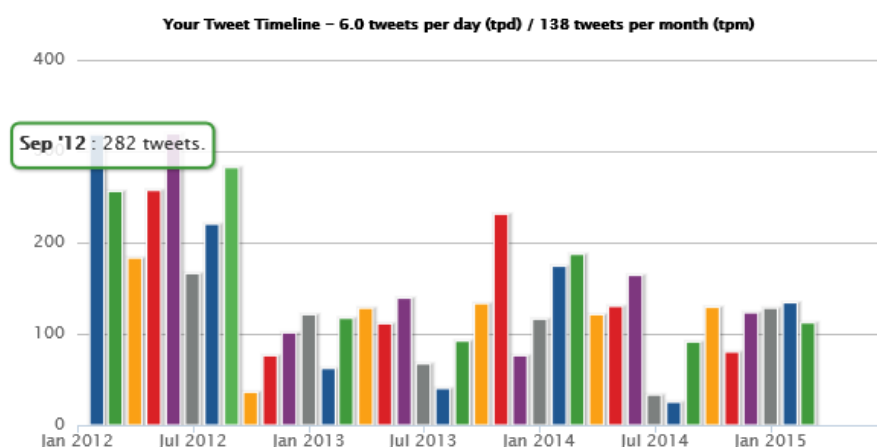
vuddrenthe Meeuwissen MediaPolitiek
annewillucas HeadFirst raad VVD Bonaire Morgen
Eustatius toezicht ondernemers
Aukje User Sint Henk Brink Dr
Henk South Nieuwspoort
VVD events Saba MinPres
Rutte Holland Vries Mark
vanmiddag banen aukjedevries
Willemien Emmen Brink
Hague Copenhagen KHN WerkenFM
Assen Drenthe
werkbezoek
W/Meeuwissen

Oekraïne Enschede
pieterkleinrtl's
campagne antwoorden
Europa visa regering MH
Tubantia Koenders
swsjoerdsma Martijn
Patriarch PACE Opstellen week uur
Martijn cda Raad debat
pieterkleinrtl EU minister Rutte
Schultz brief vragen VVD
Tweede PvdA jaar morgen antwoord
nieuwe KLM vandaag
klein cdavandaag openbaar
Lees motie Mona Keizer
onderzoek predikers
kabinet Kamervragen
Kamer
Overijssel

@PieterOmtzigt

Enschede, Overijssel, Tubantia (!), Martijn (de verboden pedocult uit Hengelo), patriarch (leider Syrisch-orthodoxe kerk) - allemaal regiogerelateerde thema's waar Omtzigt zich regelmatig over laat horen op Twitter. Verder springen de letters MH (van MH17) uit in de lijst. Hét thema waar hij momenteel bovenop zit. Samen met D66'er Sjoerd Sjoerdsma, ook genoemd in de *word cloud*. Verder valt op dat Omtzigt via sociale media veelvuldig communiceert over zijn politiek-inhoudelijke werk (Kamervragen, motie, kabinet, antwoorden, Kamer).

Ook interessant: hoe vaak twitteren de drie regiopolitici? Gebeurt dat structureel, zoals de schrijvers van *Permanente campagne* aanraden? Dat kunnen we nagaan via www.tweetstats.com. Op deze site is tevens een top vijf te vinden van de meest gebruikte hashtags op het account. Interessant: bij alle drie zit daar minstens één regiogerelateerde bij!



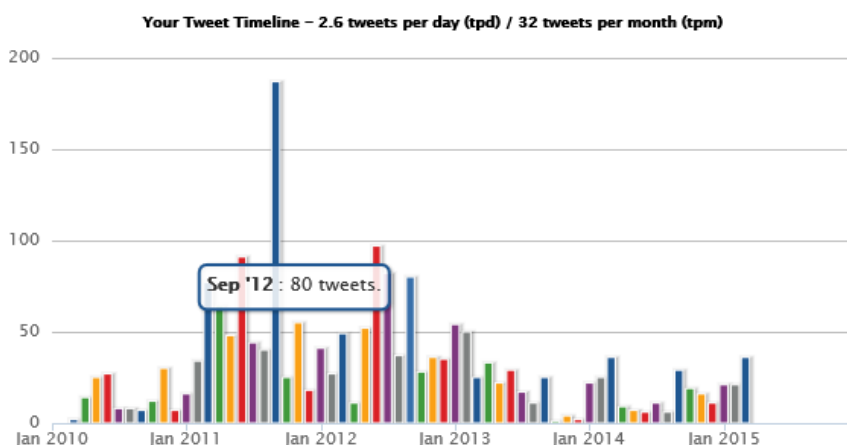
@lutzjacobi

Jacobi verstuurt gemiddeld zes tweets per dag.⁷³ In september 2012, verkiezingsmaand, gingen bovengemiddeld veel tweets de lucht in: 282. Een maand later lijkt ze even genoeg te hebben van de berichtendienst en blijft het slechts bij 36 tweets.

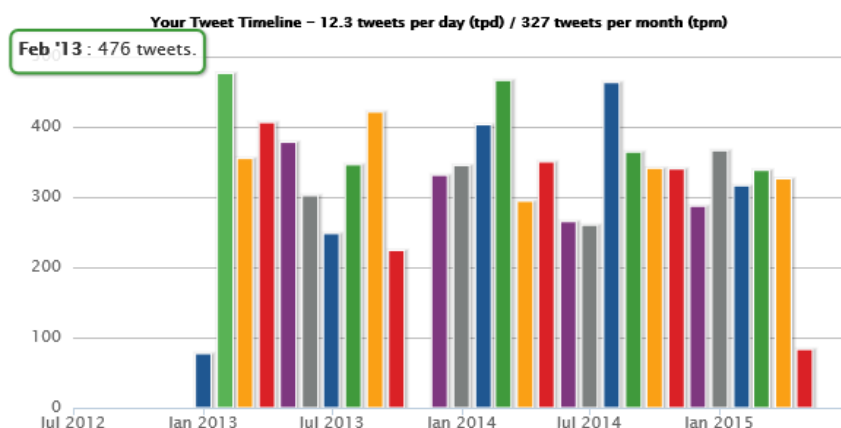
Top vijf van Jacobi's hashtags: #pvda, #leeuwarden, #terschelling, #pvdacongres, #thialf.

@erikziengs

Ziengs houdt het rustiger op dit sociale medium. Hij verstuurt zo'n 32 tweets per maand.⁷⁴ In de verkiezingsmaand twittert hij er wel op los. Met 80 berichten van maximaal 140 tekens steekt september met kop en schouders boven de andere maanden uit.



Zijn hashtags-top vijf: #vvd, #recron, #drenthe, #mkb, #nieuwsport.



@PieterOmtzigt

Helaas pakt de site pas de gegevens vanaf januari 2013 (mogelijk door de hoeveelheid tweets). In elk geval gaat Omtzigt niet alleen aan kop wat het aantal volgers betreft, hij verstuurt ook de meeste tweets: ruim 300 per maand.⁷⁵ Februari 2013 was een hoogtepunt met 476.

De meest gebruikte hashtags door Omtzigt zijn: #cda, #mh17, #nunl, #isis, #enschede.

⁷³ TweetStats (b), 2015

⁷⁴ TweetStats (a), 2015

⁷⁵ TweetStats (c), 2015

2.6 Conclusie

Regiopolitici onderscheiden zich in Den Haag door hun afkomst, doordat een ruime meerderheid van hun collega's uit de Randstad komt. Hun afkomst, omgeving en achtergrond bepalen mede de problemen die regiopolitici aankaarten in de Kamer. Zo vragen zij aandacht voor de positie van hun regio en kwesties die daar spelen. Regiopolitici zeggen dat hun electoraat verwacht dat zij de regio vertegenwoordigen. Ze hebben, net als regionale bestuurders, soms het idee dat de belangen van het platteland vergeten dreigen te worden door de oververtegenwoordiging van Randstedelingen in het parlement.

De eigen regio is voor Jacobi, Ziengs en Omtzigt het belangrijkste gebied om stemmen te winnen tijdens de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen in 2012. De drie profileren zich niet alleen op regionale thema's in hun persoonlijke campagne. De regio lijkt het succes van een persoonlijke campagne positief te beïnvloeden. Veel persoonlijke campagnes vertalen zich namelijk niet in een grote electorale winst. Ook nieuwkomers maken weinig kans op een groot aantal voorkeurstemmen, maar dit gaat lang niet altijd op voor kandidaten die eerder in de regio politiek actief waren.

De afkomst van een politicus kan de politiek letterlijk en gevoelsmatig dichterbij de kiezer brengen. Dankzij een sterke regionale identiteit en groot gevoel van verbondenheid door afkomst, kunnen kiezers een regiopoliticus zien als 'één van hen'. De kracht van de regio is dat deze drempels verlaagt en daarvan maken regiopolitici gebruik in de campagne. Maar er is meer dan alleen afkomst wat hun veel stemmen oplevert. Jacobi, Ziengs en Omtzigt hebben hun electorale basis ook te danken aan een permanente campagne. Tussen verkiezingen in onderhouden zij intensief contact met (potentiële) kiezers. Ze streven ernaar structureel toegankelijk, benaderbaar en zichtbaar te zijn in de regio. De regionale afkomst van een politicus fungeert als schakeltje, als aanknopingspunt en als verbinding. De regio kan zo een zeer krachtig campagne-instrument zijn, maar is niet allesbepalend voor electoraal succes.

Hoofdstuk 3

Hoe gaan politieke partijen om met politici uit de regio en welke rol geven zij hun in de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen in 2015?

Woest was senator Ruud Koole over de lage, onverkiesbare plaats die de PvdA hem had toebedeeld op de kandidatenlijst voor de Eerste Kamerverkiezingen. Koole schuwt kritiek over de koers van zijn partij niet en dat is volgens hem de reden dat hij op de twaalfde plek is beland. Het partijbestuur voert een andere reden aan: "Formeel heb ik te horen gekregen dat ik in Zuid-Holland woon en dat er te veel kandidaten uit die provincie zijn," zegt Koole tegen de NOS.⁷⁶ "Het enige argument is dat ik ergens woon."

Is het voor politieke partijen inderdaad belangrijk waar een kandidaat woont? En hoe vertaalt zich dat in de praktijk? Op die vragen probeer ik in dit hoofdstuk een antwoord te vinden. Het gaat dus in dit hoofdstuk niet om de drie regiopolitici, maar om de positie van alle politieke partijen. Ik zal daarbij specifiek ingaan op de keuzes die zij maken bij de samenstelling van de kandidatenlijst en in de campagne. Om aan te sluiten bij de actualiteit besteed ik in een aparte paragraaf aandacht aan de rol van (regionale) Tweede Kamerleden in de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen van maart 2015.

Voor dit hoofdstuk heb ik diverse mensen gesproken over de visie en keuzes van hun partij. Ik heb niet de illusie dat zij daarover alles uit de doeken hebben gedaan. Over het algemeen laten partijen weinig los over campagnes - dat is ook in hun belang. Dat neemt niet weg dat de informatie die zij hebben gegeven een aantal opvallende verschillen tussen de partijen blootlegt. In hoofdstuk 1 zagen we al dat met name VVD, PvdA en CDA regiopolitici in huis hebben. Hoe komt het dat andere partijen die stemmentrekkers veelal missen? Wat is de visie achter hun keuzes? En hoe ziet de toekomst van regiopolitici eruit als het aan deze partijen ligt?

Voordat ik mij over deze vragen buig, begin ik met een analyse over het belang van regiopolitici voor de verschillende partijen.

3.1 Hun belang voor de partij

Om het belang voor hun partij te 'meten', pak ik de lijst regiopolitici uit hoofdstuk 1 er weer bij. Toen bekeken we welk deel van hun stemmen was uitgebracht in de eigen woonprovincie. Dat zegt iets over het belang van die provincie voor een kandidaat. Maar het zegt heel weinig over hoe belangrijk een kandidaat is voor zijn partij. Hoe groot is het aandeel dat hij bijdraagt aan het electoraat van zijn partij? Daarvoor kijken we naar het aantal stemmen dat een individuele kandidaat kreeg in zijn eigen provincie (of kieskring, als de kieskring uit een gedeelte van de provincie bestaat) ten opzichte van zijn partij. Dat percentage heb ik berekend in de laatste kolom.

Lijst 4. Het belang van regiopolitici voor hun partij in de provincie (vierde kolom).

Kandidaat-Kamerlid 2012	Stemmen	% in eigen kieskring	% van stemmen partij in kieskring
<i>VVD, zeven kandidaten:</i>			
1. Han ten Broeke	14.403	... waarvan 83 % uit Overijssel	8 %
2. Frans Weekers*	12.409	... waarvan 79 % uit Limburg	7 %
3. Mark Verheijen*	8.993	... waarvan 92 % uit Limburg	6 %
4. Erik Ziengs	8.948	... waarvan 84 % uit Drenthe	11 %
5. Betty de Boer	7.786	... waarvan 53 % uit Groningen	7 %

⁷⁶ Boom, Wilco, 2014

6.	Karin Straus	6.800	... waarvan 87 % uit Limburg	4 %
7.	André Bosman	6.732	... waarvan 88 % uit Zeeland	11 %
<i>PvdA, zes kandidaten:</i>				
8.	Lutz Jacobi	16.082	... waarvan 71 % uit Friesland	9 %
9.	Frans Timmermans*	15.150	... waarvan 67 % uit Limburg	8 %
10.	Otwin van Dijk	6.884	... waarvan 88 % uit kieskring Arnhem	3 %
11.	Henk Nijboer	6.448	... waarvan 66 % uit Groningen	3 %
12.	Agnes Wolbert	5.207	... waarvan 68 % uit Drenthe	4 %
13.	Tjeerd van Dekken	5.176	... waarvan 85 % uit Groningen	4 %
<i>CDA, zes kandidaten:</i>				
14.	Pieter Omtzigt	36.750	... waarvan 79 % uit Overijssel	41 %
15.	Sander de Rouwe*	15.814	... waarvan 80 % uit Friesland	24 %
16.	Martijn van Helvert	13.952	... waarvan 89 % uit Limburg	21 %
17.	Agnes Mulder	9.824	... waarvan 62 % uit Drenthe	21 %
18.	Raymond Knops	8.466	... waarvan 82 % uit Limburg	12 %
19.	Patricia de Milliano*	6.104	... waarvan 92 % uit Zeeland	27 %
<i>SP, één kandidaat:</i>				
20.	Jan de Wit*	8.977	... waarvan 94 % uit Limburg	11 %

* Deze kandidaten zitten niet (meer) in de Kamer. Frans Weekers (VVD), Mark Verheijen (VVD), Frans Timmermans (PvdA), Sander de Rouwe (CDA) en Jan de Wit (SP) vertrokken uit de landelijke politiek. Patricia de Milliano (CDA) stond op een te lage, onverkiesbare plek (19) voor een zetel. Martijn van Helvert (CDA) werd in november 2014 geïnstalleerd als Kamerlid. Bron: *samengesteld en berekend aan de hand van gegevens in Kiesraad (b), 2012.*

Deze cijfers zorgen voor verrassingen! Veel voorkeurstemmen betekent niet automatisch dat een kandidaat een groot deel van het electoraat van de partij achter zich heeft. Het is niet: hoe meer stemmen, hoe belangrijker voor de partij. De twee PvdA-kandidaten die op eigen kracht een zetel haalden, kregen niet eens een tiende van de partijstemmen in hun provincie. Regiopolitici bij het CDA doen het stukken beter. Neem Patricia de Milliano, die met 6.100 stemmen bij lange na niet genoeg had voor een halve voorkeurszetel. Zij kreeg meer dan een kwart van alle CDA-stemmen die werden uitgebracht in Zeeland. Dat is het hoogste percentage na Pieter Omtzigt (opnieuw een uitschieter). De Milliano is dus van groot belang voor het CDA. Vanuit strategisch oogpunt heeft de partij goede redenen om haar bij een volgende verkiezing opnieuw te kandideren.

Mark Verheijen - maar liefst 92 procent van zijn electoraat komt uit Limburg - heeft het toch echt minder goed gedaan als we zijn stemmen bekijken in verhouding tot die van zijn partij. Hij kreeg 'slechts' 6 procent van alle VVD-stemmen in Limburg. In zijn woonplaats Venlo was wel bijna een derde van alle VVD-stemmen voor hem. Bij Frans Weekers zien we eenzelfde soort concentratie: hij kreeg 'slechts' 7 procent van de partijstemmen in Limburg, maar 42 procent van alle VVD-kiezers in de gemeente Weert stemde op hem.⁷⁷

De drie Limburgse VVD'ers kregen samen wel 17 procent van de stemmen. Bij het CDA haalden Martijn van Helvert en Raymond Knops met zijn tweeën een derde van alle Limburgse CDA-stemmen binnen. Bijna een kwart van de Friezen die voor het CDA koos, stemde op Sander de Rouwe.

Al met al kunnen we concluderen dat regiopolitici het belangrijkste zijn voor het CDA. Zij halen gemiddeld bijna een kwart van de stemmen voor hun partij in de provincie binnen. Bij de twee coalitiepartijen ligt dat percentage aanzienlijk lager: 8 procent bij de VVD en 5 procent bij de PvdA.

⁷⁷ Kiesraad, no date

Dit heeft uiteraard ook te maken met de grootte van de partijen. Om de percentages van het CDA te evenaren zouden deze kandidaten in absolute aantallen veel meer kiezers achter zich moeten krijgen. Voor een kwart van de Friese PvdA-stemmen had Lutz Jacobi in absolute aantallen bijvoorbeeld bijna 32.000 stemmen in haar provincie nodig.

De PvdA hecht grote waarde aan regiopolitici, vertelt partijvoorzitter en campagneleider Hans Spekman.⁷⁸ Volgens hem is regionale bekendheid belangrijk voor de dossiers waarover Kamerleden zich buigen, want “dat verandert iemands kijk op politieke vraagstukken. Regiopolitici kennen het gebied, begrijpen de problemen en voelen beter aan wat er speelt. Door die regionale match hebben zij een andere insteek bij debatten in de Tweede Kamer.” Hij noemt Albert de Vries, die in Zeeland heeft ondervonden hoe moeilijk het is om voorzieningen overeind te houden. “Hij zal niet op dezelfde manier het debat ingaan als zijn Randstedelijke collega’s. Als Utrechter heb ik bijvoorbeeld met heel andere problematiek te maken. Maar De Vries weet dat die voorzieningen niet alleen belangrijk zijn voor Zeeland, maar voor alle krimpgebieden in Nederland.”

Iemand als Lutz Jacobi begrijpt de Friezen, gaat Spekman verder. “Daarom is zij de portefeuille natuur gaan doen - een belangrijk thema voor Friesland. De partij prijst zich gelukkig dat zij zo actief is in de provincie.” Net als Jacobi noemt ook Spekman meerdere keren de naam van Ahmed Marcouch. “Hij is het stedelijk gezicht van de PvdA.” Marcouch kreeg ruim 13.000 voorkeurstemmen tijdens de laatste verkiezingen - uitzonderlijk hoog voor iemand die lager staat dan plek tien. In 2010 werd hij met 12.000 voorkeurstemmen in de gemeenteraad van Amsterdam gekozen. Het kan dus ook in de Randstad!

Andere partijen

De grote vraag is natuurlijk: waar blijven andere partijen met hun regiopolitici? Naast Jan de Wit van de SP, inmiddels geen Kamerlid meer, zien we in dit lijstje niemand van D66-, PVV- of CU-huize.

De SP kent geen regiopolitici als zodanig, beaamt Frank Johan Hoogendam van het landelijk partijbureau.⁷⁹ Wel heeft de partij volgens hem politici die meer bekendheid genieten in hun provincie of regio: Henk van Gerven uit Oss, Renske Leijten uit Haarlem en Harry van Bommel uit Diemen. Zij hebben met name bekendheid opgebouwd door activiteiten in de regio, zegt hij. “Van Gerven is in Oss en omstreken bekend als huisarts bij Ons Medisch Centrum, een door de SP opgezette gezondheidsdienst in Oss.”

Als die bekendheid er al is, vertaalt zich dat niet in een hoger stemmental in hun regio. Leijten en Van Bommel deden het goed qua voorkeurstemmen, maar daarvan kwam respectievelijk 7 en 6 procent uit hun eigen kieskring, Haarlem. Van Gerven kreeg 65 procent van zijn voorkeurstemmen in het district 's-Hertogenbosch, maar met zijn 2.100 voorkeurstemmen haalt hij bij lange na de ‘vereiste’ 5.000 voor de titel regiopoliticus (zie paragraaf 1.2) niet.

Youri Rijkhoff, lid van het campagnekernteam van D66, moet eerlijk bekennen dat regiopolitici “niet heel erg belangrijk” zijn voor de partij.⁸⁰ “D66 gelooft in de kracht van mensen en daarbij maakt het niet uit of ze uit Amsterdam, Drenthe of Zeeland komen. Er zijn wel Kamerleden die wat meer bekendheid genieten in de regio. Neem Sjoerd Sjoerdsma, die van origine Limburger is of ons Kamerlid Magda Bernds die uit Friesland komt.” Voor de verkiezingsuitslag maakt de afkomst van D66’ers nauwelijks verschil. Vooral vrouwen (Stientje van Veldhoven) en bekende Nederlanders (Pia Dijkstra, oud-presentatrice NOS-journaal; Vera Bergkamp, oud-voorzitter COC) zijn electoraal aantrekkelijk voor de partij.

⁷⁸ Spekman, Hans (interview), 2015

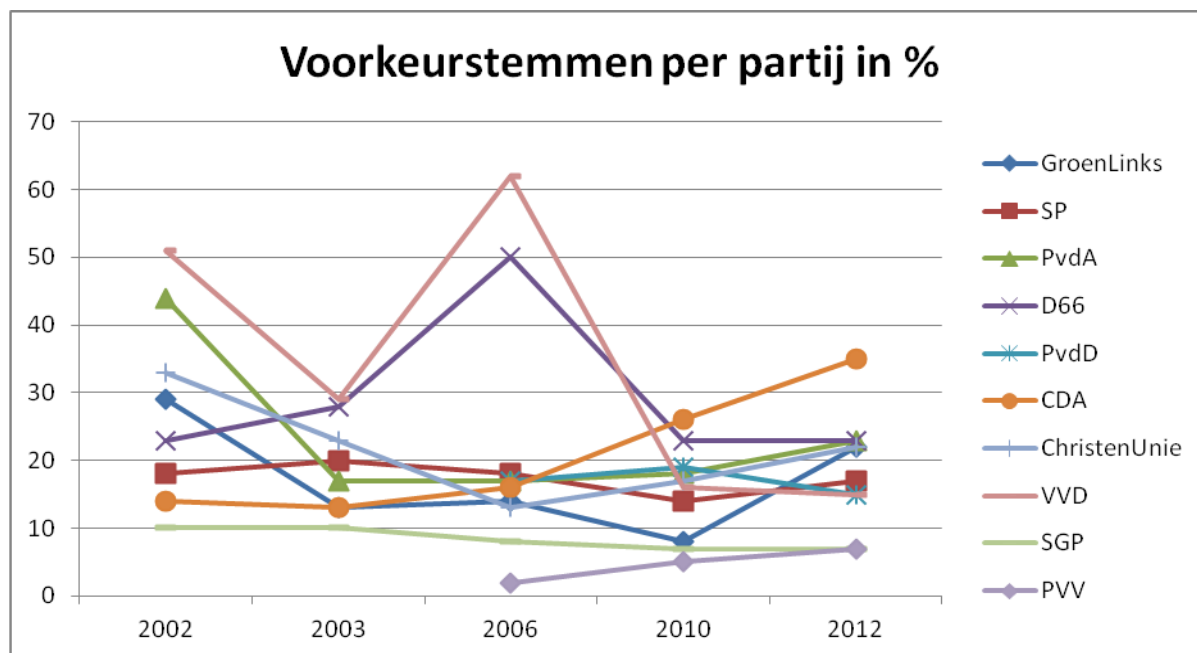
⁷⁹ Hoogendam, Frank Johan (interview), 2015

⁸⁰ Rijkhoff, Youri (interview), 2015

Dat regiopolitici over het algemeen alleen bij de drie klassieke partijen zitten heeft ook te maken met de manier waarop partijen omgaan met de populariteit van individuele kandidaten. Partijen moedigen over het algemeen niet aan dat elke individuele kandidaat probeert de eigen electorale akker te ontginnen, zeggen de politicologen Andeweg en Van Holsteyn. Sommige partijen vragen kandidaten zelfs “te verklaren geen gebruik van hun formele recht op een zetel te maken, mochten zij via voorkeurstemmen en dus tegen de tevoren bepaalde lijstvolgorde in verkozen blijken te zijn” (pag. 169).⁸¹ Nederlandse verkiezingscampagnes zijn dan ook grotendeels gericht op de lijsttrekker.

SP, D66, PVV, GroenLinks, ChristenUnie en SGP zijn tegen het voeren van persoonlijke campagnes. Hoogendam zegt dat de SP geen campagnes voor individuele kandidaten wil, omdat het gaat om de partij. Hij wijst erop dat de lijst die door een kandidatencommissie is opgesteld via “onze partijdemocratie” wordt vastgesteld. Hetzelfde geldt voor D66. Alleen vóórdat de kandidatenlijst definitief wordt vastgesteld kunnen mensen persoonlijke campagnes voeren, zegt Rijkhoff. “Dan staat iedereen zijn plaats ter discussie, behalve van de lijsttrekker die eerder al is gekozen door de leden.” Als voorbeeld noemt hij Alexander Rinnooy Kan, oud-voorzitter van de Sociaal-Economische Raad, die zich na een campagne wist op te werken van de vierde naar de tweede plaats op de kieslijst van de Eerste Kamer. Is de kandidatenlijst eenmaal vastgesteld, dan wil D66 als één partij naar buiten treden, legt Rijkhoff uit. “Wij zijn één team en dat willen we ook communiceren naar de kiezer toe. Daarom kiezen we voor één beeldmerk, één slogan en één boodschap. Het gaat om de inhoud, niet om iemands persoonlijke verhaal.”

De visie op persoonlijke campagnes is deels terug te zien in het aantal voorkeurstemmen dat per partij wordt uitgebracht (zie figuur 10). De lijntjes van PVV en SGP bungelen helemaal onderaan. Door de bank genomen gaat de VVD aan kop. De uitschieter van 2006 “lijkt mede te duiden op een vaker te signaleren reactie van kiezers op een venijnige interne strijd binnen partijen om het leider- en lijsttrekkerschap”, duiden Andeweg en Van Holsteyn (pag. 172). Dat geldt overigens ook voor D66. Maar ook als 2006 buiten beschouwing wordt gelaten, gaat de VVD voorop. Daarna komen D66 en PvdA (zij wisselen van positie als 2006 niet meegerekend wordt), gevolgd door de ChristenUnie en



Figuur 10. Het aantal voorkeurstemmen per partij in het afgelopen verkiezingsdecennium. *Bron gegevens 2002-2010: Andeweg, Rudy; Holsteyn, Joop van, 2012. Gegevens 2012: zelf berekend.*

⁸¹ Andeweg, Rudy; Holsteyn, Joop van, 2012

het CDA. Bij andere partijen ligt het aantal voorkeurstemmen onder de 20 procent. Bij GroenLinks is sprake van sterke verschillen (tussen de 8 en 29 procent), terwijl de SP vrij constant op één lijn zit.

Verder valt op dat de CDA-voorkeurstem in de lift zit, terwijl die van de VVD - op de uitschieter in 2006 na - een neergaande trend vertoont. Voor beide partijen geldt dat de populariteit van de lijsttrekker in belangrijke mate de electorale aanhang van andere kandidaten beïnvloedt. Zo zal de impopulariteit van CDA-leider Buma meer stemmen opleveren voor lager geplaatste partijgenoten.

Het aantal voorkeurstemmen varieert sterk in een relatief korte periode van tien jaar. Andeweg en Van Holsteyn denken dat dit vooral samenhangt met de namen die op de kandidatenlijst staan. In de volgende paragraaf zal ik de lijsten tegen het licht houden. Wie staan erop en hoe representatief is de selectie van kandidaten eigenlijk? Het antwoord op die vragen verklaart grotendeels waarom sommige partijen geen regiopolitici hebben.

3.2 Hun plek op de kandidatenlijst

“Het had wel een tandje meer gemogen,” beklaagt het Groningse Kamerlid Janneke Snijder (VVD) zich in het Dagblad van het Noorden nadat de kandidatenlijsten voor de verkiezingen in 2012 bekend zijn.⁸² Het noorden komt er slecht vanaf volgens de krant: met de meest recente peiling als richtlijn van dat moment maken vijf kandidaten uit Groningen en Drenthe een kans. Snijder: “Als regionaal Kamerlid ben je het aanspreekpunt voor heel veel mensen. Je wordt sneller en door meer mensen benaderd, omdat ze minder keus hebben.”

Ondanks teleurgestelde reacties van plattelandspolitici en regionale bestuurders (zie ook paragraaf 2.1), claimen partijen een representatieve, evenwichtige lijst te hebben met een ideale mix aan kandidaten. “Dit is Nederland,” stelt PvdA-leider Job Cohen over de kandidatenlijst van zijn partij in 2010.⁸³ In deze paragraaf bekijken we hoe regionale spreiding er in de praktijk uit ziet. Per partij zal beschrijven ik in hoeverre zij rekening houden met regio bij de samenstelling van de kandidatenlijst.

VVD

Twaalf jaar lang had Friesland geen VVD-vertegenwoordiger in Den Haag, vertelt Erik Ziengs. Ook Drenthe moest het lange tijd zonder eigen Kamerlid doen. Vanaf 2010 ging de partij dat anders doen. “We wilden dat elke provincie bij de eerste dertig kandidaten vertegenwoordigd zou zijn. Daar heeft de partij toen op geselecteerd.” Onder Rutte-I heeft de VVD dan ook uit elke provincie een Kamerlid. Bij de verkiezingen in 2012, als het ernaar uitziet dat de partij groeit, worden de twaalf regio’s verspreid over de eerste veertig plaatsen.

“De vraag is natuurlijk: als je niemand hebt uit Drenthe, wie houdt dan de belangen en de regiovraagstukken voor de provincie in de gaten?” Dat is bij de VVD het geval in de periode vóór 2010. Janneke Snijder uit Nieuwe Pekela is dan het enige noordelijke Kamerlid, zegt Ziengs. In die tijd moet Fred Teeven de provincie “een beetje in de gaten houden”. Ziengs moet toegeven dat Teeven dat als Randstedeling “hartstikke goed” heeft gedaan. “Ik heb me daarover verbaasd. Voor elke lullige vergadering kwam Fred met z’n autootje vanuit Amsterdam naar Drenthe. Hij wist helemaal wat hier leefde.”

PvdA

In 2012 heeft de PvdA bij de eerste 31 kandidaten alle regio’s vertegenwoordigd. Volgens Spekman streeft de partij ernaar om bij de verkiesbare plaatsen alle provincies onder te brengen. “Een hele klus, want we willen bijvoorbeeld ook rekening houden met de verdeling tussen man en vrouw. De

⁸² Russchen, Jantina, 2012

⁸³ PvdA, 2010

kandidatenlijst moet een afspiegeling van de samenleving zijn. Voor volksvertegenwoordiging heb je meer nodig dan 40-jarige mannen uit de Randstad.”

SP

De SP probeert bij de samenstelling van de kandidatenlijst een goede spreiding over het land te bevorderen, zegt Hoogendam. “Afkoms, geslacht of geaardheid spelen bij de SP geen benadrukte rol. In de eerste plaats letten wij op kennis en kwaliteit. Daarna proberen we een goede spreiding over het land te realiseren. Dit lukt over het algemeen goed. Al komen veel kandidaten uit de Randstad en Noord-Brabant.” Dat er op de kieslijst van 2012 pas na plek veertig een Fries, Drent, Zeeuw en Twent staan, komt omdat er uit die gebieden minder mensen op de kandidaatstelling reageren, denkt hij.

De SP komt in 2012 met verschillende lijsten per kiesdistrict (zie paragraaf 1.2): de laatste vijf kandidaten verschillen per gebied. Hoogendam: “Wij doen dit omdat deze personen bekendheid genieten in hun regio of juist om deze bekendheid te stimuleren.” Dat argument gaat niet altijd op. Zo komen de laatste vijf kandidaten van de Zeeuwse kieslijst uit Amsterdam, Rotterdam, Rijswijk en Weert. “Voor Zeeland hadden we waarschijnlijk geen kandidaat meer met enige bekendheid in Zeeland,” zegt Hoogendam. Hoewel de ‘wisselkandidaten’ weinig stemmen trekken, hebben de verschillende lijsten volgens hem “zeker nut”. Maar hoe de SP dat dan concreet merkt, kan hij niet uitleggen.

CDA

Met Flevoland op plek 22 heeft het CDA alle provincies op de lijst staan. De kandidaten komen ook nog eens uit verschillende plaatsen. Volgens campagneleider Hans Janssens houdt het CDA meer dan andere partijen rekening met regionale spreiding.⁸⁴ En dat klopt, want geen enkele partij evenaart het CDA op dit punt. Kandidaten komen uit het hele land en niet alleen de lijstvullers en -duwers. Je zou bijna zeggen dat de Randstad ondervertegenwoordigd is bij het CDA. Rotterdam staat acht keer op de lijst, maar pas na plek 23. Den Haag moet het zelfs zonder CDA-kandidaat doen, Utrecht en Amsterdam met één. “Het komt bijna geforceerd over - alsof het CDA aan gedwongen spreiding doet,” schrijft De Groene Amsterdammer in een analyse over de kandidatenlijsten in 2010.⁸⁵

“Wij zijn een partij die van oudsher sterk is geworteld in de regio en de provincie,” legt Janssens uit. “Landelijk gezien heeft het CDA de meeste lokale afdelingen en de partij doet in elke gemeente mee aan de verkiezingen. De partij staat in een traditie van verbinding tussen stad en platteland. Daarom willen we in Den Haag sterk vertegenwoordigd zijn door in de regio.” Omtzigt, die ondanks de visie van zijn partij de bui voor Twente al ziet hangen, lobbyt nu al in regionale netwerken voor potentiële kandidaten. “Meestal gaat de samenstelling van zo’n lijst toch via een ons-kent-ons-netwerk.”

D66

Veel D66-politici komen uit de Randstad. Op de kandidatenlijst staan geen mensen uit Zeeland en Drenthe. Pas op plaats 26 komt een Limburger en op nummer vijftig een Twent. “Dat hebben we niet zo uitgezocht,” zegt Rijkhoff. “We gaan voor de meest gekwalificeerde mensen en we zullen dan ook nooit iemand boven een ander zetten om zijn afkomst. Dat iemand uit een bepaalde regio komt is leuk, maar het gaat ons om de inhoud.”

Hoewel D66 het zeker belangrijk vindt om vrouwelijke en homoseksuele kandidaten op de lijst te hebben, zijn dat volgens Rijkhoff geen selectiecriteria van de partij. “Gelukkig zijn deze mensen goed vertegenwoordigd in onze achterban. Het gaat erom dat iemand voldoende gekwalificeerd is voor

⁸⁴ Janssens, Hans (interview), 2015

⁸⁵ Blok, Simon; Houppermans, Olivier; Lange, Yasha, 2010

het Kamerlidmaatschap.” D66 heeft de provincies niet verdeeld onder de Kamerleden, zoals de VVD dat ooit deed. Voor lokale problematiek zijn lokale en regionale fracties, zegt de partij.

Overige partijen

Bij de PVV staan drie Limburgers prominent op de lijst - bij de eerste dertien plaatsen.⁸⁶ Limburg is natuurlijk de bakermat van Geert Wilders, maar ook de provincie waar de partij traditioneel goed scoort. Pas na plaats dertig volgen twee Zeeuwen, vijf Brabanders en een Groninger. Een kandidaat uit Friesland en Drenthe ontbreekt op de lijst. De PVV wil niet ingaan op mijn vragen over de rol en betekenis van regionale politici voor de partij.

Overige politieke partijen zijn kleiner dan vijf zetels en heb ik daarom niet bevraagd. Een individuele electorale basis is bij hen logischerwijs niet aan de orde en een goede regionale spreiding van de kandidaten zo goed als niet relevant. Aan de kandidatenlijsten zien we wel dat de *ChristenUnie* na het CDA de regionale spreiding het beste voor elkaar heeft: bij de eerste 25 kandidaten zijn alle provincies vertegenwoordigd. Voor de *SGP* lijkt regionale spreiding vooral samen te hangen met een goede verdeling over de zogenoemde biblebelt: Barneveld, Staphorst, Urk, Sliedrecht en Rijssen staan op de lijst; kandidaten uit Limburg, Groningen en Drenthe ontbreken. De geografische spreiding van de achterban komt daarmee sterk overeen met die van de kandidatenlijst, net als bij de PVV, D66 en het CDA het geval is.

Regionale spreiding is voor de ene achterban ook belangrijker dan de andere. Volgens politicoloog Simon Otjes tellen voor GroenLinks-stemmers ook andere factoren. “Met name geslacht en etniciteit, blijkt uit de patronen.”⁸⁷ Op Abcoude, Venlo en Nijmegen na wonen de eerste twintig kandidaat-politici voor *GroenLinks* in een Randstadprovincie. Ineke van Gent uit Groningen, tot 2012 Kamerlid, vindt het jammer dat haar partij met haar vertrek geen noordeling op een verkiesbare plaats heeft gezet. “Maar we moeten er niet te melodramatisch over doen. Een goed Kamerlid kijkt niet alleen naar de regio waar hij vandaan komt.”⁸⁸

Lokalisering achterban

Regionale spreiding hangt af van de plekken waar de achterban is gelokaliseerd, zegt historicus Gerrit Voerman van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen in Groningen.⁸⁹ Zo is de PVV groot in het zuiden, het CDA in plattelandsgemeenten en de PvdA in Noord-Nederland (zie figuur 11 en 12).⁹⁰ “Partijen zullen erop letten dat deze regio’s zichtbaar zijn op de kandidatenlijst. Zij kunnen hun achterban bedienen door het zwaartepunt te leggen op gebieden met veel electorale aanhang.” Op de kandidatenlijst zie je dus terug waar partijen sterk zijn. D66 heeft als stedelijke partij een kleine vertegenwoordiging uit plattelandsgemeenten, het CDA heeft weinig Randstedelingen en de PVV een oververtegenwoordiging van Limburgers. Tijdens de verzuiling waren regionale verschillen nog sterker dan tegenwoordig. “De VVD had bijvoorbeeld weinig steun onder de grote rivieren. Daar stemden mensen allemaal katholiek.”

Opvallend genoeg is regiospreiding bij de SP niet duidelijk aanwezig - anders dan de PvdA. Voerman denkt dat dit komt omdat de SP nog niet in de helft van de gemeenten is vertegenwoordigd met een afdeling. Dat geldt ook voor D66. “Ook die partij heeft qua afdelingen al geen volledige spreiding over het land en dan is het niet zo gek dat dat bij de kandidatenlijst ook zo is.” De drie traditionele partijen, VVD, PvdA en CDA, hebben wél in alle gemeenten een afdeling. Zij zijn meer geworteld, zegt Voerman. Het is dan ook niet verwonderlijk dat juist hun kandidaten uit het hele land komen. Verder

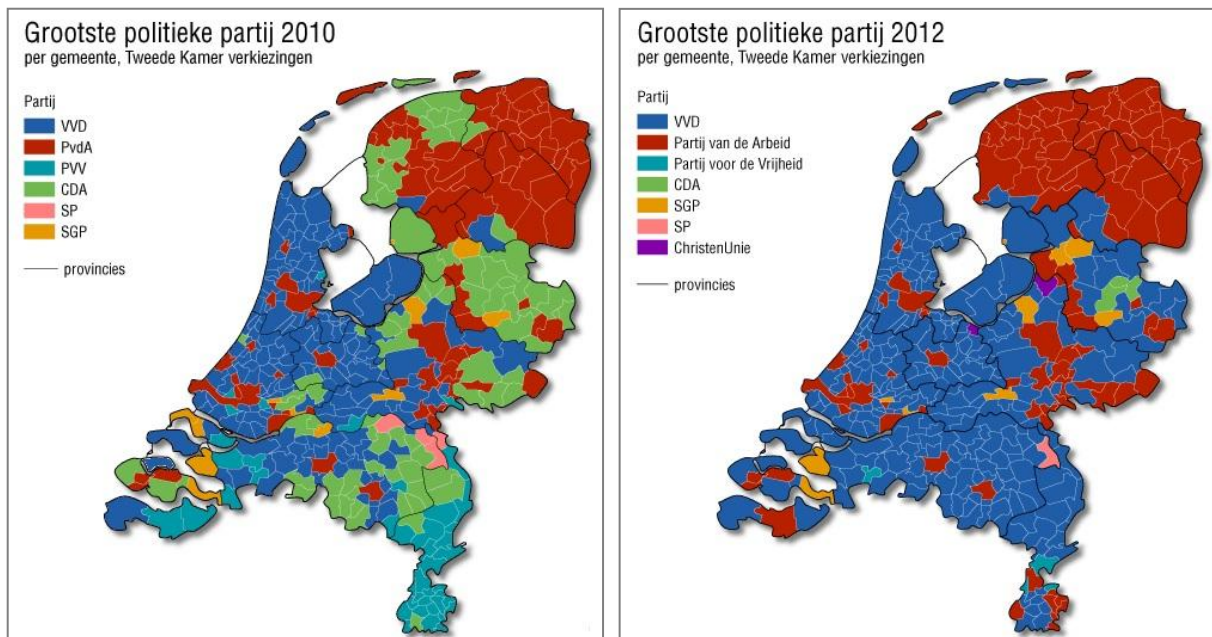
⁸⁶ PVV, 2012

⁸⁷ Otjes, Simon, 2010

⁸⁸ Russchen, Jantina, 2012

⁸⁹ Voerman, Gerrit (interview), 2015

⁹⁰ Nationale Atlas Volksgezondheid (a) en (b), 2012



Figuur 11 en 12. Grootste partij per gemeente bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2010 (links) en 2012. Bron: Nationale Atlas Volksgezondheid (a) en (b), 2012.

wijst hij op de grootte van de partijen. “Je hebt zetels nodig om te spreiden. Voor kleine partijen is dat lastig.”

Wellicht zijn potentiële regiokandidaten om praktische bezwaren terughoudend om de landelijke politiek in te gaan. Het is niet niks om elke dag tweehonderd kilometer heen en terug te reizen (zoals Ziengs) of een deel van de week in Den Haag te wonen (Jacobi en Omtzigt). Dat moet je wel willen.

3.3 Hun rol in de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen 2015

Politici hadden het kerstdiner amper achter de kiezen toen de discussie losbarstte: kiest Nederland op 18 maart 2015 in de eerste plaats zijn provinciale vertegenwoordigers of is het kruisje op het stembiljet vooral een stem voor of tegen het kabinet? Hoe je het ook bekijkt, de Provinciale Statenverkiezingen raken zowel de regionale overheid als de landelijke, want de Statenleden bepalen de samenstelling van de Eerste Kamer. Ook landelijke politici doen mee in de campagne. In deze paragraaf kijk ik naar de rol die regiopolitici daarin hebben. Zij zijn weliswaar actief in de landelijke politiek, maar genieten bekendheid in de regio. Laten partijen hen juist dáár campagne voeren?

Volgens de theorie in het boek *Permanente campagne* kan het wel degelijk verschil maken waar een politicus wordt ingezet. De auteurs beschrijven een proef van de VVD in Lansingerland. Kandidaten werden daar ingezet op basis van kennis, afkomst en portefeuille. De partij stelde een ranglijst samen van de kiezersaanhang in een straal van 250 rondom de woning van raadsleden en combineerde die informatie met hun dossierkennis. Op basis daarvan zette de partij een strategie uit. Zo voerde een van de kandidaten persoonlijk campagne in zijn eigen wijk en in een gebied waar hij zich had ingezet voor fietspaden. Resultaat: deze kandidaat kreeg relatief veel stemmen in de gebieden waar hij campagne had gevoerd. Hij haalde de voorkeursdrempel net niet.

Een overzicht van de keuzes die de vijf grootste partijen maken in de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen van 2015.

VVD

De VVD-fractie heeft alle Kamerleden gevraagd om de campagne in hun regio te ondersteunen, zegt Ziengs. “Het is dan aan onszelf om dat te gaan doen. Als oud-voorzitter van de Kamercentrale in Drenthe heb ik veel te danken aan de provincie. Destijds moest ik zorgen dat Kamerleden naar Drenthe kwamen. Nu ik zelf in die positie zit, wil ik hierin mijn verantwoordelijkheid nemen.” Hij is dan ook van de partij bij een aantal campagneactiviteiten en hij gaat, net als elke maandag en vrijdag, op werkbezoek de provincie. Werkbezoeken zijn voor hem een vorm van campagne. Het verschil is dat in verkiezingstijd lokale en provinciale VVD’ers met hem meegaan. Wat de kiezer daarvan meekrijgt? “Het verslag en de foto’s in lokale media. Die plaatsen dat vrijwel één-op-één.” Meer hierover in hoofdstuk 4.

De mate waarin VVD-Kamerleden campagne voeren, al dan niet in de eigen regio, hangt dus vooral af van hun eigen initiatief. Campagneleider Klaas Dijkhoff wil verder niet ingaan op mijn vragen naar het beleid en de visie van de partij. “Over campagnevoeren moeten we niet praten, dat moeten we doen,” luidt de uitleg van zijn woordvoerder.

PvdA

Bij de PvdA dragen alle raadsleden, Statenleden en Kamerleden een steentje bij aan de campagne, vertelt Spekman. Zij worden ingezet in het hele land, maar “nadrukkelijk ook” in de eigen regio. Daar moeten zij bekendheid opbouwen, vindt Spekman, en op de hoogte blijven van wat er speelt.

Jacobi draait actief mee met de campagne in Friesland, maar ook daarbuiten. Dat is vooral op haar eigen initiatief, zegt ze. Afdelingen nemen regelmatig contact met haar op om te vragen of ze bij een activiteit wil zijn. Ook het partijbureau speelt soms vragen door van plaatselijke afdelingen die hulp vragen van een Tweede Kamerlid.

SP

Bij de SP kunnen kandidaten en politici overal in het land worden ingezet. Afkomst speelt geen rol, geeft Hoogendam aan.

CDA

Volgens NRC Handelsblad is het CDA de enige partij die tijdens deze “landelijke verkiezingen” het zwaartepunt in de provincies laat. De verkiezingen gaan over de provincie en daarom zijn de provinciale kopstukken *leading*, zegt Janssens. De christendemocraten moeten het vooral van hun regionale wortels hebben.⁹¹ Natuurlijk doen ook landelijk bekende politici mee met de campagne, maar dat is volgens de campagneleider alleen ter ondersteuning. Tweede Kamerleden voeren campagne in hun eigen provincie, omdat ze daarvoor worden gevraagd. “Ze hebben daar natuurlijk hun contacten.”

Volgens Janssens vraagt het CDA bewust regionaal bekende Kamerleden voor de provinciale politiek. Zo trekt Sander de Rouwe de lijst in Friesland en is Eddy van Hijum kandidaat-gedeputeerde voor Overijssel. Eerder ging oud-Kamerlid Ger Koopmans (9.300 stemmen in Limburg in 2010) in zijn provincie als gedeputeerde aan de slag.

Net als Ziengs wil Omtzigt in de campagne iets terugdoen voor de regio. Hij heeft veel te danken aan de Twentse afdelingen. Zij hielpen hem niet alleen met zijn campagne, maar mede dankzij hen kwam hij ook weer op de kieslijst. Daarom racet Omtzigt zaterdagmiddag, na de opening van een tentoonstelling over de Armeense genocide in Enschede, naar Vriezenveen. Het dorp is uitgelopen voor een wedstrijd tussen lokale voetbalclubs. De spelers hebben nog vijf minuten te gaan als Omtzigt zich voegt bij zijn Twentse partijgenoten met groene CDA-sjaals. Vijf minuten voor het eindsignaal en daarna tien minuten borrelen in de businessclub – dat heeft zin, zegt Omtzigt. Mensen

⁹¹ Kas, Annemarie, 2015

kijken, wijzen en spreken hem aan. Sommigen beginnen over die “levensgevaarlijke” N36 die Omtzigt in Den Haag onder de aandacht brengt. “Ze hoeven hem niet allemaal te spreken, maar hij is weer even onder ons,” zegt kandidaat-Statelid Gerrit Kuiper.⁹² “Zijn aanwezigheid maakt zichtbaar dat hij ons ondersteunt.” Omtzigt adviseert ook provinciale kandidaten die lonken naar een voorkeurszetel.

Volgens de CDA’er is er in de campagne “een grote rol” weggelegd voor Tweede Kamerleden. De partij organiseert een aantal tours door het land en vraagt Kamerleden aan te sluiten in hun regio. Vanzelfsprekend is hij van de partij bij de tour door Twente.

D66

D66 maakt geen onderscheid bij de inzet van Tweede Kamerleden in de campagne. “Bij sommige activiteiten kijken we wel waar een Kamerlid woont, maar dat is vooral om praktische redenen,” legt Rijkhoff uit. “We laten een Kamerlid geen twee uur reizen als een collega dichterbij in de buurt woont.” Dat de juiste personen op de juiste plekken campagne voeren houdt voor zijn partij in dat een woordvoerder aanwezig is bij activiteiten die over zijn portefeuille gaan. “Is er geen speciaal thema, dan zullen we misschien sneller een Kamerlid sturen dat uit de buurt komt.”

3.4 Hun rol in de toekomst

Of veel regiopolitici een zetel in Den Haag innemen en hoeveel waarde daaraan gehecht wordt, lijkt vooraf af te hangen van de grootte van het VVD, PvdA en CDA. Maar wat gebeurt er als de aanhang van die drie traditionele partijen krimpt? In de jaren tachtig hadden zij nog 80 procent van het electoraat achter zich. Aan het begin van de 21^e eeuw lag dat op zo’n 75 procent. Vanaf 2012 bezetten VVD, PvdA en CDA samen 61 procent van de zetels. Wat gebeurt er met de regiopoliticus als deze lijn doorzet?

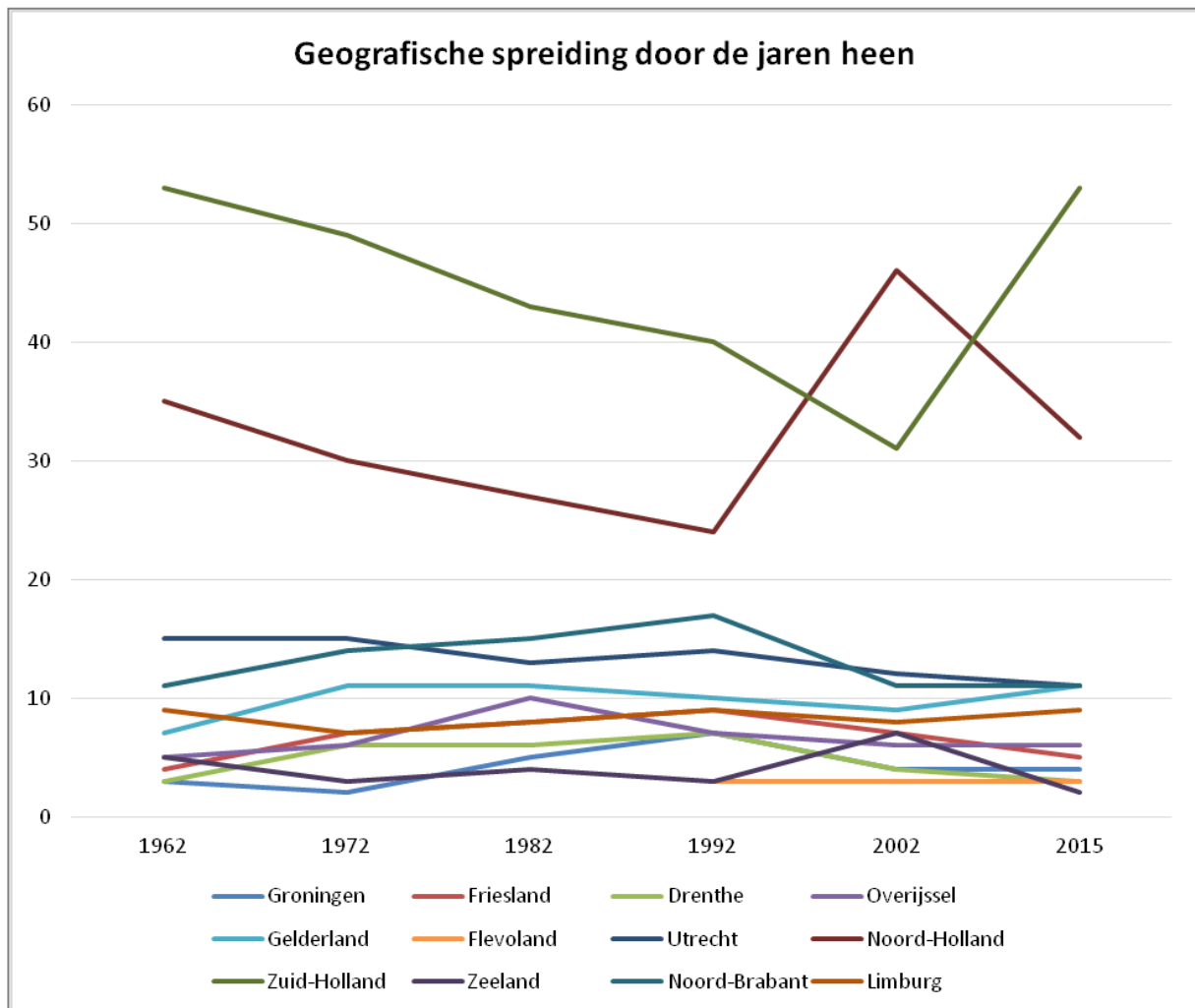
Nog nooit kende het Nederlandse politiek landschap zoveel diversiteit (of verdeeldheid, net hoe je het noemen wil). De Tweede Kamer bestaat momenteel uit een recordaantal van zestien fracties. Een verdere versplintering hangt vooral af van de volatiliteit van het electoraat. De vraag is wat er gebeurt met de regionale vertegenwoordiging als straks misschien minder dan de helft van de Kamerzetels toekomt aan de drie klassieke partijen. Uit de keuzes en de visie op regiospreiding van andere partijen (zie paragraaf 3.3) blijkt dat we dan niet hoeven te rekenen op een royale vertegenwoordiging uit de regio. Hoeveel Zeeuwen en Friezen zitten er na de volgende verkiezingen nog in de Kamer?

Bekijken we de regionale vertegenwoordiging door de jaren heen (figuur 13), dan lijkt ondervertegenwoordiging van de regio iets van alle tijden. Noord- en Zuid-Holland zijn traditioneel oververtegenwoordigd. Was daarin eerst een dalende trend zichtbaar, nu hebben de twee Randstadprovincies weer de sterke vertegenwoordiging van de jaren zestig. Daarentegen zitten vijf (!) provincies nu op het laagste niveau vergeleken met de andere jaren. Ook het aantal Kamerleden uit Noord-Brabant loopt terug, met name door de achteruitgang van het CDA.⁹³

Het zou goed kunnen dat een onevenredige verdeling toeneemt naarmate het politieke landschap versplintert. Als de VVD in 2012 minder dan veertig zetels had gehaald, dan had de partij niet uit elke provincie een vertegenwoordiger gehad. Hetzelfde geldt voor de PvdA als deze halveert, wat op basis van de peilingen niet ondenkbaar is. Spekman erkent dat de regiospreiding in dat geval minder wordt en vindt dat “erg” voor de volksvertegenwoordiging. D66 is niet van plan meer rekening te houden met regionale spreiding als de partij groeit. Rijkhoff: “Ook dan blijft het kwaliteitscriterium gelden.”

⁹² Kuiper, Gerrit (persoonlijke mededeling), 2015, 04-03

⁹³ Parlementair Documentatie Centrum (b), no date



Figuur 13. Aantal Tweede Kamerleden per provincie door de jaren heen. Bron gegevens 1962-2002: Parlementair Documentatie Centrum (b), no date. Gegevens 2012: zie figuur 6.

Ziengs vreest niet voor de ondergang van de regiopoliticus als de traditionele partijen zetels verliezen. Hij verwacht dat de regio dan wel van zich laat horen. “Zij willen toch iemand die weet wat er speelt en leeft.” Hij wijst op de ChristenUnie die als kleine partij veel aandacht voor de regio heeft. “Dat kan dus ook beleid zijn. Maar het helpt wel als politici uit de regio zelf komen.”

Dat de PvdA tijdens de vorige kabinetsperiode geen Zeeuw in de Kamer had, vindt Jacobi “jammer” voor Zeeland. “Dat moet je compenseren met iemand die toch op de een of andere manier is verbonden met de Zeeuwen. Maar een regio vertegenwoordigen functioneert toch minder goed als je daar niet woont. Je hebt geen binding, je leest niet dagelijks de regionale krant.” Minder zetels voor de PvdA mogen volgens haar nooit ten koste gaan van een goede regiospreiding. “Geen Kamerlid uit Friesland, dat gaat niet werken. De Friezen willen gewoon iemand die in hun provincie woont, die de omgeving kent. Er moet een chemie zijn, een gezamenlijke strijd.”

Invloed kiesstelsel

Voerman signaleert een opkomst van regionale partijen vanaf de jaren negentig, in de Eerste Kamer verenigd in de Onafhankelijke Senaatsfractie. Of dat een reactie is op het idee dat plattelandsproblematiek weinig aandacht krijgt in de landelijke politiek (zie paragraaf 2.1 en 2.2), kan hij niet zeggen. Een ding is zeker, zegt hij: regionale vertegenwoordiging is in Nederland niet gegarandeerd. Wij kennen immers geen districtenstelsel.

En daarmee snijdt hij een belangrijk punt aan. Want kiesstelsels hebben grote invloed op de wijze waarop en zeker ook door wie kiezers vertegenwoordigd worden. In Nederland brengen kiezers altijd een stem uit op een kandidaat. Het is niet mogelijk om voor een partij als dusdanig te kiezen, zoals bijvoorbeeld in België. Wie niet op een persoon wil stemmen, kan een stem aan de lijsttrekker geven. Het gevolg is dat campagnes geheel in het teken staat van de lijsttrekker - door sommigen ook wel de presidentialisering van de Nederlandse politiek genoemd.⁹⁴

Een kandidaat heeft zelf zo'n 16.000 stemmen nodig om op eigen kracht verkozen te worden. Dat kiezers ook via een voorkeurstem weinig invloed hebben op de concrete toewijzing van zetels, leidt tot een flauwe band tussen de kiezer en parlementslid. "Het gebrek aan contact tussen de gekozene en zijn achterban is één van de grootste euvels waaraan dit Nederlandse kiessysteem lijdt," stellen Arco Timmermans en Rudy Andeweg.⁹⁵ Volgens sommigen zou dat een gevolg zijn van het feit dat een meerderheid van de parlementsliden uit de Randstad afkomstig is.⁹⁶

De focus op het lijsttrekkerschap heeft grote gevolgen voor de campagne en het stemmenaantal van lager geplaatste kandidaten. Maar ook voor het functioneren van de democratie. Tweede Kamerleden zijn in grote mate overgeleverd aan hun partij om een gunstige plaats op de kieslijst te verwerven. Partijleden hebben doorgaans weinig tot geen directe invloed op lijstvorming. "Parlementsliden houden dus beter rekening met de wensen van de partijleiding indien ze bij de eerstvolgende verkiezingen op een herkiesbare plaats op de kieslijst willen staan. Vandaar dat er sterke fractiediscipline heerst. Slechts uiterst zelden wordt een wetsontwerp van de regering niet aangenomen, zij het vaak in geamendeerde vorm" (pag. 159-160).⁹⁷

Omtzigt hekelt de in zijn ogen te belangrijke positie van partijen en hun invloed op de samenstelling van de kandidatenlijst. "Partijen vinden het fijn als je altijd met de fractie mee stemt. Veel prettiger dan een Kamerlid dat zijn eigen ministers met scherpe vragen bestookt, zoals ik. Dat is ook een belangrijke reden waarom ik niet op de lijst stond," lacht het als tegendraads te boek staande Kamerlid. "Partijen bestaan niet in de grondwet, we hebben slechts 'leden van de Staten-Generaal'. Dat ze zich in fracties verenigen, is allemaal leuk en aardig en ook wel prettig voor de bestuurbaarheid van dit land. Ik ben niet voor niets CDA en er moet ook wel een zekere mate van fractiediscipline zijn. Maar je zit in Den Haag met een persoonlijke verantwoordelijkheid voor je stem. Ik vind dat daar veel te weinig nadruk op ligt."

Hij ergert zich aan parlementariërs - zeker van coalitiepartijen - die nauwelijks tegenwicht bieden aan de regering. "Dat gaat ten koste van de onafhankelijkheid en persoonlijke verantwoordelijkheid van volksvertegenwoordigers." Omtzigt bepleit een "meer persoonlijk mandaat en meer onafhankelijke Kamerleden". Elk Kamerlid zou persoonlijk campagne moeten voeren, vindt hij. Want: "Alleen met een sterk electoraal mandaat heb je een zekere body op het moment dat je een minister scherp bevraagt."

Het Nederlandse kiesstelsel houdt dat min of meer tegen. Het stimuleert kandidaten niet om in te zetten op een directe, eigenstandige route naar de Kamer via voorkeurstemmen.⁹⁸ In districtenstelsels zoals in Groot-Brittannië moet elke kandidaat vechten voor zijn eigen zetel. Daar komt nog iets bij: een districtenstelsel vergroot de rol van de regio en de regiopoliticus. Elke regio kiest namelijk een of meerdere afgevaardigden en heeft zo dus eigen vertegenwoordigers in de

⁹⁴ Krouwel, André; Fiers, Stefaan, 2005

⁹⁵ Andeweg, Rudy; Timmermans, Arco, 2003

⁹⁶ Bergh, Joop van den, 2007

⁹⁷ Hecke, Steven van; Fiers, Stefaan, 2013

⁹⁸ Andeweg, Rudy; Holsteyn, Joop van, 2012

landelijke politiek. Sommige landen, zoals Duitsland, combineren zo'n systeem met een stelsel van evenredige vertegenwoordiging.

Ook in een stelsel van evenredige vertegenwoordiging, zoals in Nederland, kan de rol van individuele kandidaten belangrijker gemaakt worden. In België kunnen kiezers bijvoorbeeld verschillende stemmen uitbrengen. Een op een lijst, als ze de partij én de lijstvolgorde steunen. Of een voorkeurstem op een of meerdere kandidaten op dezelfde lijst. Daarmee geeft iemand aan een partij te steunen, maar een of meerdere kandidaten te verkiezen boven andere. In België ligt het aantal voorkeurstemmen drie keer zo hoog dan in Nederland: vorig jaar op bijna 60 procent.⁹⁹

Discussie kiesstelsel

Voor de invoering van het algemeen kiesrecht in 1917 kent Nederland een absolute meerderheidssysteem. Het land werd ingedeeld in vijftig districten die elk twee vertegenwoordigers naar het Binnenhof afvaardigen. Zo vertegenwoordigt elk parlamentslid ongeveer 45.000 inwoners. Vanaf 1917 kent Nederland een kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging. In de beginjaren (1917-1921) speelt de voorkeurstem wél een doorslaggevende rol. Kandidaten krijgen dan een zetel in de volgorde van het aantal uitgebrachte stemmen. "Blijft die regeling ongewijzigd, dan zal zeker - nu men gezien heeft hoeveel effect zij kunnen hebben - naar voorkeurstemmen nog ijveriger worden gejaagd, wat het peil van den politieken strijd niet verhoogen zal," waarschuwt Willem Albarda (SDAP) in 1921.¹⁰⁰ De politiek luistert naar hem en introduceert een voorkeursdrempel. De vereiste helft van de lijstkiesdeler om op eigen kracht gekozen te worden, geldt tot 1989 (zie paragraaf 1.1).

Nederland is het enige land in Europa dat het lijstenstelsel niet combineert met een districtenstelsel. De afgelopen vijftig jaar passeerden diverse voorstellen de revue om het kiesstelsel op de schop te doen. Niet alleen een sterkere band tussen kiezer en gekozene, maar ook regionale bekendheid duikt nogal eens op in de motivering van plannen om het kiesstelsel te herzien.¹⁰¹ Zo kondigt het kabinet-Kok II eind jaren negentig aan het kiesstelsel ingrijpend te wijzigen. Een voorwaarde voor een nieuw kiesstelsel is de "versterking van het regionale element en de herkenbaarheid van personen bij de Tweede Kamerverkiezingen".¹⁰² Ook moet het grondwettelijk vereiste van evenredige vertegenwoordiging gehandhaafd blijven. Minister van Binnenlandse Zaken Bram Peper (PvdA) schrijft dat "de band van de gekozenen met de kiezers in Nederland beperkt is en niet via het kiesstelsel geïnstitutionaliseerd". Een stelsel met districtskandidaten kan de band versterken, om "de legitimiteit van het politieke systeem" te behouden. Volgens de auteurs van *Permanente campagne* werkt dit ook zo in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië. Daar moeten politici kiezers aan zich binden in hun eigen staat of district. En dat gebeurt veelal door permanent campagne voeren, dus inhoudelijke contacten met (potentiële) kiezers tussen de verkiezingen in. "Door de wijze waarop het Nederlandse politieke bestel is georganiseerd, wordt de noodzaak om de kloof [tussen kiezer en politicus, AV] te dichten niet direct gevoeld" (pag. 7-8). Een stem op een partij is belangrijker dan een stem op een volksvertegenwoordiger. Daarom liggen de prioriteiten anders: meer bij interne processen, minder bij de burger. Het gevolg is afnemende interesse en een lage opkomst bij verkiezingen (pag. 28-38).

Critici zetten daar vraagtekens bij. Zo vraagt de Raad voor het Openbaar Bestuur zich af of de band tussen kiezer en gekozene wel wordt versterkt door een indeling in districten waarbij per 150.000 inwoners één Kamerlid wordt verkozen. De representativiteit van volksvertegenwoordigers wordt niet alleen bepaald door de regionale herkomst van de kandidaten, meent de raad. De indeling van districten zou arbitrair zijn. Ook waarschuwt de raad voor cliëntelisme en een te sterke positie van de

⁹⁹ bvb, 2014

¹⁰⁰ Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1921

¹⁰¹ Andeweg, Rudy; Holsteyn, Joop van, 2006

¹⁰² Peper, Bram, 2000

regio. Minister Peper wijst er nog op dat de het versterkend element van de regio vooral is bedoeld om een forum te verschaffen waar kiezers en kandidaat-Kamerleden elkaar kunnen ontmoeten. Maar een meerderheid van de Kamer voelt niets voor verandering en het kabinet maakt er op zijn beurt geen halszaak van.

Ook onder Balkenende-II zijn er plannen om het kiesstelsel te vernieuwen. Het idee is dat voortaan de helft van de Tweede Kamer wordt gekozen via landelijke lijsten en de helft via districten. Doel is de band tussen kiezer en gekozene te verstevigen door het persoonlijk mandaat van Kamerleden te versterken. Dat voorstel wordt later ingetrokken. Het advies over een nieuw kiesstelsel van een burgerforum verdwijnt in een la, waarmee er een einde komt aan de discussie.¹⁰³

Hetzelfde kabinet komt in 2005 nog wel met een voorstel om de voorkeursdrempel te halveren naar 12,5 procent. Daarop komt veel kritiek. Zo vindt de Kiesraad dat het persoonlijke element een te grote rol krijgt, waardoor Kamerleden met een minder bekende portefeuille buiten de boot kunnen vallen.¹⁰⁴ De wetswijziging komt nooit in stemming en een volgende minister verwijst het plan naar de prullenbak. Zolang partijen dat prima vinden, blijft de rol van de regiopoliticus ongewijzigd. Een verkiezingsuitslag kan de regionale vertegenwoordiging nog verder uit balans halen. Welke politici de regio in Den Haag vertegenwoordigen, dat is en blijft uiteindelijk aan de kiezer.

3.5 Conclusie

Regiopolitici zijn vrijwel alleen belangrijk voor VVD, PvdA en CDA. Regionale CDA-kandidaten zijn de grootste stemmentrekkers: gemiddeld haalt één regiopoliticus 24 procent binnen van alle stemmen die in de provincie op de partij worden uitgebracht. De SP zegt regionale vertegenwoordiging ook hoog in het vaandel te hebben staan, maar in de praktijk kent de partij nauwelijks of geen stemmentrekkers uit de regio. Dat is ook niet verwonderlijk: SP-kiezers stemmen - net als de PVV-achterban - relatief vaak op de lijsttrekker. Ook kent de partij geen evenredige regionale spreiding op de kandidatenlijst en is ze tegen het voeren van persoonlijke campagnes, net als D66, GroenLinks en de PVV. De geografische spreiding van de kandidatenlijst hangt vaak samen met de lokalisering van de achterban. VVD, PvdA en CDA hebben in alle gemeenten een lokale afdeling en hun kandidaten komen dan ook uit het hele land. Zo zien we ook in de afkomst van kandidaten terug dat de aanhang van D66 voornamelijk in grote steden zit. De verkiezingsuitslag kan grote gevolgen hebben voor aantal regiopolitici. Als de drie traditionele partijen blijven krimpen, zal de regionale vertegenwoordiging in de Tweede Kamer naar verwachting teruglopen.

VVD, PvdA en CDA vragen hun Kamerleden de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen te ondersteunen in hun eigen regio. Bij SP en D66 is afkomst niet leidend voor de inzet van landelijke politici bij campagneactiviteiten in de provincie. In de meeste gevallen geeft iemands portefeuille daarvoor uitsluitel.

De regio is altijd al ondervertegenwoordigd geweest in Den Haag. Kiesstelsels kunnen de regionale vertegenwoordiging beïnvloeden en de electorale basis van individuele kandidaten bevorderen of belemmeren. In Nederland zijn de afgelopen twintig jaar diverse voorstellen de revue gepasseerd om het kiesstelsel te wijzigen. Zo zou de band tussen kiezer en gekozene versterkt kunnen worden en kan de invloed van de regio vergroot worden.

¹⁰³ Parlementair Documentatie Centrum (c), no date

¹⁰⁴ Kummeling, Henk, 2006

Hoofdstuk 4

Hoe berichten regionale dagbladen over de drie geselecteerde regiopolitici?

Hij is een van de meest onzichtbare Kamerleden. Tenminste, dat schrijft de Volkskrant op basis van het aantal mediavermeldingen en debatbijdrages van alle 150 volksvertegenwoordigers in Den Haag. Erik Ziengs heeft slechts dertien keer de landelijke media gehaald tussen november 2012 en december 2014. Daarmee eindigt hij op plek 143 van de ranglijst.¹⁰⁵ Toch heeft Ziengs een stevige electorale basis. Hij kreeg in 2012 bijna negenduizend voorkeurstemmen - het overgrote deel kwam van Drentse kiezers. “Elke week, twee weken, sta ik in het Dagblad van het Noorden. Dat is voor mij veel belangrijker dan wat hier op tafel ligt: De Telegraaf, de Volkskrant, AD, Trouw,” zegt hij in de Volkskrant.¹⁰⁶

Terecht merkt een boze Volkskrant-lezer op dat Ziengs in het noorden wel degelijk zichtbaar is in de media. “De fout die gemaakt wordt is alles af te meten aan de ‘Haagse kaasstolp’ en de ‘Randstad-norm’,” schrijft Hans Kastermans uit Groningen in een ingezonden brief.¹⁰⁷ Hij heeft gelijk. In dezelfde periode stond Ziengs bijna vijf keer zo vaak in het Dagblad van het Noorden als in het Algemeen Dagblad, Financiële Dagblad, NOS, NRC, NU.nl, de Telegraaf, Trouw en de Volkskrant (de media die werden meegenomen in het onderzoek van de Volkskrant) bij elkaar. Bij RTV Drenthe is Ziengs vaste gast in een tweewekelijks radioforum. Ongetwijfeld heeft hij mede daaraan zijn regionale bekendheid te danken.

Pieter Omtzigt prijkt juist bovenaan de Volkskrant-top drie ‘medialievelingen’ (fractievoorzitters niet meegeteld). Hoe belangrijk is de regiokrant van Twente dan nog voor hem? Hoe schrijven de Tubantia en het Dagblad van het Noorden over ‘hun’ politici in Den Haag? En hoe zit dat bij Lutz Jacobi in Friesland? In dit hoofdstuk probeer ik daarop een antwoord te geven. In de eerste plaats bekijk ik *hoe vaak*, daarna *wat* en tenslotte *hoe* regionale media berichten over de drie regionale Kamerleden.

Net als de Volkskrant zal ik ook een selectie moeten maken van een aantal media. Ik heb ervoor gekozen om mijn onderzoek te beperken tot de berichtgeving in regionale kranten. In eerste instantie wilde ik ook de berichten in huis-aan-huisbladen analyseren. Dat brengt echter een aantal problemen met zich mee. Om te beginnen: welke huis-aan-huisbladen ga je onderzoeken? Uit welke plaatsen? Alleen uit de woongemeente van de kandidaat of ook uit plaats waar hij geboren en opgegroeid is? Hun electoraat zit in beide gemeenten. Volgend probleem: welke lokale kranten? In veel gemeenten vallen wekelijks twee of drie huis-aan-huisbladen op de deurmat. Daarnaast staan lokale kranten niet in de database van Lexis Nexis en beschikken veel van hen niet over een goed en doorzoekbaar (digitaal) archief. Ik heb er daarom voor gekozen om alleen de dagbladen uit de regio's van Jacobi, Ziengs en Omtzigt onder de loep te nemen. Een zoektocht in deze kranten levert al zo'n zeshonderd berichten op en dat lijkt mij ruim voldoende om te analyseren. Het gaat om deze drie:

- **Leeuwarder Courant**, verschijnt in edities voor Noord- en Zuid-Friesland. Oplage (totaal digitaal en print, derde kwartaal 2014): 145.790.¹⁰⁸
- **Dagblad van het Noorden**, wordt verspreid in Groningen en Drenthe in edities Noord, Oost, Zuid en West. Oplage: 217.812.
- **De Twentsche Courant Tubantia**, verschijnt in edities Enschede, Hengelo, Almelo, Oldenzaal, West en Achterhoek. Oplage: 182.705.

¹⁰⁵ Kooistra, Sybren, 2015

¹⁰⁶ Bakker, Maartje; Korteweg, Ariejan; Kooistra, Sybren, 2015

¹⁰⁷ Kastermans, Hans, 2015

¹⁰⁸ Het Oplage Instituut, no date

Friesland kent nóg een regionale krant: het Friesch Dagblad. Deze heb ik niet meegenomen in het onderzoek, omdat het mij beter lijkt om uit elke regio één krant te pakken. Ik heb gekozen voor de Leeuwarder Courant omdat deze het meest gelezen wordt: de oplage is ruim tien keer zo groot als die van het Friesch Dagblad (145.790 tegenover 14.076).

Voor de media-analyse heb ik krantenbank Lexis Nexis geraadpleegd. Ik heb mij daarbij beperkt tot de periode van 1 juni 2012 tot en met 18 maart 2015. De media-analyse begint dus met de periode waarin de kandidatenlijsten bekend worden, partijen én politici zich voorbereiden op de verkiezingen en de campagne wordt afgetrapt. Let wel: het is komkommertijd. Het onderzoek eindigt op 18 maart 2015: de dag van de Provinciale Statenverkiezingen.

Omdat ik graag wilde weten of er een verschil is in de berichtgeving binnen en buiten campagnetijd, heb ik het onderzoek opgedeeld in drie periodes:

1. De periode van de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2012, 1 juni tot en met 12 september 2012.
2. De periode als volksvertegenwoordiger in Den Haag, 13 september 2012 tot en met 31 december 2014.
3. De periode van de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen van 2015, 1 januari tot en met 18 maart 2015.

4.1 Kwantiteit

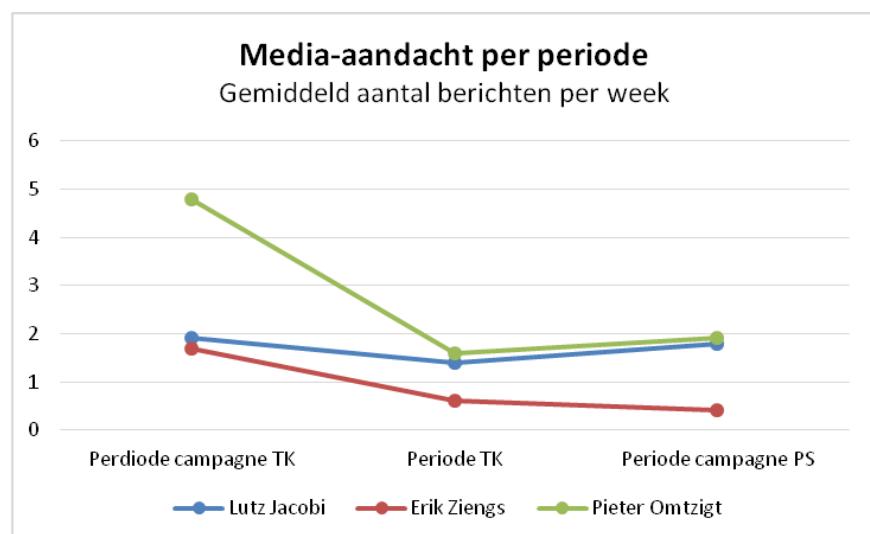
Lutz Jacobi

217 keer haalt Jacobi de Leeuwarder Courant in de onderzochte periode. Gemiddeld komt dat neer op zes a zeven berichten per maand (uitgaande van 33,6 maanden). De media-aandacht voor Jacobi is vrij constant, zoals te zien is in figuur 14. In de eerste periode vindt Lexis Nexis 29 berichten met haar naam, tijdens de periode 'Den Haag' 168 berichten en in de maanden voor de Provinciale Statenverkiezingen twintig. Maar is dat nu veel of weinig?

Om daar een antwoord op te vinden zoek ik in de krantenbank naar de vijf andere Friese Kamerleden. Wat blijkt? Jacobi gaat aan kop. Met een ruime afstand volgt CDA'er Sander de Rouwe haar met 164 resultaten. Opmerkelijk, want De Rouwe is voor de Provinciale Statenverkiezingen lijsttrekker én kandidaat-gedeputeerde in Friesland. De overige vier Friese politici worden in minder dan honderd berichten genoemd: Jacques Monasch (PvdA) 83 keer, Aukje de Vries (VVD) 71 keer, Magda Bernds en (D66) 57 keer en Anne-Wil Lucas (VVD) haalt de Leeuwarder Courant in dezelfde periode slechts 45 keer.

Het Friese dagblad schrijft dus vier keer zo vaak over Jacobi als over Bernds en Lucas. Of meer media-aandacht ook meer voorkeurstemmen oplevert, is moeilijk na te gaan. Wel krijgen bijna alle Friese politici die vaker deze krant halen, meer stemmen. Alleen Bernds wijkt daarvan af: zij kreeg meer stemmen dan Monasch.

Dat de Leeuwarder Courant vaker bericht



Figuur 14. Het gemiddeld aantal berichten dat regionale dagbladen schreven over Jacobi, Ziengs en Omtzigt, uitgesplitst over de drie onderzochte perioden.

over Jacobi dan over andere Friezen in Den Haag, heeft te maken met haar portefeuille (zie paragraaf 2.4). Jacobi voert als enige van de zes het woord over Friesland. Maar zonder berichten waarin de politieke inhoud centraal staat, blijven er nog 143 resultaten over, ook relatief veel vergeleken bij de rest.

Erik Ziengs

Lexis Nexis vindt Erik Ziengs 99 keer in het Dagblad van het Noorden. 26 keer in maanden voor de Kamerverkiezingen van 2012; 69 keer in zijn periode in Den Haag. Ziengs staat in de campagnetijd relatief vaker in zijn regionale krant dan Jacobi (26 tegenover 14 procent van het totaal aantal berichten). Gemiddeld haalt Ziengs drie keer per maand de krant. Zijn uitspraak in de Volkskrant - “elke week, twee weken, sta ik in het Dagblad van het Noorden” - is dus niet overdreven. In tegenstelling tot zijn Twentse en Friese collega besteedt het Dagblad van het Noorden vlak voor de Provinciale Statenverkiezingen wel minder aandacht aan Ziengs dan in de periode ervoor (zie figuur 14). Vergeleken met de andere Drentse Kamerleden doet Ziengs het goed, al haalt hij niet de eerste plaats. Aan kop gaat CDA-collega Agnes Mulder met 145 resultaten. Zij had ook meer voorkeurstemmen. PvdA'er Agnes Wolbert blijft met 80 berichten wel achter hem.

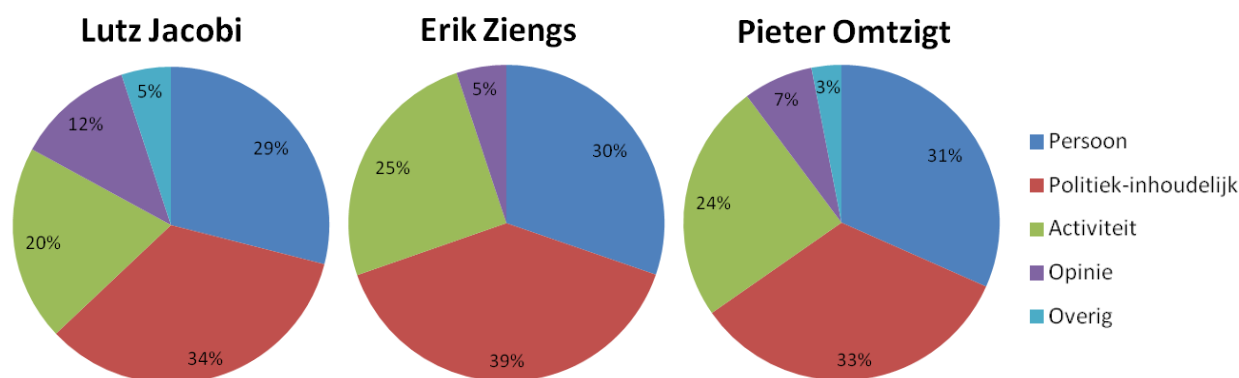
Kijken we naar de Groningse politici - inderdaad, in Groningen lezen ze ook Dagblad van het Noorden - dan steekt Tjeerd van Dekken (PvdA) met kop en schouders boven de rest uit. Hij wordt 136 keer genoemd in een bericht. Op grote afstand volgen Betty de Boer (VVD), Henk Nijboer (PvdA) en Arno Rutte (VVD) met respectievelijk 69, 59 en 41 resultaten.

Pieter Omtzigt

Hij voert de ranglijst ‘meeste voorkeurstemmen’ aan en krijgt volgens de Volkskrant de meeste media-aandacht van alle Tweede Kamerleden (fractievoorzitters niet meegerekend). Met 290 berichten in de Tubantia, dat zijn er 8,6 per maand, mag Omtzigt zich ook ‘medialieveling’ van deze regionale krant noemen. VVD'er Han ten Broeke moet het met minder dan de helft doen. In 121 berichten van de regionale krant komt zijn naam voor. Volgens het Volkskrant-onderzoek wordt Omtzigt maar liefst 842 keer in negen landelijke media genoemd, gemiddeld 94 per medium. In dezelfde periode schreef Tubantia dubbel zo vaak over hem: 181 keer. Ook in de campagneperiode voor de Tweede Kamerverkiezingen besteedt de regiokrant buitengewoon veel aandacht aan de laaggeplaatste Omtzigt (figuur 14). Zijn naam wordt in 72 berichten genoemd - wekelijks bijna vijf.

4.2 Inhoud

Om te kijken wat de regionale kranten schrijven over ‘hun’ Kamerleden, heb ik de berichten gesorteerd op onderwerp. Draait een artikel vooral om de *persoon*, de *politieke inhoud*, een *activiteit* of wordt over hem of haar geschreven in een *opiniërend* stuk? Uitgangspunt voor de indeling is de vraag wat het meest centraal staat in de berichtgeving.



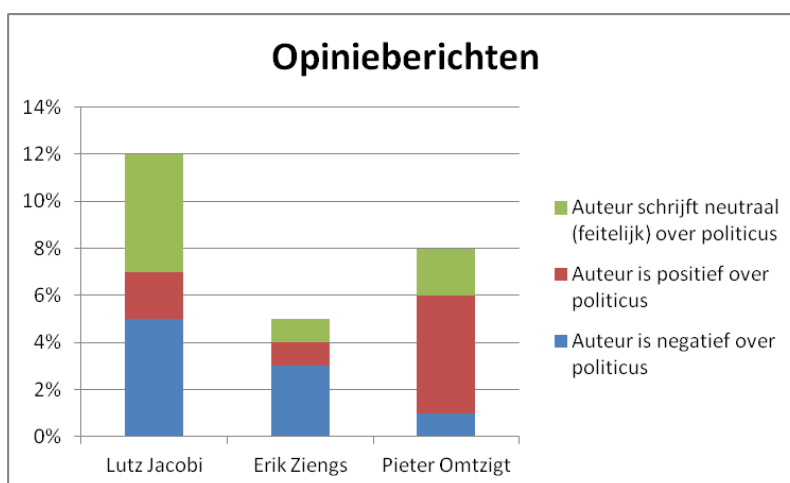
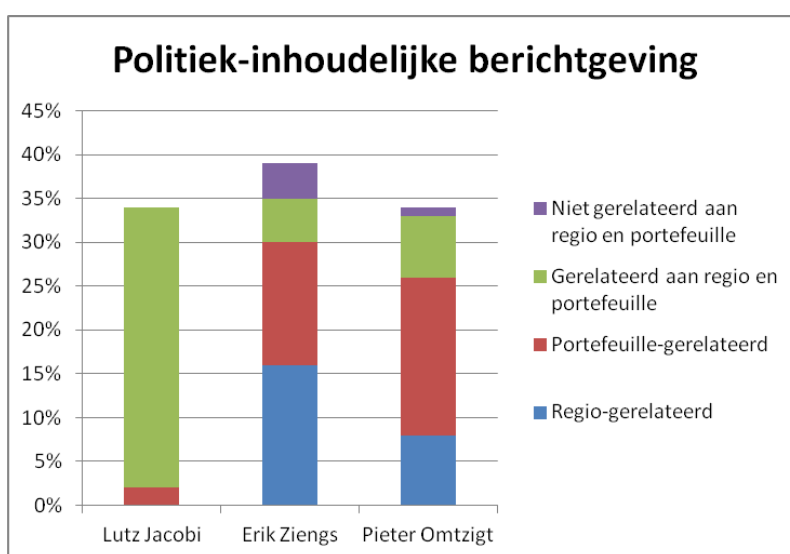
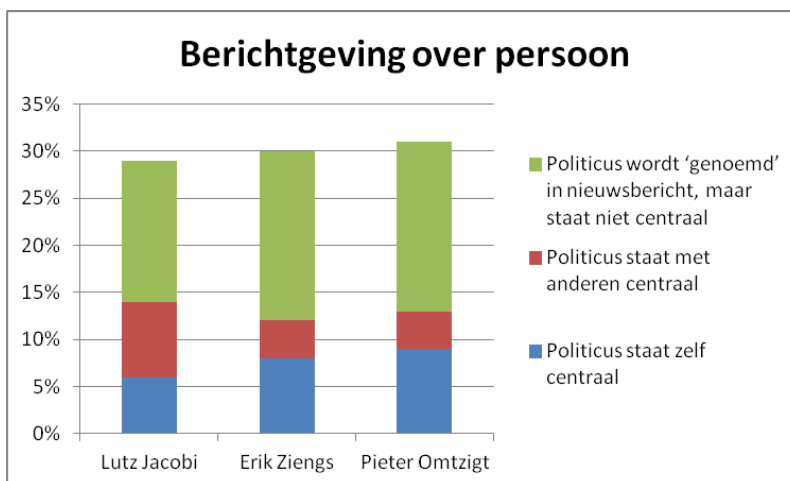
Figuur 15. Wat staat centraal in de berichtgeving van regionale dagbladen over ‘hun’ politici?

Zoals figuur 15 laat zien, zijn de meeste berichten politiek-inhoudelijk van aard. Deze artikelen gaan met name over Kamervragen, moties en standpunten van de drie politici. Daarna volgen berichten waarin de politicus als persoon centraal staat. In 20 tot 25 procent van de artikelen wordt geschreven over een activiteit dat het Kamerlid onderneemt. Dat kan gaan om een simpele agendamededeling, maar ook om een verslag van een publiek optreden. Onder de categorie 'opinie' vallen columns, commentaren, opinieartikelen en ingezonden brieven.

Om meer inzicht te krijgen in de inhoud van de berichten en de keuzes van de krant, heb ik de verschillende categorieën gespecificeerd (figuur 16). Als het nieuws zich vooral richt op de persoon, maakt het nog wel verschil of het hele stuk over die politicus gaat of dat die persoon alleen 'genoemd' wordt in een enkele zin of alinea.

Bij de politiek-inhoudelijke berichten kijk ik of het thema is gelinkt aan de portefeuille van de politicus, aan de regio, aan beide of geen van beide (figuur 17). Dat zegt namelijk veel over de journalistieke keuzes die regionale media maken: schrijven ze alleen over politieke thema's als die de regio raken? Of is het de politicus zelf die door zijn afkomst het nieuws relevant maakt voor zijn regionale krant? Dit geldt ook voor de activiteiten waarover de dagbladen berichten.

Ten slotte is het interessant om te weten hoe de auteurs van opiniërende artikelen schrijven over regiopolitici: positief, negatief of neutraal (figuur 18). Als we dit op een rijtje zetten, wat valt dan op aan de berichtgeving in regionale kranten over Haagse politici van het platteland?



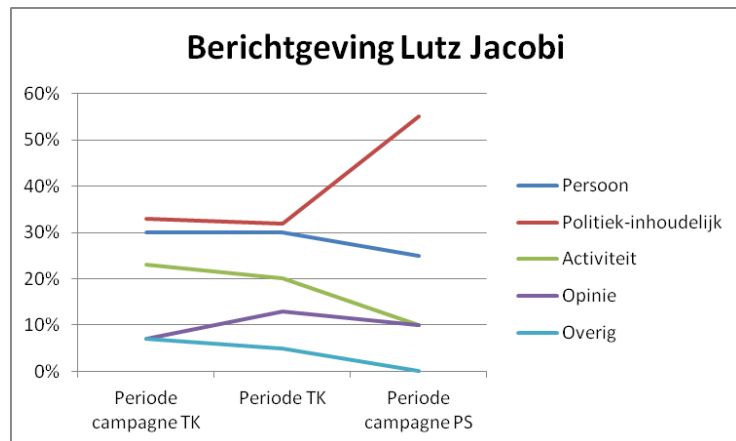
Figuur 16, 17 en 18. De berichtgeving over regiopolitici per categorie gespecificeerd.

Lutz Jacobi

Veel politiek-inhoudelijke stukken waarin Jacobi's naam valt gaan over thema's die direct raken aan de provincie. Dat is niet verwonderlijk, want Friesland zit in haar portefeuille. Uitgebreid verhaalt de Leeuwarder Courant waarom ze tegen de komst van de JSF naar vliegbasis Leeuwarden stemt, als enige van de PvdA-fractie. Ook komt ze regelmatig samen met de andere Friese Kamerleden aan het woord. Bijvoorbeeld over hun gadgets in de campagne (1 september 2012), over de gasten die zij meenemen op Prinsjesdag (15 september 2014) of meer politiek-inhoudelijk: waarop gaan de Friese Kamerleden letten als de troonrede voorgelezen wordt (14 september 2013)? Opvallend is dat de krant Jacobi vrijwel altijd in het Fries citeert en de andere politici uit de provincie in het Nederlands. Dat komt omdat Jacobi als enige Fries spreekt, legt Atze Jan de Vries van de Leeuwarder Courant uit.¹⁰⁹ Als iemand Fries spreekt met de journalist, citeert de krant volgens haar beleid ook in het Fries.

Wanneer Jacobi als persoon centraal staat in een artikel, is de nieuwswaarde vrijwel altijd evident. Denk aan berichten over de kandidaatstelling voor het lijsttrekkerschap in de provincie, de eed die ze als enige Kamerlid niet in het Nederlands aflegt en haar verkiezing tot Friese politicus van het jaar. Vlak voor de verkiezingen in 2012 krijgt ze niet ineens meer media-aandacht (figuur 19). Over Jacobi verschijnen relatief veel opiniestukken in de Leeuwarder Courant. Een groot deel van de scribenten laat zich negatief over haar uit, met name in de ingezonden brieven-rubriek.

In de onderzochte periode publiceert de Leeuwarder Courant één interview met Jacobi, op 8 november vorig jaar - volledig in het Fries. Ze vertelt over het gezin waarin ze opgroeide, haar waarden en politieke idealen en de koers van de partij (zou linkser moeten). Daarnaast publiceert de krant een interview met alle vrouwelijke Friese Kamerleden op 12 januari 2013. In campagnetijd volgt de krant de Friese politici op de voet.



Figuur 19. De berichtgeving in de Leeuwarder Courant over de verschillende periodes.

Erik Ziangs

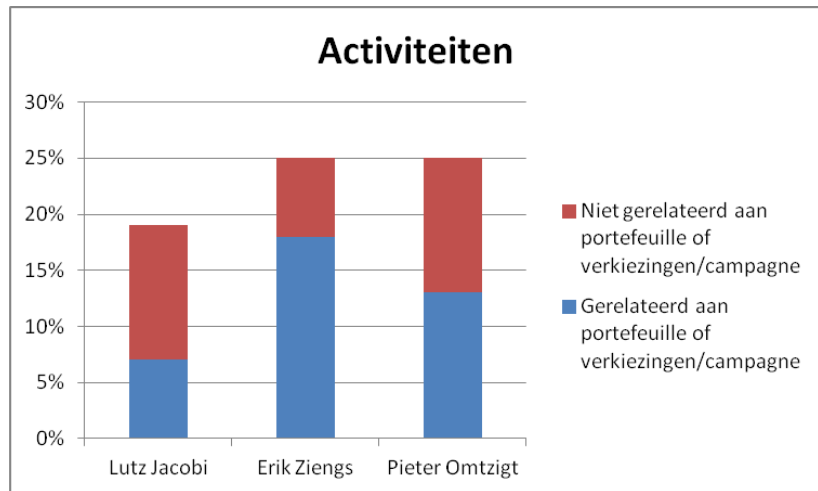
Voor de VVD en zijn portefeuille zijn landelijke media het belangrijkste, weet Ziangs, maar eigenlijk heeft hij "meer gevoel" voor de regionale. "Mijn verstand zegt: als je de VVD-boodschap wilt overbrengen, zorg dan dat je in die landelijke media staat. Anderzijds wil ik ook laten zien dat ik gekozen ben als volksvertegenwoordiger van Noord-Nederland."¹¹⁰

En wat doet een regiokrant als een regiopoliticus het woord voert over thema's die niet direct aan de provincie raken, zoals bij Jacobi? Het Dagblad van het Noorden kiest vaak voor regionalisering van landelijke thema's uit Ziangs' portefeuille. Zo gaat een redacteur met hem naar een wokrestaurant in Assen voor een stuk over het tekort aan gekwalificeerde chef-koks in die branche (30 september 2014). Dat is niet per se een Drents thema, maar wordt op deze manier wel relevant gemaakt voor de regio. Op 21 januari 2013 publiceert de krant de reportage 'winkelen met Ziangs'. Een journalist loopt met hem door het centrum van Assen langs allerlei leegstaande winkelpanden, waarvoor Ziangs op landelijk niveau aandacht vraagt.

¹⁰⁹ Vries, Atze Jan de (interview), 2015

¹¹⁰ Ziangs, Erik (interview), 2015

Anderzijds halen ook heel wat standpunten en plannen de krant die niet aan de regio zijn gerelateerd: de administratieve lasten voor loonbeslag, advertentiefraude, nieuwe berekeningsmethode voor alimentatie, publicatie van benzineprijzen - om maar wat te noemen. Ziengs haalt ook relatief vaak de krant met onderwerpen die buiten zijn portefeuille vallen.



Figuur 20. De berichtgeving over de activiteiten van de drie regiopolitici.

Bijvoorbeeld over de sluiting van gevangnissen in de regio.

“Ik ben weliswaar geen fractiespecialist Justitie, maar zodra het over het noorden gaat, ben ik extra alert. We moeten vanuit deze regio direct de piketpaaltjes uitzetten. Dit kunnen we niet accepteren,” legt hij uit in de krant van 24 november 2012.¹¹¹

Een groot opiniestuk in zijn regiokrant één dag voor de Provinciale Statenverkiezingen, dat heeft Ziengs mooi voor elkaar. Het onderwerp - de drank- en horecawet - heeft overigens niets te maken met de provinciale verkiezingen. Het gaat immers over ‘Haagse regels die de ondernemers in de weg zitten’. Eveneens vlak voor verkiezingen, op 28 augustus 2012, plaatst het Dagblad van het Noorden een interview met Ziengs. In de krant van 18 oktober 2014 blikken Ziengs en zijn vrouw in een interview terug op de zelfmoord van hun zoon. De activiteiten waarvan de krant melding maakt zijn veelal gerelateerd aan zijn portefeuille (zie figuur 20). Verder verschijnen er weinig opinierende stukken over de regiopoliticus: slechts vijf over de hele periode.

Pieter Omtzigt

Omtzigt weet de media te vinden - en omgekeerd. Volgens de Volkskrant belt geen journalist hem vergeefs, ook als het om andermans portefeuille gaat.¹¹² “Als oppositiekamerlid is je grootste wapen publiciteit,” zegt Omtzigt in een interview met zijn regionale krant.¹¹³ Dat lijkt hem goed af te gaan. MH17, de EU-naheffing, pensioenen, jihadisten, de Bulgarenfraude: de Tubantia bericht volop over thema’s waarvoor Omtzigt aandacht vraagt in Den Haag, ook al raken die inhoudelijk niet aan de regio. De krant schrijft zelfs 2,5 keer zo vaak over een onderwerp dat uit Omtzigts portefeuillekoker komt dan over een item dat aan de regio is gerelateerd. Regionalisering - vertaalslag van landelijke politieke thema’s naar de regio - is daarbij doorgaans niet aan de orde.

Regelmatig komt Omtzigt aan het woord met VVD-collega Han ten Broeke uit Haaksbergen, die ook portefeuillehouder buitenlandse zaken is. Opvallend genoeg is dat niet het geval wanneer het over de MH17 gaat. Dat heeft ook te maken met de verschillende opstelling van hun partijen: Omtzigt zit constant boven op het dossier, vanuit het idee dat de Tweede Kamer de regering behoort te controleren. Hij heeft al tientallen Kamervragen over de vliegcrash gesteld. De VVD vraagt juist om terughoudendheid, ook van parlementariërs, om het onafhankelijk onderzoek een kans te geven.¹¹⁴ Omtzigt zelf zegt over zijn rol als oppositie-Kamerlid: “Toen ik lid was van een coalitiepartij moest ik

¹¹¹ Otterloo, René, 2012

¹¹² Kooistra, Sybren, 2015

¹¹³ Donker, Sandra; Klaassen, Niels, 2014

¹¹⁴ NOS, 2015

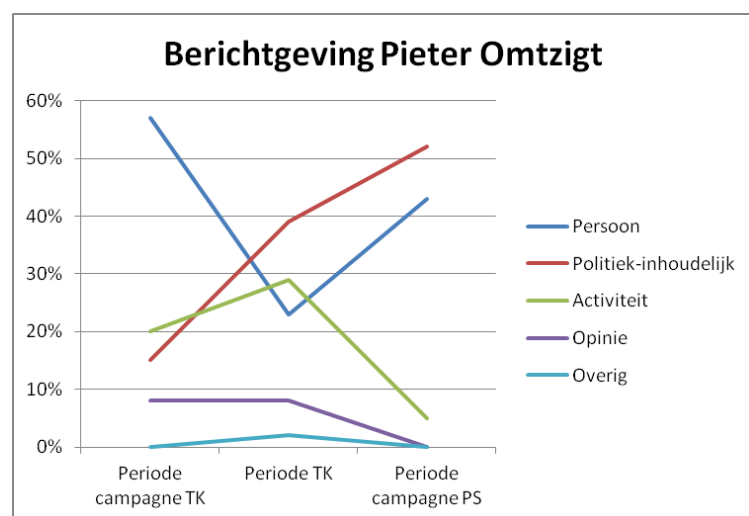
me altijd inhouden. Dan moet je de onderlinge verhoudingen goed houden. Toen hoorden jullie een stuk minder van Kamerlid Omtzigt.”

Opvallend is verder het grote aantal positieve opinieberichten in de Twentse krant. In de verkiezingsperiodes verschenen zelfs helemaal geen opiniërende stukken waarin de auteur zich negatief uitlaat over Omtzigt. Integendeel, het hoofdredactioneel commentaar neemt het in de zomermaanden van 2012 tot drie keer toe op voor Omtzigt, die niet in de Kamer dreigt te komen. De krant noemt dat in eerste instantie “jammer voor de regio”.¹¹⁵ Een paar weken later wijst de commentator erop dat de CDA’er met 16.000 Twentse/Overijsselse voorkeurstemmen alsnog een zetel kan veroveren. “Dat zou goed zijn voor Twente, voor de Twentse lobby en het in stand houden van de korte lijn. Want die heeft met slechts twee Tukkers in de Kamer meer weg van een zijden draad.”¹¹⁶ En in een derde commentaar: “De acties in Twente om Omtzigt alsnog in het parlement te krijgen zijn de enige manier om gehoord te worden.”¹¹⁷

In de zomer van 2012 schrijven Omtzigt, Ten Broeke en PvdA’er Sharon Dijksma beurtelings een column voor de Tubantia. Interviews staan doorgaans in het teken van een politiek thema waarvoor Omtzigt aandacht vraagt: pensioenen, godsdienstvrijheid in Turkije, af luisterschandalen. Vier dagen voor de verkiezingen publiceert de krant twee grote verhalen over thema’s die Omtzigt op de kaart wil zetten: het Syrisch-orthodoxe klooster Mor Gabriel (de politicus heeft daarover een boek geschreven) en onder de kop ‘Waakhond duwt en trekt in Brussel’ een verslag van Omtzigts bezoek aan de Europese Commissie als pensioenrapporteur van Nederland. Het Twentse Kamerlid komt ook veelvuldig aan het woord in de periode dat hij niet meer op de kieslijst staat en later op een onverkiesbare plaats. Een interview waarin hij echt iets vertelt over zichzelf, zijn eigen drijfveren en visie volgt pas op 7 november 2014.

Politiek-inhoudelijke thema’s komen weinig aan de orde in de voor Omtzigt cruciale campagnetijd. Zowel op 1 als op 8 september (inderdaad, bijna verkiezingen!) haalt hij de krant met een groot verhaal over pensioenen. In de verkiezingsperiode van 2012 voeren berichten over hem als persoon de boventoon (figuur 21). De Tubantia besteedt uitgebreid aandacht aan Omtzigts plek op de kieslijst, de kansen op een Kamerzetel, de steun van CDA-prominenten en

partijafdelingen, zijn persoonlijke campagne en het gebrek aan regionale vertegenwoordiging in het algemeen.



Figuur 21. De berichtgeving in de Tubantia over de verschillende periodes.

4.3 Journalistieke uitgangspunten

Om dieper in te gaan op de manier waarop regionale dagbladen berichten over regiopolitici, wil ik eerst een aantal uitgangspunten vaststellen die belangrijk zijn voor journalistieke berichtgeving. Wat is goede journalistiek? Waaraan moet dat voldoen? Op die vragen pogen Bill Kovach en Tom Rosenstiel een antwoord te vinden in hun boek *The Elements of Journalism*. De journalisten komen

¹¹⁵ Twentsche Courant de Tubantia (c), 2012

¹¹⁶ Twentsche Courant de Tubantia (a), 2012)

¹¹⁷ Twentsche Courant de Tubantia (b), 2012)

tot tien principes als uitgangspunt voor journalistieke berichtgeving.¹¹⁸ Ik zal proberen hiervan een aantal toepassingen te maken naar de berichtgeving over regiopolitici.

Het eerste en belangrijkste principe is volgens de auteurs het vertellen van de waarheid - het fundament waarop de rest van de berichtgeving rust. Journalisten dienen een eerlijk en betrouwbaar beeld te schetsen, feiten te checken en zo transparant mogelijk te zijn over hun bronnen en methodes. Objectiviteit bestaat niet, volgens Kovach en Rosenstiel, want een journalist moet keuzes maken. Wel kan een journalist objectieve methodes toepassen, zoals hoor en wederhoor en het checken van feiten. Die methodes onderscheiden de journalistiek van andere communicatievormen. Het brengen van de waarheid is het doel van de journalistiek, niet het maken van een interessant eindproduct.

Onafhankelijkheid is de hoeksteen van betrouwbaarheid, zeggen Kovach en Rosenstiel. Journalisten moeten zich niet laten leiden door bronnen, macht of eigenbelang. Afhankelijkheid en loyaliteit aan een bepaalde groep of een bepaald resultaat zijn uit den boze. Dit geldt zonder meer ook voor de houding van media tegenover regiopolitici. Hoewel deze Kamerleden zeggen op te komen voor de belangen van de regio, mag dit niet leiden tot een loyaliteit die het kritisch volgen van de regiopoliticus in de weg staat. Media dienen als onafhankelijke waarnemers van de macht, schrijven de Amerikaanse journalisten. Het gaat om waarheid en eerlijkheid.

De waakhondfunctie is uiteraard van groot belang voor de manier waarop regionale dagbladen dienen te berichten over politici uit hun provincie. Als een volksvertegenwoordiger een electorale basis in de regio heeft, is het bij uitstek de taak van regionale media om zijn doen en laten kritisch te volgen. Juist omdat deze politici hun electorale mandaat grotendeels aan de regio te danken hebben. Hun kiezers hebben het recht om via een onafhankelijk kanaal te horen hoe deze Kamerleden functioneren. Het is ook een taak van regionale media omdat landelijke media zich vooral richten op landelijke kopstukken.

Het doel van de journalistiek is volgens Kovach en Rosenstiel om mensen te voorzien van informatie die ze nodig hebben om keuzes te maken in hun leven. Bij de berichtgeving over regiopolitici kunnen we dan concreet denken aan de stemkeuze bij verkiezingen. Verder is het volgens het duo een taak van media om een podium te bieden aan uiteenlopende standpunten en belangen in de samenleving. Regionale media moeten er dus voor waken dat ze de standpunten van regiopolitici overbelichten ten koste van andere politieke ideeën. Als het goed is, hebben zij aandacht voor de diversiteit aan opvattingen in politiek en samenleving. Kovach en Rosentiel gebruiken daarvoor een prachtige metafoor: journalistieke berichtgeving als een geografische kaart die mensen helpt om door de samenleving te navigeren. Volledigheid en evenredigheid bepalen de waarde van die kaart. Eenzijdigheid en sensatie doen afbreuk aan de betrouwbaarheid van berichtgeving.

Bedreigingen

Regionale dagbladen hebben een belangrijke functie. Zonder regionale krant valt de belangrijkste producent van onafhankelijke berichtgeving en de belangrijkste onafhankelijke waakhond van het publieke domein in de regio weg, schrijft de commissie-Brinkman in haar adviesrapport *De volgende editie* (2009). De commissie onderzocht de toekomst van de regionale pers nu de kwaliteit van hun berichtgeving wordt bedreigd door bezuinigingen, teruglopende advertentie-inkomsten, een vergrijsd lezersbestand en het ontbreken van verdienmodellen op internet. Die ontwikkelingen leiden tot verschraving van de journalistiek in de regio: de regionale pers kan haar rol van waakhond

¹¹⁸ Rosenstiel, Tom; Kovach, Bill, 2007

in de democratie volgens de commissie minder effectief en kwalitatief vervullen.¹¹⁹ Daarmee staat dus ook een aantal van de hierboven beschreven journalistieke waarden onder druk.

Wat dit in de praktijk betekent voor de kwaliteit van regiojournalistiek, onderzocht Kees Buijs, docent communicatiewetenschap aan de Radboud Universiteit Nijmegen. In zijn recent verschenen boek *Regiojournalistiek in spagaat* beschrijft hij een aantal spanningsvelden op regionale redacties. Bijvoorbeeld die tussen het onderhouden van netwerken die noodzakelijk zijn voor de nieuwsgaring enerzijds en de opdracht tot het kritisch volgen van de lokale macht anderzijds.¹²⁰ De korte afstand tot lokale autoriteiten leidt tot netwerken van wederzijdse afhankelijkheid, zegt Buijs. Ik denk dat we mogen stellen dat die spanning ook geldt voor het kritisch volgen van politici uit de regio die op landelijk niveau opereren. Journalisten van regionale media onderhouden doorgaans goed contact met regiopolitici, zoals we zullen zien in paragraaf 4.4.

Buijs spreekt zelfs over een symbiotische relatie tussen regiojournalisten en autoriteiten. Zo'n relatie beperkt de onafhankelijkheid en de afstand die redacties geacht worden te bewaren ten opzichte van degenen over wie zij berichten. En dat botst met hun kritische waakhondfunctie. Toch gebeurt het, want "door de noodzaak van snel en efficiënt te produceren zijn redacteuren meer aangewezen op bronnen die snel en op maat bruikbare informatie kunnen leveren". Dat versterkt de afhankelijkheid van dit soort bronnen. Redacteuren kunnen weliswaar zelf beslissen wat zij wel en niet publiceren, maar het gevaar van een profijtelijk relatie is dat de kritische en onafhankelijke geest van de journalist verzwakt.

De dagelijkse productiedruk heeft meer gevolgen. Het doorkruist het streven naar kwalitatief onderscheidende berichtgeving en werkt routineuze keuzes in de nieuwsselectie en nieuwsgaring in de hand. In de praktijk wint breed informeren van wat er allemaal speelt in de regio het van verdieping en onderzoek. Regionale redacties zijn meer servicegericht dan onderzoeksgericht bezig. De selectie en aanpak van nieuwsonderwerpen gebeuren bovendien vooral door individuele redacteuren op basis van individuele kennis, ervaring, netwerken en maatstaven, concludeert Buijs.

Politici en politieke partijen weten maar al te goed dat de journalistieke kwaliteit van sommige media te wensen overlaat. Zij maken daar dankbaar gebruik van, vertelt Kees Huysman, die de *public relations* voor de VVD in het noorden verzorgt. Als Ziengs in campagnetijd op werkbezoek gaat, zorgt hij dat er foto's en een verslag naar lokale media gaan. Die plaatsen dat volgens hem vrijwel één-op-één.¹²¹ "De VVD zet in de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen zwaar in op huis-aan-huisbladen, die andere partijen 'sufferdjes' noemen en links laten liggen. Het werkt als een dolle." In de berichten koppelt hij de VVD-boodschap aan lokale thema's. "Geen ordinair reclamepraatje, wel framing. We willen aansluiten bij de interesse van de gemiddelde liberaal." Natuurlijk zou hij liever zien dat er een journalist meegaat op werkbezoek. "Maar die is er simpelweg niet. Wij nemen over wat de lokale journalistiek laat liggen."

Ik denk dat een dergelijke werkwijze van campagneteams en communicatieprofessionals ook een serieuze bedreiging vormt voor regionale dagbladen. Zeker als redacteuren door de noodzaak om snel en efficiënt te produceren meer en meer zijn aangewezen op bronnen die snel en op maat bruikbare informatie kunnen leveren. Als de journalist geen tijd heeft om zelf mee te gaan en het toch belangrijk vindt dat erover geschreven wordt, wat doe je dan als er een kant-en-klaar stukje wordt aangeleverd? Pr-deskundigen zullen er in ieder geval niet voor terugdeinzen om direct of indirect in te spelen op het feit dat ook de waakhondfunctie van regionale media onder druk staat.

¹¹⁹ Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers, 2009

¹²⁰ Buijs, Kees, 2014

¹²¹ Huysman, Kees (interview), 2015

4.4 Journalistieke principes in de praktijk

Met deze waarden én bedreigingen voor de journalistiek in het achterhoofd zal ik nu inzoomen op de journalistieke keuzes die de Leeuwarder Courant, het Dagblad van het Noorden en de Tubantia maken. Hoe maken zij de afweging om wel of niet over regiopolitici te schrijven? Welke criteria hanteren zij en welke keuzes maken zij? Wat valt op aan hun onderwerp- en woordkeuze? Schrijven zij met een kritische, onafhankelijke blik? Hoe loyaal willen zij zijn aan regiopolitici? Kortom: op welke manier schrijven regionale kranten over Jacobi, Ziengs en Omtzigt?

Tot een van de principes die Kovach en Rosenstiel beschrijven hoort ook de bereidheid van journalisten om kritisch te kijken naar hun eigen werk en hun keuzes te verantwoorden. In deze paragraaf laat ik dan ook journalisten aan het woord die voor de drie dagbladen schrijven over Jacobi, Ziengs en Omtzigt. Daarnaast geef ik weer wat mijzelf is opgevallen toen ik de artikelen las. Het gaat hierbij om een persoonlijke indruk, niet om een kwalitatieve beoordeling van het medium.

Leeuwarder Courant

Een onderwerp moet een regionale dimensie hebben, wil de krant er aandacht aan besteden, zegt Atze Jan de Vries van de Leeuwarder Courant.¹²² “Als het onderwerp aan de regio is gerelateerd, doen we er bijna altijd iets mee. Is er geen relatie met Friesland of het noorden, dan is het niet interessant. Ook al houdt een Fries Kamerlid zich ermee bezig. Ons uitgangspunt is de vraag of een onderwerp van belang is voor de regio.” Sommige onderwerpen zijn zo belangrijk, dat ze de krant altijd halen, ongeacht wie de woordvoerder is. “Maar we zullen dan zeker ook de punten belichten die een regionale vertegenwoordiger in het debat naar voren brengt.”

De krant houdt mensen uit de regio extra in de gaten, zegt De Vries. “Als zij iets bijzonders presteren, hebben ze wel een streepje voor op een Zeeuw of Drent. Doet Sander de Rouwe, Aukje de Vries of Lutz Jacobi iets opmerkelijks, dan is dat interessanter dan van een Kamerlid uit een andere regio.” Maar ook dan blijft de krant volgens De Vries een afweging maken. In maart stemde Jacobi bijvoorbeeld voor de tweede keer tegen de JSF, als enige PvdA’er. “We hebben hier niet over geschreven omdat ze dit al voor de tweede keer deed en omdat haar tegenstem verder geen gevolgen had. Dat gevechtsvliegtuig kwam er toch wel.”

Waarom Jacobi veel vaker de Leeuwarder Courant haalt dan andere regiopolitici? De Vries: “Zij is bij uitstek een Kamerlid dat zich heel sterk regionaal profileert. Sander de Rouwe doet dat ook. Bij de VVD en D66 ligt dat anders. Anne-Wil Lucas (VVD) vindt het bijvoorbeeld niet gepast om zich zo nadrukkelijk uit te laten over regionale thema’s. Zij verwijst dan door naar de woordvoerder.”

Tot eind vorig jaar had de Leeuwarder Courant een eigen journalist in Den Haag. “Daar hadden we veel aan de Friese Kamerleden, maar vooral aan degenen die zich regionaal profileren. Dat werkt twee kanten op: zij tippen jou, jij bevraagt hen.” Door een reorganisatie verdween de journalist uit Den Haag, maar volgens De Vries zijn de lijntjes met regiopolitici nog altijd kort.

Mijn indruk is dat de politiek-inhoudelijke artikelen die de Leeuwarder Courant schrijft, ook echt om de inhoud draaien. Het gaat om de standpunten, niet om Jacobi die een mening heeft. De krant zet pas alle schijnwerpers op haar als dat relevant is en een duidelijke nieuwswaarde heeft, zoals uitgelegd in paragraaf 4.2. Ze krijgt niet meer of andere aandacht dan anderen omdat ze in de landelijke politiek actief, blijkt onder meer in de aanloop naar de verkiezingen voor het lijsttrekkerschap van de PvdA in Friesland. De artikelen zijn - op het brave af - zakelijk, neutraal en feitelijk van toon. Duidelijk is terug te zien dat breed informeren van wat er allemaal speelt in de regio het in de praktijk wint van verdieping en onderzoek. Echte onderzoeksverhalen blijven achter, maar dat geldt voor alle drie de kranten.

¹²² Vries, Atze Jan de (interview), 2015

Tijdens het lezen van de artikelen over Jacobi vraag ik me zo nu en dan af hoe kritisch de krant is. Voelen de Friese journalisten 'hun' politica wel eens stevig aan de tand? Dat valt tegen, zeker als je kijkt naar Friese onderwerpen die binnen haar fractie gevoelig liggen. Neem de omstreden zoutwinning onder de Waddenzee, waarover Jacobi samen met een collega het woord voert. Ze is voor een verbod. Maar als haar partijgenoot Sharon Dijksma in september 2014 toestemming verleent, is er nergens in de krant een reactie van de Friese politica te vinden. Waarom dat niet is gebeurd, weet De Vries niet. Hij geeft toe dat het soms lastig is om kritisch te schrijven over een regiopoliticus. "Je staat veel dichterbij de mensen over wie je schrijft dan een landelijk medium. Het is dan ook zoeken naar een balans: hoe hard pak je iemand aan?"

Hij wijst op een commentaar dat de krant schreef toen Jacobi zich kandidaat stelde voor het landelijk lijsttrekkerschap. "Daarin schreven we dat zij nooit partijleider zou worden, omdat ze daarvoor een aantal belangrijke kwaliteiten mist." Dat klopt. Naast een brede uiteenzetting van haar kracht en kwaliteiten, schrijft de krant dat Jacobi de competitie niet kan winnen: "Ze mist een paar azen. Jacobi is niet iemand van vergezichten en grote, inhoudelijke maatschappijkritische verhalen. Het ontbreekt haar ook aan communicatieve en debattechnische vaardigheden die nodig zijn in een live-democratie waar een batterij camera's elke onhandigheid accentueert en uitvergroot (vraag dat maar aan Cohen)."¹²³

Dagblad van het Noorden

Het Dagblad van het Noorden beoordeelt nieuws van regiopolitici in de eerste plaats op het Drentse gehalte, legt politiek verslaggever Jaap Kiers uit.¹²⁴ "Ziengs mailt mij wel eens over ingewikkelde kleinigheden, die niet bijster interessant zijn en ook niet specifiek met Drenthe of met hemzelf te maken hebben. Die gooi ik de prullenbak in. Ik doe wel wat met dingen die spelen in Drenthe of die je kunt vertalen naar de regio." Als voorbeeld noemt hij de slechte bereikbaarheid van mobiele telefoons op het platteland, waarvoor Agnes Mulder (CDA) aandacht heeft gevraagd. Ook verwijst hij naar de reportage over de leegstand van winkels in de binnenstad en het artikel over de wokrestaurants (zie paragraaf 4.2). "Die landelijke thema's spelen hier ook en als een Drents Kamerlid zich daar ook nog eens druk om maakt, is het helemaal interessant."

Dat ook veel onderwerpen uit Ziengs' portefeuille de krant halen, betekent volgens Kiers niet dat het Dagblad van het Noorden per definitie schrijft over alle standpunten, moties en Kamervragen uit de koker van regiopolitici. "Ik kijk er altijd kritisch naar. Als het niet interessant of belangrijk genoeg is naar mijn idee, doe ik er niets mee. Met dat wokakkoord was Ziengs al langer bezig, maar nog zonder concreet resultaat. Toen het akkoord er eenmaal was, heb ik pas een verhaal gemaakt. Maar nee, als Ziengs Brabander was geweest, hadden we daar niet over geschreven."

Regelmatig drinkt Kiers een biertje in een café tegenover het redactiekantoor, de stamkroeg van Erik Ziengs en zijn broer Berthold. De laatste was Statenlid voor de VVD in Drenthe, tot in 2011 naar buiten komt dat hij heeft gefraudeerd met belastinggeld, waardoor de fiscus zes ton is misgelopen. Het is Kiers die hem onmaskert en het nieuws naar buiten brengt. "Een dag voor de publicatie belde ik Berthold om het hem te vertellen. 'Ik vind het vervelend om te zeggen, maar morgen staat dit in de krant', heb ik gezegd. Op de voorpagina pakten we groots uit met de primeur, waarna alle media er bovenop doken. Diezelfde middag zat ik weer met Berthold bij De Kroon een biertje te drinken." Voor de fraude die Kiers onthult, wordt Ziengs later veroordeeld tot een celstraf van bijna twee jaar.¹²⁵ Toch is het contact er niet minder om geworden, zegt Kiers. "Misschien zelfs wel verbeterd. Berthold snapt dat ik mijn werk moet doen. Mij valt niet veel te verwijten."

¹²³ Vries, Atze Jan de, 2012

¹²⁴ Kiers, Jaap (interview), 2015

¹²⁵ Remie, Mirjam, 2013

In eerste instantie wil Berthold Ziengs geen commentaar geven in de media, maar Kiers weet hem op een gegeven moment toch zover te krijgen. “In december maken we altijd een serie over opvallende gebeurtenissen uit het afgelopen jaar. Ik wilde daarvoor een interview met Berthold, maar dat weigerde hij. Toen heb ik gezegd: ‘Of je nu wel of niet wil praten, er gaat een verhaal komen.’ Hij stemde in, op voorwaarde dat hij het stuk van tevoren mocht zien en ik de lunch zou betalen.” Volgens Kiers zit het gebeuren met zijn broer het functioneren van Erik Ziengs als Kamerlid niet in de weg. “De halve Nederlandse pers - waaronder het Financiële Dagblad - heeft de zaak onderzocht, maar niemand heeft zakelijke lijntjes kunnen vinden tussen de broers.”

Via zijn broer leert de journalist ook Erik Ziengs kennen. “Erik belt wel eens op: ‘Zullen we een biertje drinken?’ Of ik zie hem zitten, vanaf de redactie, en dan loop ik even naar de overkant.” Door die contacten ontstaat het idee voor het interview over de zelfmoord van zijn zoon, vertelt hij. “Toen dat gebeurde hebben we er geen letter over geschreven, omdat we terughoudend willen omgaan met berichtgeving over suïcide. Maar ik heb er zelf vaak met Ziengs over gesproken. Toen het bijna een jaar geleden was heb ik hem gevraagd of hij erover wilde praten in de krant. Dat vond hij goed. Het is een bijzonder verhaal geworden en ik vind het moedig dat hij eraan wilde meewerken.”

Mijn indruk na het lezen van de artikelen is dat er veel aandacht is voor politiek-inhoudelijke thema's in het Dagblad van het Noorden, maar zeker ook voor Ziengs als persoon. Het is de vraag of daar altijd goede redenen voor zijn. Zo kopt de krant op 30 juni 2012: ‘Liberaal Kamerlid en ras-Assenaar stoot neus’. Het artikel meldt dat Ziengs voor een dichte deur stond toen hij zijn paspoort in het gemeentehuis wilde ophalen. Hij was weliswaar niet de enige, maar is zo'n gebeurtenis - ook in komkommertijd - wel relevant genoeg om een politicus zo in de spotlights te zetten?

Niet alle politiek-inhoudelijke stukken zijn naar mijn idee even inhoudelijk, vergeleken met de Leeuwarder Courant. In de reportage ‘winkelen met Ziengs’ staat dat hij zich druk maakt om de steeds verder oprukkende leegstand. Maar aan het eind van het stuk weet de lezer nog steeds niet wat hij aan de lege winkelpanden wil doen. Ook reacties zijn niet altijd inhoudelijk onderbouwd. “Van de zotte,” zegt Ziengs bijvoorbeeld over de aanpak van fraudeurs.¹²⁶ Of: “Dit is een achterlijk plan”, over de bezuinigingen op het gevangeniswezen.¹²⁷ Waarom hij het een belachelijk idee vindt en wat zijn oplossing is, komt de lezer niet te weten.

De *tone of voice* van het Dagblad van het Noorden is een stuk losser dan de ‘brave’ schrijfstijl van de Friese krant. Soms vraag ik me af of bepaalde kwalificaties wel helemaal passen bij het onafhankelijke karakter van een dagblad. Zo wordt Ziengs in een achtergrondverhaal aangeduid als ‘de liberale Drent in het parlement’ - zijn campagneslogan.¹²⁸ Past zo'n typering in een journalistiek medium?

Kritisch is de krant wel. Sterker nog, op dat punt lijkt het Dagblad van het Noorden het beter te doen dan het Friese dagblad. De onthullingen over de fraude bewijzen dat het de krant er niet voor terugdeinst om misstanden van politici uit de regio aan de kaak te stellen. Ook niet als dat grote gevolgen heeft voor de persoon in kwestie. Ondanks goede (privé)contacten stelt de journalist zijn professionaliteit voorop. Hij is niet loyaal aan een politicus uit de regio als dat ten koste gaat van de waarheid. Een mooi voorbeeld van een waakhond in de regio die zijn tanden laat zien als dat nodig is.

Twentsche Courant de Tubantia

Omtzigt weet de media te vinden, ook zijn regionale krant. “Hij is enorm gedreven om de publiciteit te halen met moties en voorstellen over de meest uiteenlopende onderwerpen,” zegt Teun Staal van

¹²⁶ Wind, Maaïke, 2012

¹²⁷ Dekker, Willem, 2012

¹²⁸ Kiers, Jaap, 2013

de Tubantia.¹²⁹ Regelmatig attendeert Omtzigt hem op moties en betogen. “Het is dan aan ons om te beoordelen: is dit profileringsdrang of gewoon nieuws? Als journalist moet je dan je kritische oordeelsvermogen gebruiken. Gaat het naar mijn idee om scoringsdrift of een herhaling van zetten, dan gooi ik een persbericht gewoon in de prullenbak. Ik ga niet voor de zoveelste keer aandacht besteden aan zijn vragen over een onveilige weg in de provincie. Maar die afweging moet je per geval maken.”

Staal beaamt dat Omtzigt veel aan het woord komt dankzij zijn opstelling als luis in de pels van de regering, zoals bij de MH17 (zie paragraaf 4.2). “Het is nieuwswaardiger dat Omtzigt de regering voortdurend op het matje roept dan de terughoudende opstelling van Han ten Broeke (VVD). Kamerleden van regeringspartijen zijn nu eenmaal volgamer en dat maakt het minder spannend.” Daarbij komt dat Omtzigt zich meer profileert dan Ten Broeke, zegt hij. “Zeker na 2012 heeft hij de smaak te pakken gekregen en zoekt hij de publiciteit.”

Dat Omtzigt in Twente woont kan volgens Staal de doorslag geven om ergens over te schrijven. Dat hij met de CDA’er meeding naar Brussel in zijn rol als pensioenrapporteur, heeft ook te maken met het feit dat Omtzigt uit de regio komt. “Als hij in Brabant woonde, had ik dat waarschijnlijk niet gedaan. Maar als Ten Broeke me had gevraagd, was ik ook gegaan. Het is ook redelijk uitzonderlijk dat een Nederlands Kamerlid de eurocommissaris komt vertellen dat hij van onze pensioenen moet afblijven. Bovendien ging Omtzigt niet als CDA’er, maar namens de hele Tweede Kamer.”

Het bezoek aan Brussel was weliswaar een jaar eerder gepland, maar viel ‘toevallig’ samen met de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen in 2012, die beslissend zouden worden voor Omtzigts politieke lot. Het is in Omtzigts belang om dat uit te buiten. Hoe de Tubantia daarmee omgaat? “Dat moet je gewoon ter sprake brengen,” zegt Staal. “Ik heb hem ook gezegd: ‘Je bent wel een handige jongen hè, want dit komt je natuurlijk goed uit in verkiezingstijd’. Ja, dan begint hij te lachen.” Omtzigt zelf zegt in het interview dat ik met hem had: “Toen ik naar de Europese Commissie ging, had ik journalisten uit Twente bij me. Dat leverde pagina één, twee, drie op in Twentse kranten - een week voor de verkiezingen.” Inderdaad: handige jongen.

Volgens Staal is het ook “journalistiek interessant” dat Twente een aantal vertegenwoordigers in Den Haag heeft zitten. “Anders valt er op onze regiopagina’s weinig te schrijven over de landelijke politiek.” Dat laatste is maar zeer de vraag. Waarom zou een krant als Tubantia niet vaker thema’s uit de landelijke politiek regionaliseren? Het kan toch niet zo zijn dat het van een regiopoliticus afhangt of de lezers worden geïnformeerd over landelijke politieke onderwerpen?

Dit bevestigt mijn indruk dat de afkomst in de nieuwsselectie een heel belangrijke rol lijkt te spelen. In ieder geval veel meer dan bij de Leeuwarder Courant. Ook de persoon staat meer centraal in de berichtgeving. Het is logisch dat de krant Omtzigt in de campagne van 2012 heel intensief heeft gevolgd. Maar naar mijn idee zijn niet alle updates over de campagne even nieuwswaardig. Is het bijvoorbeeld nieuws als een kandidaat verkiezingsposters heeft opgehangen? Bij Omtzigt wel, in de Tubantia van 20 augustus 2012. Natuurlijk is het goed dat de krant aandacht besteedt aan Omtzigts voorkeurscampagne, want daar zit nieuws in. Maar moet dat door een nieuwsbericht dat hij in Almelo, Vriezenveen en Tubbergen posters heeft geplakt?

Ook bij de driedredactionele commentaren die het opnemen voor Omtzigt, zet ik mijn vraagtekens. Hoe ver mag een krant daarin gaan? Wanneer komt de journalistieke onafhankelijkheid in het geding? Het commentaar benadrukt het belang voor Twente, maar hangt dat alleen af van de 16.000 stemmen die Omtzigt in de Kamer kunnen houden? Omtzigt is niet de enige Twentse kandidaat: op plek vijftien van de CDA-lijst staat Herma Boom uit Buurse. Gelet op de peilingen is een

¹²⁹ Staal, Teun (interview) 2015

Kamerzetel voor haar stukken realistischer dan voor Omtzigt, maar de commentaren - in elk geval twee van de drie - wekken de indruk dat hij de enige kandidaat is die in Den Haag het Twentse belang kan redden.

4.5 Conclusie

Regionale dagbladen spelen een zeer belangrijke rol in de bekendheid van regiopolitici. Geen landelijk medium schrijft zo vaak over hen als de krant uit hun eigen regio. Media-aandacht hangt vaak samen met de mate waarin een Kamerlid zich regionaal profileert. Regionale kranten schrijven bijna altijd vaker over politici met meer voorkeurstemmen. Gemiddeld gezien staat in een derde van de berichten uit regionale dagbladen de politicus als persoon centraal en in een derde een politiek-inhoudelijk thema. Bij de laatste categorie hebben berichten in het Dagblad van het Noorden en de Tubantia lang niet altijd een link met de regio. De Tubantia schreef in campagnetijd buitengewoon veel over Omtzigt, met name over zijn persoon.

Het is bij uitstek de taak van regionale media om het doen en laten van politici met een electorale basis in de regio kritisch te volgen. Een symbiotische relatie tussen journalisten en regiopolitici kan de waakhondfunctie in de weg staan. Journalisten van regiokranten zijn zich bewust van het spanningsveld tussen enerzijds de politicus die zich wil profileren en anderzijds de nieuwswaarde van een verhaal. Zij maken doorgaans een persoonlijke afweging om al of niet te berichten over een regiopoliticus. De afkomst speelt een grote rol in de nieuwsselectie: redacties vinden het nieuws al snel interessant omdat een Kamerlid in hun regio woont. Berichtgeving over onderwerpen uit de landelijke politiek valt zo min of meer samen met de thema's waarvoor volksvertegenwoordigers uit de buurt aandacht vragen. Duidelijk is terug te zien dat breed informeren het in de praktijk wint van verdieping en onderzoek.

Hoofdstuk 5

Conclusies en aanbevelingen: hoe zouden regionale media moeten omgaan met de profilering van regiopolitici?

5.1 Conclusies

In Nederland worden relatief weinig voorkeurstemmen uitgebracht. Maar als dat gebeurt, speelt de afkomst van politici vaak een directe of indirecte rol. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2012 brachten kiezers dubbel zo vaak als in 2006 een voorkeurstem uit op een kandidaat omdat hij in de buurt woont. Twintig kandidaten kregen in 2012 meer dan 5.000 voorkeurstemmen waarvan minstens de helft uit de eigen regio. De echte regionale stemmentrekkers zitten vrijwel uitsluitend bij VVD, PvdA en CDA. Dit komt omdat niet alle partijen de regio inzetten als campagne-instrument of de waarde van regionale vertegenwoordiging inzien. Ook profileert niet elk regionaal Kamerlid zich als zodanig. Als de drie traditionele partijen blijven krimpen, zal de regionale vertegenwoordiging in de Tweede Kamer naar verwachting ook teruglopen.

Veel persoonlijke campagnes betalen zich niet uit in een groot electoraal succes, maar de regio lijkt een positieve invloed op de stemmenwinst te hebben. De regio versterkt de kiezersgunst in het stemhokje. Daarvoor zijn grofweg twee verklaringen:

1. Het idee dat regionale thema's in Den Haag onderbelicht zijn door de oververtegenwoordiging van Randstedelingen. Regiopolitici profileren zich daarentegen als belangenbehartiger van de regio.
2. Mensen hebben over het algemeen weinig vertrouwen in politici en de politiek staat vaak ver van hun bed. De regionale afkomst roept herkenbaarheid en verbondenheid op en kan afstanden - letterlijk en gevoelsmatig - overbruggen. Regiopolitici spelen daarop in.

Dat maakt de regio tot een zeer krachtig campagne-instrument. Anderzijds is de regio niet allesbepalend voor electoraal succes. Een onderzoek naar de profilering van drie regionale stemmentrekkers (Lutz Jacobi, Erik Ziengs en Pieter Omtzigt) laat zien dat er meer nodig is: structureel toegankelijk, benaderbaar en zichtbaar zijn in de regio. Dus niet alleen in verkiezingstijd, maar permanent - tussen verkiezingen in - contact onderhouden met de kiezer.

Regiopolitici zetten graag regionale media in om zich te profileren. De aandacht die zij krijgen in de drie onderzochte regionale dagbladen lijkt vaak samen te hangen met de mate waarin het Kamerlid zich in de regio profileert. Sommige politici uit de regio - doorgaans krijgen zij minder voorkeurstemmen - en standpunten (van partijen die niet inzetten op regiopolitici) kunnen daardoor minder aan bod komen. De regionale journalistiek heeft minder oog voor de pluriformiteit in politiek en samenleving als het haar oren te veel laat hangen naar politici die zich willen profileren.

Een onderwerp dat niet direct aan de regio is gerelateerd wordt al snel als relevant gezien, omdat het uit de koker komt van een politicus uit de eigen regio. De afkomst speelt op deze manier een grote rol in de nieuwsselectie: niet (alleen) het politiek-inhoudelijke thema, maar ook de regiopoliticus zelf geeft vaak de doorslag om te schrijven over onderwerpen uit de landelijke politiek.

In de berichtgeving over regiopolitici is duidelijk terug te zien dat breed informeren het wint van verdieping en onderzoek. Verhalen op basis van eigen research blijven achter bij de berichtgeving over kleine nieuwtjes die de politicus doorspeelt aan de journalist. Dat vormt een bedreiging om het doen en laten van politici met een electorale basis in de regio kritisch te volgen. En dat is nou juist bij uitstek een taak van regionale media.

5.2 Aanbevelingen voor de journalistiek

Deze bevindingen vragen om respons. Ik wil dan ook een drietal aanbevelingen doen voor regionale media. Niet omdat denk ik dat uit mijn conclusies geen leerpunten te halen zijn voor landelijke media. Ook daar speelt de profilering van individuele politici ongetwijfeld een belangrijke rol in de berichtgeving. Omtzigt haalt niet voor niets zo vaak de landelijke media. Hij weet journalisten te vinden, zoals we in hoofdstuk 4 zagen. Maar omdat ik onderzoek heb gedaan naar de berichtgeving van regionale media, zal ik ook voor deze media aanbevelingen doen.

1. In de eerste plaats zouden redacties van regionale media zich bewuster moeten zijn van de politieke en electorale belangen van regiopolitici. Ze moeten oppassen voor politici die millimeters willen scoren. Dat zou hen helpen om een meer journalistieke afweging te maken in de berichtgeving over hen.
Het is in het voordeel van een regiopoliticus (en zijn partij) om veel aandacht te krijgen van regionale media. Dat belang dient niet altijd het algemeen belang. Redacties realiseren zich wel min of meer dat politici zich via hun krant willen profileren, maar dat besef vertaalt zich niet altijd in de keuzes die zij maken. Weliswaar zijn er soms goede redenen om vaker te schrijven over het ene Kamerlid dan over het andere, maar soms gebeurt dat ook puur omdat een regiopoliticus zich sterker profileert.
2. Dat besef zou zich praktisch kunnen vertalen in meer verdiepende en onderzoeksgerichte journalistiek in plaats van breed informeren. Een dergelijke aanpak vraagt om een scherpe nieuwsselectie en een kritische blik. Het zal de journalistieke kwaliteit van regionale media ten goede komen als redacties meer tijd steken in eigen research. In plaats van een focus op korte en snelle 'nieuwtjes', waarvan de relevantie voor de regio niet altijd evident is, waar weinig onderzoek aan ten grondslag ligt en waarmee de politicus dus alle ruimte krijgt om zichzelf te profileren.
Ik weet dat regionale media het financieel zwaar hebben en dat dit een belemmering kan vormen voor een dergelijke aanpak. Toch wil ik hiervoor pleiten, omdat ik geloof dat dit op lange termijn de meerwaarde van regionale media bewijst, van belang is voor de democratie en de samenleving dient.
3. Een sterker bewustzijn van politieke belangen kan zich ook vertalen in meer aandacht voor landelijke politieke thema's. Een regionale krant zou vaker 'Haagse' kwesties kunnen vertalen naar de regio, regionaliseren dus. Dan hangt het niet zozeer af van de profilering van een regiopoliticus welke politieke onderwerpen en standpunten aandacht krijgen op de regiopagina's van de krant. Maar dan bepalen journalistieke uitgangspunten meer wat relevant is voor de lezer.

Literatuurlijst

Artikelen uit kranten en tijdschriften

Andeweg, Rudy; Holsteyn, Joop van. (2012, 02). Tweede Orde Personalisering; Voorkeurstemmen in Nederland. *Res Publica*, pag. 163-191.

Bakker, Maartje; Korteweg, Ariejan; Kooistra, Sybren. (2015, 17-01). Wat doen die backbenchers eigenlijk? *De Volkskrant, Vonk*, pag. 2-4.

Dekker, Willem. (2012, 29-11). 'Wij zijn nummer 1 onder de gevangenen'. *Dagblad van het Noorden*, pag. 2.

Donker, Sandra; Klaassen, Niels. (2014, 07-11). 'Wanneer heb ik effect? Als ik tien keer keihard iets roep'. *Tubantia*.

Hessing, Ruud. (1985). Bij voorkeur: een onderzoek naar het gebruik van voorkeurstemmen. *Acta Politica*, pag. 157-176.

Horjus, André. (2014, 08-11). Belutzen. *Leeuwarder Courant*.

Jacobs, Kristof; Spierings, Niels. (2014). Maar win je er stemmen mee? De impact van Twittergebruik door politici bij de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen van 12 september 2012. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, pag. 22-38.

Jongejan, Deborah. (2012, 09 07). Knokken voor een zetel in de Kamer. *Algemeen Dagblad*, pag. 10.

Kas, Annemarie. (2015, 24-01). Niet elke kiezer weegt evenveel. *NRC Handelsblad*, pag. 16-17.

Kiers, Jaap. (2013, 04-01). Wie wordt de nieuwe VVD-gedeputeerde? *Dagblad van het Noorden*.

Korteweg, Ariejan. (2014, 12-12) De alomtegenwoordige Omtzigt. *De Volkskrant*.

Otjes, Simon. (2010, 07). Voorkeurstemmen. *GroenLinks Magazine*, pag. 9.

Otterloo, René. (2012, 24-11). 'Het heeft echt niks met Calimero-gedrag te maken'. *Dagblad van het Noorden*, pag. 11.

Outeren, Emilie van. (2013, 14-05). Omtzigt: bijna weg, nu pitbull van CDA. *NRC Handelsblad*.

Russchen, Jantina. (2012, 23-06). Minder noordelijke Kamerleden. *Dagblad van het Noorden*, pag. 1.

Smedeman, Nynke (a). (2013, 12-01). Froulju yn 'e polityk. *Leeuwarder Courant*, pag. 8.

Smedeman, Nynke (b). (2012, 13-10). Friesland zal Joop en Halbe nog missen. *Leeuwarder Courant*, pag. 4.

Smedeman, Nynke. (2012, 01-09). U kiest, wij geven, met pompeblêd. *Leeuwarder Courant*, pag. 3.

Staal, Teun. (2012, 12-09). 'Politici die Twentse lucht opsnuiven, dat telt'. *Twentsche Courant de Tubantia*, pag. 6-7.

Staps, Freek; Wismans, Laura. (2012, 06-09). Op deze mensen kan je ook stemmen. *NRC Next*, pag. 6-7.

Twentsche Courant de Tubantia (a). (2012, 02-07). Commentaar - Korte lijn. *Twentsche Courant de Tubantia*.

Twentsche Courant de Tubantia (b). (2012, 30-06). Commentaar - Politieke elite. *Twentsche Courant de Tubantia*.

Twentsche Courant de Tubantia (c). (2012, 13-06). Commentaar - Meer nodig dan fris gezicht. *Twentsche Courant de Tubantia*.

Twentsche Courant de Tubantia (d). (2012, 12-09). Twentse stem dreigt stil te vallen. *Twentsche Courant de Tubantia*, pag. 1.

Vries, Atze Jan de. (2012, 02-03). Lutz Jacobi onkwetsbaar in strijd om de macht. *Leeuwarder Courant*, pag. 6.

Wind, Maaïke. (2012, 22-12). Veel ophef maar geen fraudeurs in Assen. *Dagblad van het Noorden*, pag. 15.

Zuidervaat, Bart. (2014, 01-12). 'Gewoon Lutz'. *Trouw*.

Boeken

Andeweg, Rudy en Holsteyn, Joop van. (2006). *Niemand is groter dan de partij - Over de personalisering van de Nederlandse electorale politiek*. In Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen, *Jaarboek 2006* (pag. 105-134). Groningen: University of Groningen.

Andeweg, Rudy; Timmermans, Arco. (2003). The Netherlands: Rules and Mores in Delegation and Accountability Relationships. In Strøm, Kaare; Müller, Wolfgang; Bergman, Torbjörn, *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies* (pag. 503). Oxford: Oxford University Press.

Bergh, Joop van den (2007). Parlementariërs in tijden van turbulentie. In Aarts, Kees; Kolk, Henk van der; Rosema, Martin, *Een verdeeld electoraat. De Tweede Kamerverkiezingen van 2006* (pag. 139-164). Utrecht: Spectrum.

Buijs, Kees. (2014). *Regiojournalistiek in spagaat*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

Dalen, Frank van; Paardekooper, Aart; Smits, Joost (a). (2014). Er is meer nodig dan een korte, hippe campagne. In Dalen, Frank van; Paardekooper, Aart; Smits, Joost, *Meer mensen naar de stembus - hoe de overheid de opkomst bij verkiezingen kan verhogen* (pag. 98-103). Amsterdam: Stichting Politieke Academie.

Dalen, Frank van; Paardekooper, Aart; Smits, Joost (b). (2014). *Permanente Campagne - hoe politieke partijen en politici verkiezingen kunnen winnen*. Amsterdam: Stichting Politieke Academie.

Driel, Niels van; Jong, Ron de. (2014). Stap 9 - De partij levert een kandidatenlijst in bij de Kiesraad. In Driel, Niels van; Jong, Ron de, *De Tweede Kamerverkiezingen in vijftig stappen* (pag. 72-78). Amsterdam: Boom.

Hecke, Steven van; Fiers, Stefaan. (2013). *De spelregels van de democratie - kiesstelsels en politieke systemen in Europa*. Brussel: Academic and Scientific Publishers nv.

Jacobs, Kristof; Spierings, Niels. (2013). Getting personal? The impact of social media on preferential voting. In Peterson, David, *Political Behavior* (pag. 215-234). New York: Springer US.

Kovach, Bill; Rosenstiel, Tom. (2007). *The Elements of Journalism*. New York: The Rivers Press.

Kruikemeier, Sanne. (2014). How political candidates use Twitter and the impact on votes. In Tennyson, Robert, *Computers in Human Behavior* (pag. 131-139). Amsterdam: Elsevier.

Krouwel, André; Fiers, Stefaan. (2005). The Low Countries: From Prime Minister to Minister-President. In Poguntke, Thomas; Webb, Paul, *The Presidentialization of Politics. A Comparative Study of Modern Democracies* (pag. 128-158). Oxford: Oxford University.

Tweede Kamer der Staten-Generaal (1921). 107^e vergadering - 08 september 1921. In *Handelingen Tweede Kamer 1920-1921* (pag. 2941). Den Haag: Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Rapporten

Kiesraad (b). (2012). *Uitslag van de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer van 12 september 2012*. Den Haag: Kiesraad.

Krouwel, André; Kokx, Wouter; Pol, Mark. (2009). *Onderzoek opkomstbevordering*. Almere.

Marinissen, Hadewych; Michon, Laure. (2013). *Stemmen op allochtone kandidaten*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.

Peper, Bram. (2000). *Nota wijziging kiesstelsel*. Den Haag: Drukkerij Lakerveld.

Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers. (2009). *De volgende editie*. Den Haag: Commissie-Brinkman.

Websites

ANP. (2015, 30-01). *CU: regio is blinde vlek bij Randstadkabinet*. Geraadpleegd op 17-03, 2015, van HP De Tijd: <http://www.hpdetijd.nl/nieuws/cu-regio-is-blinde-vlek-bij-randstadkabinet/>

Baas, Johannes; Willems, Maartje. (2010, 05-03). *PvdA-raadslid: We zijn Partij van Allochtonen geworden*. Geraadpleegd op 05-05, 2015, van Elsevier: <http://www.elsevier.nl/Politiek/nieuws/2010/3/PvdA-raadslid-We-zijn-Partij-van-Allochtonen-geworden-ELSEVIER259846W/>

Blok, Simon; Houppermans, Olivier; Lange, Yasha. (2010, 28-04). *De partij, dat zijn zij*. Geraadpleegd op 15-05, 2015, van De Groene Amsterdammer: <http://www.groene.nl/artikel/de-partij-dat-zijn-zij>

Boom, Wilco. (2014, 10-12). *PvdA-prominent Koole woest om onverkiesbare plaats*. Geraadpleegd op 23-12, 2014, van NOS: <http://nos.nl/artikel/2008351-pvda-prominent-koole-woest-om-onverkiesbare-plaats.html>

bvb. (2014, 01-06). *Bart De Wever en Maggie De Block doorbreken dalende trend voorkeurstemmen*. Geraadpleegd op 16-05, 2015, van De Standaard: http://www.standaard.be/cnt/dmf20140601_01125681

BN De Stem. (2010, 19-05). *'Focus Den Haag te veel op de Randstad gericht'*. Geraadpleegd op 04-06, 2015, van BN De Stem: <http://www.bndestem.nl/regio/breda/focus-den-haag-te-veel-op-de-randstad-gericht-1.743822>

De Stentor. (2014, 31-03). *Sabine Uitslag: 'Kijk naar de rol van lijstduwers'*. Geraadpleegd op 16-02, 2015, van De Stentor: <http://www.destentor.nl/algemeen/binnenland/sabine-uitslag-kijk-naar-de-rol-van-lijstduwers-1.4292871>

De Vries, Joost. (2012, 20-08). *Strijden voor een zetel: 'Ik ben nog niet zo bezig met mezelf te verkopen'*. Geraadpleegd op 04-06, 2015, van de Volkskrant: <http://www.volkskrant.nl/dossier-vk-dossier-verkiezingen-van-2012/strijden-voor-een-zetel-ik-ben-nog-niet-zo-bezig-met-mezelf-te-verkopen~a3303800/>

Haakman, David. (2012, 28-02). *Ook Lutz Jacobi kandidaat leiderschap PvdA - 'ze is kansloos'*. Geraadpleegd op 07-01, 2015, van NRC: <http://www.nrc.nl/nieuws/2012/02/28/ook-lutz-jacobi-kandidaat-voorzitterschap-pvda/>

Het Oplage Instituut. (no date). *Gratis opvraagmodule*. Geraadpleegd op 02-02, 2015, van Het Oplage Instituut: <http://www.hoi-online.nl/798/Gratis-opvraagmodule.html>

Hoedeman, Jan. (2013, 20-11). *'Ik ben Lutz Jacobi en dan krijg je dit'*. Geraadpleegd op 18-03, 2015, van de Volkskrant: <http://www.volkskrant.nl/dossier-archief/ik-ben-lutz-jacobi-en-dan-krijg-je-dit~a3547881/>

Jong, Stan de. (2013, 28-08). *Pieter Omtzigt: CDA-hoop in bange dagen*. Geraadpleegd op 09-06, 2014, van HP De Tijd: <http://www.hpdetijd.nl/2013-08-28/pieter-omtzig-cda-hoop-in-bange-dagen/>

Kastermans, Hans. (2015, 19-01). *Backbenchers zijn wel zichtbaar in de regio*. Geraadpleegd op 05-05, 2015, van de Volkskrant: <http://www.volkskrant.nl/dossier-brieven/backbenchers-zijn-wel-zichtbaar-in-de-regio~a3832388/>

Kiesraad (a). (2012, 08-08). *Kandidatenlijsten bekend*. Geraadpleegd op 15-01, 2015, van Kiesraad: <https://www.kiesraad.nl/nieuws/kandidatenlijsten-bekend>

Kiesraad. (2011, 21-01). *Advies passief kiesrecht*. Geraadpleegd op 13-01, 2015, van Kiesraad: https://www.kiesraad.nl/sites/default/files/Adviezen_2011-Advies_passief_kiesrecht.pdf

Kiesraad. (no date). *Databank verkiezingsuitslagen*. Geraadpleegd op 05-01, 2015, van Verkiezingsuitslagen: <http://www.verkiezingsuitslagen.nl/Na1918/Verkiezingsuitslagen.aspx?VerkiezingsTypeId=1>

Kohnstamm, Jacob. (1997, 07-02). *Wijziging van de Kieswet, houdende verlaging van de voorkeurdrempel*. Geraadpleegd op 23-12, 2014, van Overheid: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-25221-3.html?zoekcriteria=%3Fzkt%3DEenvoudig%26vrt%3Dtk%2B25221&resultIndex=9&sorttype=1&sortorder=4>

Kooistra, Sybren. (2015, 17-01). *Wie valt er op in de Tweede Kamer*. Geraadpleegd op 30-01, 2015, van de Volkskrant:

<http://static1.volkskrant.nl/static/nmc/red/frameset/2015/VK170115Kamerleden/index.html>

Kummeling, Henk. (2006, 21-09). *Advies over de verlaging van de voorkeurdrempel voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer*. Geraadpleegd op 16-05, 2015, van Kiesraad:

[https://www.kiesraad.nl/sites/default/files/Advies%20over%20de%20verleniging%20van%20de%20voorkeurdrempel%20voor%20de%20verkiezing%20van%20de%20leden%20van%20de%20Tweede%20Kamer%20\(21-09-2005\).pdf](https://www.kiesraad.nl/sites/default/files/Advies%20over%20de%20verleniging%20van%20de%20voorkeurdrempel%20voor%20de%20verkiezing%20van%20de%20leden%20van%20de%20Tweede%20Kamer%20(21-09-2005).pdf)

Lindner, Jan Joost. (1999, 19-03). *Zelden machtig, wel kleurrijk geestig en bovenal onafhankelijk*.

Geraadpleegd op 23-12, 2014, van de Volkskrant: <http://www.volkskrant.nl/dossier-archief/zelden-machtig-wel-kleurrijk-geestig-en-bovenal-onafhankelijk~a531871/>

Meerhof, Ron. (2012, 17-09). *Wie komt op voorkeurstemmen in de Tweede Kamer?* Geraadpleegd op

06-01, 2015, van de Volkskrant: <http://www.volkskrant.nl/dossier-vk-dossier-verkiezingen-van-2012/wie-komt-op-voorkeurstemmen-in-de-tweede-kamer~a3317421/>

Meiden, Kees van der. (no date). *Stem van Twente nodig*. Geraadpleegd op 24-03, 2015, van De stem

van Twente: <http://www.destemvantwente.nl/#2>

Nationale Atlas Volksgezondheid (a). (2012, 14-09). *PvdA grootste partij in de drie noordelijke*

provincies. Geraadpleegd op 04-06, 2015, van Zorgatlas: <http://www.zorgatlas.nl/beinvloedende-factoren/sociale-omgeving/stemgedrag/grootste-politieke-partij-2012/>

Nationale Atlas Volksgezondheid (b). (2012, 14-09). *PVV grootste partij in Limburg*. Geraadpleegd op

04-06, 2015, van Zorgatlas: <http://www.zorgatlas.nl/beinvloedende-factoren/sociale-omgeving/stemgedrag/grootste-politieke-partij-2010/>

NOS. (2015, 05-02). *VVD en PvdA willen terughoudendheid rondom MH17*. Geraadpleegd op 05-05,

2015, van NOS: <http://nos.nl/artikel/2017551-vvd-en-pvda-willen-terughoudendheid-rondom-mh17.html>

NOS (a). (2014, 08-11). *Buma hekelt Randstad-kabinet*. Geraadpleegd op 17-03, 2015, van NOS:

<http://nos.nl/artikel/2002794-buma-hekelt-randstad-kabinet.html>

NOS (b). (2014, 26-05). *Annie Schreijer met overmacht gekozen*. Geraadpleegd op 16-02, 2015, van

NOS: <http://nos.nl/artikel/652774-annie-schreijer-met-overmacht-gekozen.html>

Overheid. (no date). *Kieswet*. Geraadpleegd op 23-12, 2014, van Overheid:

http://wetten.overheid.nl/BWBR0004627/AfdelingII/HoofdstukP/3/ArtikelP15/geldigheidsdatum_23-12-2014

Parlementair Documentatie Centrum (a). (no date). *Voorkeurstemmen*. Geraadpleegd op 23-12,

2014, van Parlement: <http://www.parlement.com/id/vh8lnhrouwzc/voorkeurstemmen>

Parlementair Documentatie Centrum (b). (no date). *Regionale spreiding in de Tweede Kamer*.

Geraadpleegd op 17-03, 2015, van Parlement:

http://www.parlement.com/id/vglrcdjoulkm/regionale_spreiding_in_de_tweede_kamer

Parlementair Documentatie Centrum (c). (no date). *Vernieuwing kiesstelsel*. Geraadpleegd op 16-05,

2015, van Parlement.com: http://www.parlement.com/id/vhnnmt7jydzf/vernieuwing_kiesstelsel

Parre, Hugo van der. (2010, 07-11). *Te weinig Kamerleden uit Gelderland en Noord-Brabant*. Geraadpleegd op 17-03, 2015, van NOS: <http://nos.nl/artikel/196711-te-weinig-kamerleden-uit-gelderland-en-noordbrabant.html>

Pous, Irene de. (2012, 22-08). *Politicus geniet evenveel vertrouwen als een autoverkoper: vrijwel nul*. Geraadpleegd op 26-03, 2015, van de Volkskrant: <http://www.volkskrant.nl/dossier-vk-dossier-verkiezingen-van-2012/politicus-geniet-evenveel-vertrouwen-als-een-autoverkoper-vrijwel-nul~a3304385/>

PvdA. (2010, 23-04). *Concept-kandidatenlijst: Dit is Nederland*. Geraadpleegd op 15-05, 2015, van PvdA: http://www.pvda.nl/berichten/2010/04/Concept-kandidatenlijst_x003a_+Dit+is+Nederland

PVV. (2012). *Lijst 3 - PVV*. Geraadpleegd op 05-05, 2015, van Kiesraad: <https://www.kiesraad.nl/sites/default/files/Lijst%203%20-%20PVV.pdf>

PZC. (2012, 11-09). *Commissaris Karla Peijs: stem op Zeeuw maakt Zeeland sterk*. Geraadpleegd op 19-03, 2015, van PZC: <http://www.pzc.nl/regio/zeeuws-nieuws/commissaris-karla-peijs-stem-op-zeeuw-maakt-zeeland-sterk-1.3336972>

Remie, Mirjam. (2013, 24-09). *Voormalig Statenlid VVD krijgt 22 maanden cel voor fraude*. Geraadpleegd op 13-05, 2015, van NRC: <http://www.nrc.nl/nieuws/2013/09/24/voormalig-statenlid-vvd-krijgt-22-maanden-cel-voor-fraude/>

Telegraaf. (2010, 23-05). *Veroniclezers: Uitslag (CDA) is meest sexy*. Geraadpleegd op 27-03, 2015, van Telegraaf: <http://www.telegraaf.nl/binnenland/article20444280.ece>

Timmermans, Sebastiaan; Visser, Jeroen. (2012, 28-02). *Het PvdA-panel keurt Jacobi: 'Ik moest eerst op Wikipedia kijken wie het is'*. Geraadpleegd op 07-01, 2015, van de Volkskrant: <http://www.volkskrant.nl/politiek/het-pvda-panel-keurt-jacobi-ik-moest-eerst-op-wikipedia-kijken-wie-het-is~a3207321/>

Trouw. (2014, 28-05). *Met 'boerenverstand' kun je flink wat voorkeurstemmen oogsten*. Geraadpleegd op 18-02, 2015, van Trouw: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/3662917/2014/05/28/Met-boerenverstand-kun-je-flink-wat-voorkeurstemmen-oogsten.dhtml>

Trouw (a). (2012, 07-10). *Lijsttrekkers minst populair in Twente en Limburg*. Geraadpleegd op 13-05, 2015, van Trouw: <http://www.trouw.nl/tr/nl/11364/Verkiezingen-2012/article/detail/3327836/2012/10/07/Lijsttrekkers-minst-populair-in-Twente-en-Limburg.dhtml>

Trouw (b). (2012, 16-03). *Jacobi: Ik had er graag een paar procenten bij gehad*. Geraadpleegd op 07-01, 2015, van Trouw: <http://www.trouw.nl/tr/nl/4500/Politiek/article/detail/3226222/2012/03/16/Jacobi-ik-had-er-graag-een-paar-procenten-bij-gehad.dhtml>

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2014, 11-11). *Lijst der leden van de Tweede Kamer*. Geraadpleegd op 24-01, 2015, van Tweede Kamer: http://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/leden_per_provincie_12-11-2014.pdf

Tweede Kamer der Staten-Generaal. (no date). *Biografie, onderwijs en loopbaan van Erik Ziengs*. Geraadpleegd op 2015, 09-06, van Tweede Kamer: http://www.tweedekamer.nl/kamerleden/alle_kamerleden/ziengs-e-vvd/biografie

TweetStats (a). (no date). *TweetStats for erikziengs*. Geraadpleegd op 21-03, 2015, van TweetStats: <http://www.tweetstats.com/graphs/erikziengs>

TweetStats (b). (no date). *TweetStats for lutzjacobi*. Geraadpleegd op 21-03, 2015, van TweetStats: <http://www.tweetstats.com/graphs/lutzjacobi>

TweetStats (c). (no date). *TweetStats for PieterOmtzigt*. Geraadpleegd op 21-03, 2015, van TweetStats: <http://www.tweetstats.com/graphs/PieterOmtzigt>

Vries, Joost de. (2014, 14-10). *Lutz Jacobi: 'Ik ben in Friesland verslagen door cookies'*. Geraadpleegd op 07-01, 2015, van de Volkskrant: <http://www.volkskrant.nl/opinie/lutz-jacobi-ik-ben-in-friesland-verslagen-door-cookies~a3768834/>

Wikipedia. (no date). *Kieskring*. Geraadpleegd op 21-05, 2015, van Wikipedia: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Kieskring>

Ziengs, Erik. (no date). *Profiel*. Geraadpleegd op 24-03, 2015, van Erik Ziengs: <http://erikziengs.nl/profiel-4.html>

Overzicht geïnterviewden

Hoogendam, Frank Johan. (2015, 09-04).

Huysman, Kees. (2015, 20-02).

Jacobi, Lutz. (2015, 28-01 / 2015, 29-01).

Janssens, Hans. (2015, 03-03).

Kiers, Jaap. (2015, 27-03).

Omtzigt, Pieter. (2015, 28-02).

Rijkhoff, Youri. (2015, 26-03).

Spekman, Hans. (2015, 03-03).

Staal, Teun. (2015, 25-03).

Voerman, Gerrit. (2015, 03-03).

Vries, Atze Jan de. (2015, 30-03).

Ziengs, Erik. (2015, 20-02 / 2015, 26-02).